

แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก
อย่างยั่งยืน

โดย

พลโทเรืองสิทธิ์ มิตรภานนท์

ผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 - 2562

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน” ลักษณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของพลโทเรืองสิทธิ์ มิตรภานนท์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรรุ่นที่ 61 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561-2562

พลโท

(ขจรฤทธิ์ นิลกำแหง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ผู้วิจัย พลโท เรื่องสิทธิ์ มิตรภานนท์

หลักสูตรรวบอ. รุ่นที่ 61

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืนมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน 2) เพื่อหาแนวทาง มาตรการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่พื้นที่ ชุมชนบ้านห้วยปลาหลด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีศิริรักษ์ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก และชุมชนบ้าน หินลาด-นาไฮ อำเภอสามเงา จังหวัดตาก โดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร บทความ งานวิจัย กฎ หมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาแบบ Focus Group และการสนทนาแบบ World Café ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ, เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 60 คน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากเพื่อความยั่งยืน 1) สิ่งที่ยังเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืนคือ การได้รับแรงต่อต้านจากชุมชนดั้งเดิม และกลุ่มนายทุน ข้อจำกัดทางกฎหมาย นโยบายที่ขัดกันเองที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา การยกระดับอาชีพรายได้และส่งเสริมให้มีตลาดชุมชนในชุมชน การได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชน สาธารณสุขขั้นพื้นฐานยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชุมชน ความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ที่มาปฏิบัติงานในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ทำกิน และปัญหานายทุนเข้ามาบุกรุกที่ดินซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมา ภาครัฐจะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นรูปธรรม 2) แนวทางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมต้องเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับครอบครัวและชุมชน, กระบวนการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น และกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับประเทศ นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าภาวะผู้นำ และจารีตประเพณี ความเชื่อในหลักศาสนา นั้นมีความสำคัญต่อการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชน จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน และจากการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน จะต้องมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้ การสร้างความตระหนักรู้และห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ต้องปลูกป่า การใช้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจ การส่งเสริมให้มีกิจกรรมส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น และการจัดให้มีพันธะสัญญาของชุมชนร่วมกันในการรักษาป่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อยกระดับรายได้ให้กับชุมชนการใช้หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า การสร้างความเสมอภาคความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน อย่างยั่งยืนการบูรณาการให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขตลอดจนการนำเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

Title Forestand old community management approach for sustainability of Tak Province

Field Science and Technology

Name LT.GEN.Ruangsit Mitrapanont   **Course** NDC   **Class** 61

The objectives of this research are as follows: 1) to study its problem and dilemma of forest and old community management approach for sustainability of Tak Province, 2) to find the way and measure of its participation in order to sustainable management for forest and old community approach of Tak Province. This research is qualitative approach. The 3 Community of this study are as follows: 1) Banhuayplalod Community, Maesord District, Tak Province, 2) Banphaphueng – Bansrikirirak Community, Wangchao District, Tak Province, 3) Banhinlard – Nahai Community, Sam-ngao District, Tak Province. The data of this research are collected from document, article, research, law and regulation of forestry concernment, in-depth interview, focus group dialogue, and World Café dialogue. The 60 interviewees comprise of forestry expertise, forestry officials, and community leaders.

The finding of this research are as follows: 1) the remaining of its problems and dilemmas that have to be solved are as follows: the resistance of old community and investment group, law and regulation dilemmas, different policies that obstruct to development, the improvement of income and community market promotion, the fiscal allocation for community development, fundamental health care that need to be managed for community development, the need of long duration of officials transfer that working within national park, water shortage for drinking, daily life and agricultural concernment, the problem of landlord, and the problem of rich person that invade into the forest. These problems and dilemmas need to be urgent managed by governmental agency. 2) In case of the way and measure of its participation in order to sustainable management for forest and old community approach, the finding of this research is the participation must be primary begun from family and community, and must be followed by regional level and

national level. Furthermore, the finding of this research are as follows: leadership and local custom including religious belief are important to sustainable management for forest and community in Tak Province, and forestry sustainable management must has the approach to solve the problem. The approaches of forestry sustainable management are to awareness for people to take care of natural resources without forestation, the use of forest to be learning center for environment, social, and economy, the activity promotion project of people from old generation to new generation, provide its agreement of community to preserve the forest, ecotourism promotion in order to encourage income of people in community, the use of good governance for forest management approach, the promotion of civil rights, the promotion of the community strength in order to sustainable integration for happiness of human while living in the forest. Moreover, the research is found that the use of modern technology to promote sustainable natural resources preservation is very important as well.

คำนำ

รายงานการวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตากอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก และ เพื่อหาแนวทาง มาตรการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืนโดยศึกษาจากเอกสาร บทความ กำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เอกสารวิจัยการจัดการป่าชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม เพื่อถอดบทเรียนการจัดการรูปแบบและกลไกที่ประสบผลสำเร็จในระดับชุมชน ด้วยภูมิปัญญาของชุมชน จารีตประเพณี ภาวะผู้นำ และองค์ความรู้อันเกิดจากการสะสมประสบการณ์และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน บทเรียนที่ได้จะแสดงถึงแบบอย่างการสร้างจิตสำนึกร่วมแก่ผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้กระบวนการที่เรียกว่า “ปราชญ์ป่า” เป็นรูปแบบการสร้างจิตสำนึกร่วมที่จะสนับสนุนให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างความตระหนักต่อปัญหาและการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อนำไปสู่การจัดการ การแก้ไขปัญหาและการอนุรักษ์พิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่อไป

พลโท

(เรื่องสิทธิ มิตรภานนท์)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก อย่างยั่งยืน” ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการเอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และความร่วมมือต่างๆของหลายๆท่าน ซึ่งให้การสนับสนุนผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มต้นงานวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศทุกท่าน ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของโครงการวิจัยนี้ และกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งเสียสละเวลาให้คำแนะนำ และความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ เกี่ยวกับแนวทางการทำวิจัย การปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยและการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ จนบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูล, ประสบการณ์ ทั้งในการปฏิบัติจริง และในเอกสารที่ท่านได้เขียน และรวบรวมไว้ อาทิ พลโท ผดุง ยิ่งไพบูลย์สุข, ดร.รอยล จิตรดอน, ดร.รอยบุญ รัศมีเทศ, หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช, หัวหน้าโครงการสถาบันวิจัยพื้นที่สูง บ้านผาผึ้ง – บ้านศรีศรีรักษ์, ผู้นำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด, ผู้นำชุมชนบ้านศรีศรีรักษ์, บ้านหินลาด-นาโฮ และอีกหลายท่าน ที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่ได้กรุณาให้รายละเอียดข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก และ การสนทนา World Café ทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลรายละเอียดที่ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อประกอบการวิจัยในครั้งนี้จนบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงอำนาจบารมีของคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในสากลโลก อันเป็นที่พึ่งให้ผู้เขียนมีสติปัญญาในการจัดวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอให้เป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดา ครอบครัวของผู้วิจัยตลอดจนผู้เขียนหนังสือ และบทความต่าง ๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยจนสามารถให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

พลโท

(เรื่องสิทธิ์ มิตรภานนท์)

นักศึกษวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	2
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
คำจำกัดความ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580	5
แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ประจำปี พ.ศ.2557	9
คำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 เรื่อง การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลาย ทรัพย์สินของราชการ	16
คำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปรามหยุดยั้ง การบุกรุกทำลายทรัพย์สินของราชการ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราว ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน	17
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560 – 2564	18
พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551	26
แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (Human Needs)	30
ทฤษฎีแห่งการจูงใจ	32
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	34
แนวคิดในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน	40
ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนของต่างประเทศ	49
ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนของประเทศไทย	55
สรุปผลจากการทบทวนวรรณกรรม	58
กรอบแนวคิดการวิจัย	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
การดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก	70
ข้อมูลทั่วไปจังหวัดตาก	70
สภาพการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนที่ผ่านมา	71
ลักษณะการจัดการป่าชุมชนของจังหวัดตากที่ผ่านมา	72
สภาพการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนในปัจจุบัน	73
กรณีศึกษา ป่าชุมชนห้วยปลาหลด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก	79
รูปแบบการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนห้วยปลาหลด	80
การจัดการป่าชุมชนโครงการหลวง ผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์	82
ปัญหา อุปสรรค และศักยภาพของชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์	85
แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์	86
กรณีศึกษาป่าชุมชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น บ้านหินลาด ตำบลบ้านนา	
อำเภอสามเงา จังหวัดตาก	88
การวิเคราะห์การดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก	93
บทที่ 4	
แนวทางการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก	
อย่างยั่งยืน	98
เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	98
การวิเคราะห์ข้อมูล	100
ผลการวิจัย	101
ร่างแนวทางการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน	111
บทที่ 5	
สรุป และข้อเสนอแนะ	114
สรุป	114
ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	124
ประวัติย่อผู้วิจัย	129

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3-1	ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	83
3-2	การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ	84
4-1	SWOT Analysis	110

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2-1	กรอบแนวคิดการวิจัย	69

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผืนป่าตะวันตกเป็นผืนป่าใหญ่ที่สุดของประเทศไทยซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 12,215,159 ไร่ 1 งาน 10 ตารางวา ใช้เพียงแต่มีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชพันธุ์และสัตว์ป่าเท่านั้น ในป่าผืนดังกล่าวยังมีชุมชน ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยกว่า 100 ชุมชน โดยชุมชนต่าง ๆ เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปาเกอญอ และชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่รวมประมาณ 30 ชาติพันธุ์ นับเป็น 129 ชุมชน หากจะกล่าวถึงความสัมพันธ์หรือสถานะของคนกับป่าใน ปี พ.ศ. 2484 ซึ่งมีพระราชบัญญัติป่าไม้เพื่อประกาศพื้นที่ซึ่งไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไม่มีการใช้ประโยชน์ ให้เป็นพื้นที่ป่าทั้งหมด หลังจากนั้นเริ่มมีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และเริ่มนโยบายป่าไม้แห่งชาติมาจัดการ คนที่อยู่ในป่าโดยการอพยพคนออกนอกพื้นที่ที่เรียกว่า “ป่า” ต่อมาชุมชนเริ่มลุกขึ้นมาต่อสู้ด้านพระราชบัญญัติป่าชุมชน ก่อเกิดเป็นภาพประชาสังคมใส่ใจดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นรูปธรรมที่สุด จนถึงปัจจุบันนี้ ในเรื่องของสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่ภาพของการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐบาลตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบันกับชุมชนยังปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมได้น้อย ถึงแม้จะสร้างกฎหมายขึ้นมาเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการร่วมกันดูแลทรัพยากรป่า แต่ในด้านกระบวนการปฏิบัตินั้นไม่ได้รับความสำคัญมากนัก

แม้ในสถานการณ์ปัจจุบัน พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยจะมีการจัดการดูแลในทิศทางที่ดีขึ้น จนปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ (จากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2559) ประมาณ 102 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ยังคงพื้นที่ป่าประมาณ 61 ล้านไร่ และพื้นที่ในความดูแลของกรมป่าไม้ที่ยังคงสภาพป่า ประมาณ 41 ล้านไร่ แต่พื้นที่เพียงเท่านี้ยังไม่เพียงพอให้ธรรมชาติเกิดความสมบูรณ์ กระบวนการดูแลและจัดการทรัพยากรนับจากนี้ไปคงไม่ใช่หน้าที่ของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวแล้ว ภาคเอกชน ประชาชนต้องเข้ามาช่วยฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ป่าไม้ประเทศไทยพบว่า พื้นที่ป่ามีเพียงพอและเต็มที่แล้ว ซึ่งถึงเวลาที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

จังหวัดตาก ถือเป็นพื้นที่แรกๆ ของประเทศที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชยอมรับชาวบ้านอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน จนเกิดโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ ในปี 2560 พ่วงด้วยชุมชนแม่ข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนด้วยวิทยาศาสตร์ เช่น บ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เดิมทีพื้นที่แห่งนี้ถูกชาวบ้านจับจองปลูกพืชเชิงเดี่ยวปลูกข้าวโพด ทำไร่เลื่อนลอย ก่อนหน่วยงานราชการ จะประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช ในปี พ.ศ. 2524 พื้นที่ 1,027 ไร่ กลายเป็นพื้นที่ทับซ้อน ชาวบ้าน 225 ครัวเรือน จะต้องถูกเจ้าหน้าที่ผลักดันให้ไปอยู่ในที่จัดสรรใหม่ แต่ด้วยความรักหวงแหนถิ่นกำเนิดและที่ทำกินไม่ต้องการ

ทั้งถิ่นฐานบ้านเกิด จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งประเด็นปัญหาเช่นนี้ ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ทั่วทุกภาคการแก้ปัญหาเพื่อลดผลกระทบต่อระหว่างประชาชน กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กล่าวมาแล้วนั้นมีตัวประกอบหรือปัจจัยเป็นจำนวนมากในหลายมิติจุดเริ่มต้นในการคิดหาแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ วิธีการแบ่งแนวเขต กฎกติกาชุมชน กฎหมายประกอบ ที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินการ เพื่อจะได้หาแนวทางในการพัฒนาการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน รวมถึงเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาให้กับชุมชนที่มีลักษณะเดียวกันนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต และคุณภาพป่า ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก
2. เพื่อหาแนวทาง มาตรการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตาก
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนดั้งเดิมในจังหวัดตาก โดยการสุ่มตัวอย่าง
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1. ด้านการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม และ 2. กระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ด้านการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม โดยนำข้อสรุประหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ในการร่วมกันบริหารจัดการพื้นที่ ประกอบด้วย 1. การดูแลรักษา ป่าถูกป่าทดแทน 2. การแบ่งพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่กำหนด 3. การสร้างความรู้ ความเข้าใจ 4. สร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการเริ่มอาชีพใหม่

ด้านการมีส่วนร่วม โดยใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (1981) ประกอบด้วย ตัวแปร 4 ตัว คือ 1. การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการวิจัยในการศึกษาปัญหา และอุปสรรค การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมในเขตจังหวัดตาก โดยการค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก เครื่องมือในการวิจัยใช้การ

สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยแบบสภากาแฟ (World Café) สังเกตกระบวนการการมีส่วนร่วมด้วยการใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อมูลสำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูลจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงที่ตั้ง สำรวจปัญหาและค้นหาความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้รับจากระเบียบและเครื่องมือต่างๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาดำเนินการจัดระบบเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์ตามประเด็นที่ได้มีการสร้างแนวคำถาม แล้วตีความที่ได้โดยใช้เหตุผลจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ ในแต่ละประเด็นภายใต้ขอบเขตตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก
  2. ทำให้ทราบแนวทาง มาตรการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก
- อย่างยั่งยืน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตาก

คำจำกัดความ

ยุทธศาสตร์	หมายถึง	วิธีการ (WAYS) ที่จะนำเครื่องมือ(MEANS)ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้อย่างดีที่สุดที่สุดให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (ENDS) ที่ตั้งไว้
ยุทธศาสตร์ชาติ	หมายถึง	แผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบ และ แนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตามเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
พื้นที่ป่าไม้	หมายถึง	ขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกประกาศจัดตั้ง หรือ ดูแลรักษาโดยรัฐ ภายใต้กฎหมายเฉพาะสำหรับการใช้ในการจัดตั้ง ดูแลรักษาเขตป่าไม้ตามกฎหมายประกอบกับ อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าสงวนแห่งชาติ
ชุมชน	หมายถึง	พื้นที่ที่มีกลุ่มคนอาศัยอยู่ในอาณาเขต หรือบริเวณที่มีคนจำนวนหนึ่งที่อาศัยรวมกันอยู่เป็นกลุ่มมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีขนบธรรมเนียม มีความสัมพันธ์ จารีตประเพณี และมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน
ประชาชน	หมายถึง	กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกัน อย่างเป็นปกติต่อเนื่องมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

อัตลักษณ์	หมายถึง	ลักษณะเฉพาะตัว หรือลักษณะเด่นที่แสดงออกมาบ่งบอกลักษณะของตัวบุคคล สังคมและชุมชนนั้นๆ
การจัดการ	หมายถึง	กระบวนการทำงาน หรือกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลในองค์กรหรือพื้นที่ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางที่กำหนด
อย่างยั่งยืน	หมายถึง	การพัฒนาที่มีการคำนึงถึง ความเสียหายของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นมีการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการ รุกล้ำ และเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืนผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580
2. แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พ.ศ.2557
3. คำสั่ง คสช.ที่ 64/2557
4. คำสั่ง คสช.ที่ 66/2557
5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564
6. พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551
7. กฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง
8. แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (Human Needs)
9. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
10. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับป่าชุมชน
11. กรอบแนวคิดการวิจัย

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580

1.ความหมายเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคง และยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุข เป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหารความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานะแวดล้อมระหว่างประเทศ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคล และ มีความมั่นคงในทุกมิติ ทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศ มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีความเข้มแข็งเป็นศูนย์กลาง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของประชาชน มีระบบการเมืองที่มั่นคงเป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหาร ประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชน มีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียง กับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน จนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุขได้รับ ผลประโยชน์ จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วน มีคุณภาพชีวิตตาม มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ไม่มีประชาชนที่อยู่ในภาวะความยากจน เศรษฐกิจในประเทศมีความ เข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในตลาดโลกและ ตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนมีการ สร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนา ที่เปลี่ยนแปลงไป และ ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีโลก และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการค้าอย่างแน่นแฟ้น กับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการ คมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และการทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีความ สมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทาง การเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษา และการ ฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะ ต่อ สิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภค เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมี ความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความ ื่ออาหาร เสียดสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน และให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตาม หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

1.1 การประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

- 1.1.1 ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- 1.1.2 ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจาย รายได้
- 1.1.3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- 1.1.4 ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- 1.1.5 ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของ ทรัพยากรธรรมชาติ
- 1.1.6 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

1.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และเป้าหมายการพัฒนาประเทศข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาว ที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศในทุกมิติทุกรูปแบบและทุกระดับ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และ ภาคบริการของประเทศได้รับการพัฒนายกระดับไปสู่การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และพัฒนาเทคโนโลยีที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ที่จะสร้างและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของ ประเทศ เพื่อยกระดับฐานรายได้ของประชาชนในภาพรวมและกระจายผลประโยชน์ไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม คนไทยได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี เก่ง มีวินัย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สามารถ “รู้ รับ ปรับใช้” เทคโนโลยีใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง บริการพื้นฐาน ระบบสวัสดิการ และกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีใครถูกทิ้ง ไว้ข้างหลัง การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่าง การพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบ “ประชารัฐ” โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1.2.1 ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกราช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคาม และภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ ทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน และมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการ ของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

1.2.2 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

มีเป้าหมายการพัฒนา ที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ 1. “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศ ในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของ เศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ 2. “ปรับปัจจุบัน” เพื่อ ปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ 3. “สร้างคุณค่าใหม่ใน

อนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคณะรุ่นใหม่ รวมถึงปรับปรุงแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับ อนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปรุงปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุน ในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

1.2.3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์
มีเป้าหมาย การพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคณะในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทย มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสาร ภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สูการเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

1.2.4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
มีเป้าหมาย การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและ สวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

1.2.5 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมภิบาล และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์ และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็น การดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

1.2.6 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการ
ภาครัฐ

เป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาท

ภารกิจ แยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และ โปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้าง จิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริต ประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความ ชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลด ความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และการอำนวยความยุติธรรมตามหลักนิติธรรม

แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พ.ศ.2557

จากสถานการณ์การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย มีจำนวนลดลงเป็นปริมาณมาก ก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ที่รุนแรง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมอบให้ กอ.รมน.กับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางยุทธศาสตร์ในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ และจัดทำแผนแม่บท กำหนดเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามห้วงเวลาที่กำหนด และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการในส่วนของตนเองให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ แผน และเป้าหมายที่กำหนด คือ การพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ได้พื้นที่ป่าไม้ อย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศภายใน 10 ปี

1. วัตถุประสงค์ดังนี้

1.1 เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี

1.2 เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลและยั่งยืน ภายใน 2 ปี

1.3 เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ภายใน 2 – 10 ปี

2. การดำเนินการ

แผนแม่บทฉบับนี้ได้กำหนดแผนในระดับยุทธศาสตร์ของการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ และกลยุทธ์ในการปฏิบัติเพื่อให้หน่วยปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการและการประสานงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดย

“ยุทธศาสตร์การพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้” แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นยุทธศาสตร์และกำหนดกลยุทธ์ในแต่ละประเด็น ยุทธศาสตร์ รวม 17 กลยุทธ์ดังนี้

2.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากร ป่าไม้

- 2.1.1 กลยุทธ์ “หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ”
- 2.1.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”
- 2.1.3 กลยุทธ์ “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”
- 2.1.4 กลยุทธ์ “ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคนโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลักร่วมกับ หลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง”

2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ ปลูกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน

- 2.2.1 กลยุทธ์ “กำหนดให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็น วาระแห่งชาติ”
- 2.2.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลูกจิตสำนึก”
- 2.2.3 กลยุทธ์ “ปลูกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน”

2.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

- 2.3.1 กลยุทธ์ “ปรับปรุงระบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้”
- 2.3.2 กลยุทธ์ “พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระดับจังหวัดและ อำเภอ”
- 2.3.3 กลยุทธ์ “จัดทำแนวเขตทรัพยากรป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดียวที่ชัดเจน”
- 2.3.4 กลยุทธ์ “จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)”
- 2.3.5 กลยุทธ์ “ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ”

2.4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าอย่างยั่งยืน

- 2.4.1 กลยุทธ์ “จัดระบบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยมีส่วนร่วมกับประชาชน”
- 2.4.2 กลยุทธ์ “จัดระบบการปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศเพื่อทดแทนความต้องการและลดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า”
- 2.4.3 กลยุทธ์ “ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข”
- 2.4.4 กลยุทธ์ “เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการฟื้นฟูและดูแลป่าอย่างยั่งยืน”
- 2.4.5 กลยุทธ์ “ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ”

3.ผลลัพธ์ของแผนแม่บท

คือ การพิทักษ์รักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ตามลักษณะประเภทของป่า ตามที่กำหนดไว้ให้ได้น้อย 40% ของพื้นที่ประเทศภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี แต่เนื่องจาก คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงได้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาในระยะเร่งด่วนให้มีการรณรงค์อย่างจริงจังด้วยการประสานความร่วมมือของทุกภาค ส่วน ดำเนินการต่อทุกพื้นที่ทั้งประเทศโดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี

ส่วนที่ 2 เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และยั่งยืน ภายใน 2 ปี

ส่วนที่ 3 เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ภายใน 2 - 10 ปี

3.1 แนวทางการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

ดำเนินการโดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปี 2545 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นบรรทัดฐานในการตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ของป่า ทั้งป่าสงวนแห่งชาติ (กรมป่าไม้) และป่าอนุรักษ์ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช) แล้วนำเอาภาพถ่ายทางอากาศปี 2554 โครงการ DMC ของกรมแผนที่ทหารมาตรวจสอบรวมหากพื้นที่บริเวณใดที่ปรากฏในภาพถ่ายปี 2554 โลงเตียนไปจากปี 2545 แสดงว่าเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกใหม่อย่างแน่นอน ให้ดำเนินการตามกฎหมายได้ทันที โดยให้ตรวจสอบและดำเนินการพร้อมกันทั่วประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่บุกรุกป่าใหม่ ไม่มี มติ ครม. หรือระเบียบใดๆ ผ่อนผันให้ทั้งสิ้น ต้องดำเนินการตามกฎหมายทั้งหมด เพื่อนำพื้นที่ที่ถูกบุกรุกทำลายมาฟื้นฟูสภาพป่าแล้ว บางแห่งอาจจัดทำเป็นป่าชุมชน มอบให้ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป โดยใช้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

3.1.1 ต้องไม่มีการบุกรุกเพิ่มเติมอีกนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

3.1.2 ดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้ที่บุกรุกป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิ.ย.41 และ กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้อย่างเคร่งครัด

3.1.3 จัดลำดับความเร่งด่วนกับ นายทุนหรือผู้บุกรุกรายใหญ่ที่บุกรุกป่าไม้เป็นลำดับแรก แล้วดำเนินการกับรายอื่นๆ ต่อไป

3.1.4 การดำเนินการใดๆ ต้องไม่กระทบต่อประชาชนที่ใช้ประโยชน์ ที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ที่พิสูจน์แล้วควรได้รับสิทธิในที่ดินตามกฎหมาย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือการดำเนินการของภาครัฐ และจะต้องเป็นการแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นระบบอย่างยั่งยืน

3.2 ยุทธศาสตร์พิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ

ประเด็นยุทธศาสตร์ หนึ่งกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ สิ่งสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้คือ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันปกป้องด้วยความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชาติอย่างจริงจัง ต้องมีความชัดเจนในการกำหนดแนวเขต กฎหมาย อำนาจหน้าที่ การสนับสนุน รวมทั้งความ

ร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่า ปัจจัยความสำเร็จของ การปฏิบัติคือการความเข้าใจร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ให้ได้อย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์นี้มีกลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

3.2.1 จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

1. จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าประจำแต่ละภาค (ฉก.ปม.) เพื่อสนับสนุนกำลังเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการทำลาย ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า กำลังหลักเป็นเจ้าหน้าที่ทหารสนธิกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ , ตำรวจ, ฝ่ายปกครอง และฝ่ายกฎหมาย เป็นต้น สามารถเข้าปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ โดยจัดตั้งขึ้นปีต่อปีจนกว่าสถานการณ์จะคลี่คลาย อยู่ภายใต้การควบคุม อำนวยการ ประสานงาน และกำกับดูแลของ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

2. ทุกหน่วยงานให้การสนับสนุนการจัดกำลังและการปฏิบัติงานของหน่วย เฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าตามที่ร้องขอ

3. การคัดเลือกเจ้าหน้าที่และหน่วยปฏิบัติในการสนธิกำลังของหน่วยเฉพาะกิจ ต้องพิจารณาผู้ที่มีความซื่อสัตย์เสียสละ และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้โดยเด็ดขาด

4. ให้มีการจัดตั้งด่านตรวจ จุดตรวจ และ จุดสกัด ทำการตรวจค้น และจับกุม การล่าสัตว์ป่าและสัตว์ป่าผิดกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยให้มีการสนธิกำลังทั้งพลเรือนตำรวจและทหาร

3.2.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

1. เพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมภาคประชาชนให้มากขึ้นในการแจ้งข่าวสาร โดย จัดตั้งศูนย์รับแจ้งเหตุ, ศูนย์ร้องเรียน, ศูนย์ดำรงธรรม เป็นต้น

2. ประสานความร่วมมือสื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อออนไลน์) ให้ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าอย่างกว้างขวางและให้ประณามการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าและกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ เพื่อให้สังคมช่วยกันต่อต้านและหยุดยั้งการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า

3. ประสานความร่วมมือจากภาคเอกชน ภาคประชาชน และกลุ่มจิตอาสา ในการร่วมยับยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

4. ให้รางวัลนำจับแก่ผู้แจ้งข้อมูล ข่าวสาร และให้การสนับสนุนจนนำไปสู่การจับกุมได้เป็นผลสำเร็จ

5. รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าให้เข้าถึงประชาชนในชุมชนในเขตพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่า อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

3.2.3 ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคน โดยใช้

ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลัก ร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง

1. ตรวจสอบพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกเพิ่มเติมหลังจากมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ที่ผ่อนผันให้ราษฎรอยู่อาศัย /ทำกินในพื้นที่ป่าไม้เพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายสี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2545 ร่วมกับการตรวจสอบภาคพื้นดินในการกำหนดพื้นที่ผ่อนผัน โดยการจัดทำแนวเขตป่าไม้ที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ภาพถ่าย ปี 2545 เป็นหลักฐานสภาพป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 นำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลแนวเขตป่าไม้ที่ปรากฏบนแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศในปัจจุบัน เพื่อสรุปแนวเขตพื้นที่ที่มีการบุกรุกเพิ่มเติมในช่วงเวลาดังตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ให้ตรวจสอบและดำเนินการทั้งประเทศ การบุกรุกพื้นที่ใหม่ไม่มีมติหรือระเบียบใดๆ ผ่อนผันให้ทั้งสิ้น ต้องดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและเด็ดขาดเพื่อนำพื้นที่มาฟื้นฟูสภาพป่า ส่วนพื้นที่ที่พิสูจน์แล้วพบว่าการบุกรุกก่อนปี พ.ศ. 2545 ให้ดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี หรือระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลัก ร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. ในกรณีที่ต้องดำเนินการตามกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี ระเบียบ และหลัก วิชาการแล้ว จำเป็นต้องดำเนินการเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากบริเวณนั้น อาจมีมาตรการชดเชยที่เหมาะสมและเป็นธรรม ทั้งนี้ หากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ได้ทันที ให้ดำเนินการ ควบคุมขอบเขตพื้นที่มิให้ขยายเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และกำหนดเงื่อนไขการใช้ประโยชน์บนพื้นฐาน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ

3. พื้นที่ที่ได้ดำเนินการยึดคืนพื้นที่ได้แล้วให้เร่งดำเนินการฟื้นฟูตามหลัก วิชาการ และดำเนินกิจกรรมป้องกันการบุกรุกซ้ำในพื้นที่เดิม หากมีการบุกรุกซ้ำให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

4. ยับยั้งการบุกรุกป่าไม้เพิ่มเติม ด้วยการสร้างระบบติดตามตรวจสอบสภาพป่า อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปีล่าสุดที่กรมแผนที่ทหาร หรือหน่วยงานอื่นได้บินถ่ายแล้ว เพื่อจัดทำแนวเขตพื้นที่ที่ยังมีสภาพเป็นป่าไม้ในปัจจุบันไว้เป็นกรอบในการตรวจสอบการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ และนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นผลการแปลภาพ ดาวเทียมที่จะถ่ายในอนาคตเพื่อกำหนด Hot Spot ที่มีการบุกรุก เพื่อยับยั้งการบุกรุกทำลายป่าไม้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องเร่งให้จัดสรรงบประมาณให้มีการบินถ่ายภาพให้ครบทั้งประเทศ โดยเร็ว

5. แก้ไขปัญหาป่าบุกรุกคนในพื้นที่ที่ได้รับการร้องเรียนซึ่งสิทธิรอนสิทธิของราษฎรที่ทำกินในที่ดินของตนมาช้านานก่อนการประกาศแนวเขตป่าไม้ต่างๆ โดย

5.1 เร่งรัดการจัดทำและกำหนดเขตพื้นที่ป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ให้ชัดเจนโดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2495 – พ.ศ. 2499 จากโครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 ชุด L708

5.2 จัดทำแปลงที่ดินทำกินและแปลงอยู่อาศัยของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภท

5.3 วิเคราะห์และตรวจสอบร่องรอยการใช้ประโยชน์ในพื้นที่กับแนวเขตป่าไม้ ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 และแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศเก่า และพิสูจน์สิทธิและค้ำสิทธิ ในที่ดินให้กับราษฎรที่ถูกรอนสิทธิมาเป็นระยะเวลานาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ ปลุกจิตสำนึกกรักผืนป่าของแผ่นดิน ทรัพยากรป่าไม้ถือเป็นสมบัติของชาติ เป็นมรดกที่ทุกคนในชาติมีส่วนรับผิดชอบ การ ปลุกจิตสำนึกให้ทุกคนในสังคมได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการรักษาปกป้อง ทรัพยากรเหล่านี้ซึ่งมิใช่เป็นความรับผิดชอบของผู้ใดผู้หนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ประชาชน ต้องรับรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อปลุกจิตสำนึกให้ประชาชน รัก หวงแหน และปกป้อง ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ ยุทธศาสตร์นี้มีกลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

3.2.4 กำหนดให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็น “วาระแห่งชาติ”

1. กำหนดนโยบายให้การแก้ไขปัญหาเรื่องการบุกรุกพื้นที่ตัดไม้ทำลายป่า และ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็น “วาระแห่งชาติ” เพื่อปลุกจิตสำนึกของคนในชาติให้เห็นความสำคัญของ ทรัพยากร และให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และกำหนดนโยบายต่างๆ ในแนวทางเดียวกัน

2. ปลุกจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรักและหวงแหน ทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบต่างๆ เช่น บรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ และสอดแทรกการปลุกจิตสำนึกใน เนื้อหาของสื่อทุกประเภท

3. ประยุกต์ใช้กลไก PES (Payment for Environmental Services) มาสร้าง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้กับผู้ที่มิบทบาทในการดูแลรักษา ทรัพยากรป่าไม้ ผู้ที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของ ระบบนิเวศป่าไม้

3.2.5 จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก

1. จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก และเข้าร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อทำหน้าที่ แจ้างเตือน เฝ้าระวัง และคุ้มครองรักษาพื้นที่ป่าไม้ เช่น อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)

2. ประสานงานกับทุกภาคส่วน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพ ชีวิตได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบการจัดการพื้นที่กับภารกิจของหน่วยงานและการเข้ามา มีส่วนร่วมของ ประชาชนให้เกิดความตระหนักในการหวงแหนและป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มากขึ้น

3. ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน องค์กรแนวร่วมภาค ประชาชน ภายในประเทศกับหน่วยงาน และองค์กรแนวร่วมประชาคมโลก เพื่อให้เกิดกิจกรรม สนับสนุนการ ป้องกันปราบปรามการบุกรุก ทำลายทรัพยากรป่าไม้

3.2.6 ปลุกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน โดย ปลุกฝังอุดมการณ์จนสามารถอุทิศตนให้กับภารกิจทรัพยากรป่าไม้ด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ปลุกฝัง อบรมเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องให้มีอุดมการณ์ความรัก ห่วงแทนทรัพยากรป่าไม้และภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์มรดกของแผ่นดิน

2. กรณีมีข้อมูล เบาะแส หรือหลักฐานพอเชื่อได้ว่า เจ้าหน้าที่ในกระบวนการ ยุติธรรมที่เกี่ยวกับคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม , ตำรวจ, ทหาร, อัยการ, เจ้าหน้าที่ชุด จับกุม, เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้, เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช , ฝ่ายปกครอง และ เจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง กระทำการอันเป็นการช่วยเหลือ ผู้กระทำความผิดทั้งทางตรง และ ทางอ้อม ไม่ว่าจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ก็ตาม ให้ถือเสมือนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นๆ จะต้องถูกพิจารณาโทษทัณฑ์ และหากศาลตัดสินว่าผู้ต้องหา นั้นกระทำความผิดจริงให้นำผลของคดีมา พิจารณาลงโทษทัณฑ์ข้าราชการผู้เกี่ยวข้องนั้นด้วยอย่างเฉียบขาด

3. จัดตั้งสถาบันหรือโรงเรียนเพื่อสร้างเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าที่มีคุณภาพในการ ปฏิบัติงานคุ้มครองป้องกันและปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มีจำนวนที่ สมดุลกับจำนวนพื้นที่ป่า

4. เชิดชูวีรกรรมหรือคุณความดีของผู้ที่อุทิศตนเป็นแบบอย่างของการพิทักษ์ ทรัพยากรป่าไม้สู่สังคมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

3.2.7 จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)

1. จำแนกเขตที่ดินป่าไม้ที่เหมาะสมโดยพิจารณาถึงความยั่งยืนด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้แนวเขตป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่ จัดทำขึ้นใหม่เป็นฐาน ร่วมกับข้อมูลทางวิชาการอื่นๆ และสนับสนุนเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้ของ ประเทศไม่น้อยกว่า 40% ของพื้นที่ประเทศไทย ด้วยการบูรณาการข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย และ วิเคราะห์ตามหลักวิชาการ และกำหนดนโยบายของแต่ละประเภทพื้นที่อย่างเหมาะสมโดย ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ดินป่าไม้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพที่สุด โดยคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านความมั่นคง สังคม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา เศรษฐกิจ และยึดถือสิทธิที่จะมีที่ดินทำกินอย่างเป็นธรรมและพอเพียงของประชาชนชาวไทยทุกคน และดำเนินการกำหนดมาตรการเยียวยาหรือชดเชยให้กับราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการจำแนกเขต

2. กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับการจำแนกการใช้ ประโยชน์ ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่แนวเขตป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่ จัดทำขึ้นใหม่ และบทบาทกิจกรรมที่อนุญาตให้ทำได้ในพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภท เช่น แปลงอนุญาตใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การให้เช่าพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชุมชน เป็นต้น

3. ปรับปรุงและจัดทำแนวเขตป่าไม้ทุกประเภท เช่นแนวเขตป่าสงวน แห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าคุ้มครองหรือ ป่าอนุรักษ์ อื่นๆ เพื่อให้ แนวเขตมีความชัดเจนไม่ซ้อนทับกับแนวเขตอื่นๆ สรุปลงแนวเขตไม่ให้มีการทับซ้อน และ ถูกต้องตาม กฎหมายแต่ละประเภท และจัดทำแนวสัญลักษณ์เขตป่าไม้ดังกล่าวเพื่อให้เกิดความ ชัดเจนกับ ประชาชน และหน่วยงานรัฐอื่นๆ เช่น แนวต้นไม้ยืนต้น ชุดคันคูดู สร้างทางตรวจการณ์ เป็นต้น

4. หน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องต้องตรวจสอบที่ดินในความดูแลกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศและแนวเขตป่าไม้ พร้อมทั้งจัดการ เกี่ยวกับสิทธิในที่ดินที่หน่วยงานดูแล ได้แก่

4.1 ปรับแก้แนวเขตที่ดินของรัฐให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งประเทศ โดย อ่างอิงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ เป็นหลัก แล้วประกาศเป็นกฎหมาย เพื่อให้เกิดความชัดเจน ตรวจสอบได้ ซึ่งจะเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาข้อพิพาทต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง

4.2 ให้สิทธิในที่ดินที่เหมาะสมในที่ดินของรัฐตามนโยบายการแก้ไข ปัญหา ป่าบุกรุกคน และนโยบายการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ และการแก้ไข ปัญหาคนบุกรุกป่า เพื่อให้เกิดความชัดเจน

4.3 ให้สิทธิในที่ดินเอกชนหลังจากเกิดความชัดเจนระหว่างแนวเขตที่ดิน ของรัฐและที่ดินเอกชนแล้ว

4.4 เยียวยาราษฎรที่ได้รับผลกระทบอย่างเหมาะสม

4.5 ภายหลังจากเสร็จสิ้นการจัดทำแนวเขตป่าไม้ต่างๆ แล้วจะต้อง ประกาศแนวเขตที่จัดทำขึ้นนี้ให้มีความชัดเจนโดยใช้ค่าพิกัดแผนที่เป็นหลัก เพื่อแสดงขอบเขตแนวเขตป่าทุกประเภทให้ประชาชนได้รับทราบกันอย่างเปิดเผย และทั่วถึง และยกเลิกแนวเขตป่าไม้ถาวร ตามมติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504

3.2.8 ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข

1. ส่งเสริมสนับสนุนและขยายผลการดำเนินการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

2. ดูแลประชาชนและชุมชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่าให้มีพออยู่ พอกิน พอใช้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขเกื้อกูลกันระหว่างป่ากับคน อย่างยั่งยืน

3. จัดทำโครงการเสริมรายได้ให้กับประชาชนและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่า และพื้นที่ รอบป่า เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โครงการเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โครงการป่า สมุนไพร เป็นต้น

4. นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนาโครงสร้างความเป็นอยู่ และรายได้ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยส่งเสริมให้มี วิสาหกิจชุมชน และระบบสหกรณ์ให้กับชุมชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่า

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 เรื่อง การปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

เพื่อให้การบริหารราชการของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการปราบปรามและหยุดยั้ง การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิด ความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของประเทศโดยรวม คณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. ให้กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองกำลังรักษาความสงบเรียบร้อย กองกำลังป้องกันชายแดน ของกองทัพบก และ กองทัพเรือ ตลอดจนหน่วยงานที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการปราบปรามและ จับกุมผู้บุกรุก ยึดถือ ครอบครอง ทำลาย หรือกระทำความผิดประการใด ๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่ สภาพป่า รวมทั้งผู้สมคบและสนับสนุนช่วยเหลือ ให้ได้ผลอย่างจริงจัง ในทุกพื้นที่ รวมทั้งสกัดกั้น การลักลอบตัดไม้มีค่าหรือไม้หวงห้าม การนำเข้าและส่งออกไม้ที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนแนวชายแดน ตลอดจนปราบปรามเครือข่ายขบวนการตัดไม้ทำลายป่าในทุกหมู่บ้าน และชุมชนทั่วประเทศ

2. ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ควบคุม ตรวจสอบ กิจการการแปรรูปไม้ การตั้ง โรงงานแปรรูปไม้ การค้าไม้แปรรูป ตลอดจนการค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามและ สิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด ที่ทำด้วยไม้หวงห้าม หากพบมีการปล่อยปละละเลย หรือมี เจตนาจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ที่บัญญัติไว้ ให้ดำเนินการลงโทษตามกฎหมายอย่าง เด็ดขาดกับเจ้าของหรือผู้ประกอบการโดยทันที

3. ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ติดตามผลคดีป่าไม้และดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ถูก บุกรุกทำลาย ให้คืนสภาพป่าไม้ที่สมบูรณ์ดังเดิม โดยประสานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ภาคประชาชน และ องค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวอย่างจริงจัง

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดปล่อยปละละเลย หรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด ตามกรณีดังกล่าวข้างต้น จะต้องถูกดำเนินการทั้งทางวินัยและทางอาญาอย่างเด็ดขาดโดย ทันที

5. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมติดตามผลการดำเนินการตาม ข้อ 1 - 4 และรายงานผลการปฏิบัติให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติทราบอย่างต่อเนื่อง

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติม หน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

เพื่อให้การดำเนินการและการประสานงานในการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุก ทำลาย ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถลดผลกระทบที่จะ ก่อให้เกิด ความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของประเทศโดยรวม จึงให้ ปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เป็นหน่วยงานที่มี หน้าที่ รับผิดชอบดังกล่าวเพิ่มเติม ทั้งนี้การปฏิบัติอื่น ๆ ให้เป็นไปตามคำสั่งคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ ที่ 64/2557 ลงวันที่ 14 มิถุนายน พุทธศักราช 2557 เรื่อง การปราบปรามและ หยุดยั้งการ บุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

2. ให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง ยึดถือนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวใน สภาวะการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

2.1 การดำเนินการใด ๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกินซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมนั้น ๆ ก่อนคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ ยกเว้นผู้ที่บุกรุกใหม่จะต้องดำเนินการสอบสวน และพิสูจน์ทราบ เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

2.2 การดำเนินการเร่งด่วนในปัจจุบัน คือ การป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกเพิ่มเติมด้วยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด

2.3 การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่สั่งสมมาตั้งแต่เดิม ให้หน่วยที่เกี่ยวข้องร่วมกัน พิจารณากำหนดมาตรการและวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอขออนุมัติจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยด่วน

2.4 กรณีใด ๆ ซึ่งยังอยู่ระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ให้ดำเนินการ ต่อไปจนกว่าจะสิ้นสุดกระบวนการที่กำหนด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2564

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลา ของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้นำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9–11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและ ยั่งยืนการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์ของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้ เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และ ระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจนเพื่อกำกับให้ การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย

1. หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมี หลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ ดังนี้

1.1 ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้ เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและ การบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มี ความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่

ยื่นให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม

1.2 ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

1.3 ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทย ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วย การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดย ที่วิสัยทัศน์ดังกล่าวสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ ได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่ง เขตอำนาจรัฐ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและ ประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรม และความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงาน อาหารและน้ำ ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและ ประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ประเทศไทยไม่เป็นภาระของโลกและสามารถเกื้อกูลประเทศที่มี ศักยภาพทางเศรษฐกิจด้อยกว่า

1.4 ยึด “ เป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ” ที่เป็นเป้าหมาย ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปีแรกและเป้าหมายในระดับย่อยลงมา โดยที่เป้าหมาย และตัวชี้วัดในด้านต่างๆ มีความสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งนี้ เป้าหมายประเทศไทยใน ปี 2579 ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันนั้นพิจารณาจากทั้งประเด็นหลักและลักษณะของการพัฒนา ลักษณะฐานการ ผลิตและบริการสำคัญของประเทศ ลักษณะของคนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนา และกลุ่มเป้าหมายใน สังคมไทย โดยกำหนดไว้ดังนี้ “เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนบนฐานการพัฒนา ที่ยั่งยืน สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรมมีความเหลื่อมล้ำน้อย คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่มีวินัย ตื่นรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความรู้ มีทักษะและทัศนคติที่เป็นค่านิยมที่ดี มีสุขภาพร่างกายและ จิตใจที่สมบูรณ์ มีความเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณ มีจิตสาธารณะและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลก ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีนานาชาติ ระบบเศรษฐกิจตั้งอยู่บนฐานของการใช้นวัตกรรมนำดิจิทัล สามารถแข่งขันในการผลิตได้และค้าขายเป็น มีความเป็น สังคมประกอบการ มีฐานการผลิตและบริการที่มีคุณภาพและรูปแบบที่โดดเด่นเป็นที่

ต้องการในตลาดโลก เป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ เช่น การให้บริการคุณภาพทั้งด้านการเงิน ระบบโลจิสติกส์ บริการด้าน สุขภาพ และท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นครัวโลกของอาหารคุณภาพและปลอดภัย เป็นฐานอุตสาหกรรมและบริการ อัจฉริยะที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้นวัตกรรมทุนมนุษย์ทักษะสูงและเทคโนโลยีอัจฉริยะ มาต่อยอด ฐานการผลิตและบริการที่มีศักยภาพในปัจจุบัน และพัฒนาฐานการผลิตและบริการใหม่ๆ เพื่อนำประเทศไทย ไปสู่การมีระบบเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนที่มีความเป็นอัจฉริยะ”

1.5 ยึด “หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโต จากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม” แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งเน้น การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความครอบคลุมทั่วถึงเพื่อเพิ่มขยายฐานกลุ่มประชากรชั้นกลางให้ กว้างขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม และรายได้ของกลุ่มประชากร รายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ให้สูงขึ้น นอกจากนี้ การเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและพัฒนา นวัตกรรมนับเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไปสำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทย โดยที่เส้นทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นกำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ ความเป็น ธรรม การลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานคนชั้นกลาง การสร้างสังคมที่มีคุณภาพและมีธรรมาภิบาล และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.6 ยึด “หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปีที่ต่อยอดไปสู่ ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว” จากการที่แผนพัฒนาฯ เป็นกลไกเชื่อมต่อในลำดับแรกที่จะกำกับและ ส่งต่อแนวทางการพัฒนาและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีให้เกิดการปฏิบัติ ใน ทุกระดับและในแต่ละด้าน อย่างสอดคล้องกัน

2. เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

เป้าหมายการพัฒนา แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กำหนดเป้าหมายด้านต่างๆ ในช่วงเวลา 5 ปี โดยคำนึงถึงการดำเนินการต่อยอดไปสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 14 และ 15 เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตาม เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และในขณะเดียวกันแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จัดทำเป้าหมายและตัวชี้วัด ในรายละเอียดมากกว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านมาเพื่อให้กำกับและเชื่อมโยงกับการกำหนดเป้าหมาย ในแผนระดับรองและแผนปฏิบัติการต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณและแผนปฏิบัติการต่างๆ ต้องแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงจากเป้าหมายที่เป็นผลสัมฤทธิ์ ผลลัพธ์หลักๆ กับผลผลิตในระดับแผนงานและ โครงการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแต่ละกลุ่มบูรณาการของการจัดสรรงบประมาณ รวมถึงความเชื่อมโยงถึงตัวชี้วัดผลการดำเนินงานของภาครัฐ ทั้งนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้ตั้งเป้าหมายในมิติหลักๆ ประกอบด้วย

2.1 คนไทยที่มีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของ สังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบ และทำประโยชน์ต่อส่วนร่วม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง ความเป็นไทย

2.2 การลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจน การเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 15

2.3 ระบบ เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่เศรษฐกิจฐานบริการและดิจิทัล มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการ และมีผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่เข้มแข็ง สามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ รวมทั้งมีระบบการผลิต และให้บริการจากฐานรายได้เดิมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และเศรษฐกิจไทยมีเสถียรภาพและมีอัตราการขยายตัว เฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นประเทศที่มีรายได้สูงภายในปี 2579

2.4 ทูน่าทาง ธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคง อาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศเพื่อรักษาความสมดุลของ ระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงาน และขนส่งไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563 เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณหรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลัก สุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

2.5 มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ดี และเพิ่มความเชื่อมั่นของ นานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหาอาชญากรรมลดลง ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการกำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศ

2.6 มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มี ประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐ ในการให้บริการซึ่งภาคเอกชน ดำเนินการแทนได้ดีกว่าลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหา คอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระขึ้น เป้าหมายทั้ง 6 กลุ่มหลัก ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 สะท้อนถึงเป้าหมายการขับเคลื่อนการพัฒนาตามวาระการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และเป้าหมายในระยะยาวภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องบรรลุภายในระยะเวลา 20 ปี

3.การประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาประเทศ

3.1 สถานการณ์และแนวโน้มภายใน การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ในส่วนนี้จะเป็นการทบทวนและ วิเคราะห์สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจมหภาค และการพัฒนาภาคการผลิต การพัฒนาและใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สังคม สิ่งแวดล้อม การเจริญเติบโตของพื้นที่เมืองและความมั่นคงในช่วงที่ผ่านมา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2 สถานการณ์และแนวโน้มเศรษฐกิจไทย

3.2.1 ในช่วงที่ผ่านมาการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในภาพรวมประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ ทั้งในด้านการสร้างอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างการผลิต การส่งเสริม องค์ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การพัฒนาเศรษฐกิจรายสาขา การเพิ่มขีด

ความสามารถในการแข่งขัน และการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจไทยมีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และ ความพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาต่อยอดเพื่อขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วในปี 2579 ตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ

3.2.2 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม อยู่ในลำดับต่ำและการบริหาร จัดการงานวิจัยขาดการบูรณาการให้มีเอกภาพตั้งแต่ระดับนโยบาย การสนับสนุนทุนวิจัย และหน่วยวิจัย หลัก ทำให้ทิศทางการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยพัฒนา และนวัตกรรมของประเทศ ไม่ชัดเจน

3.2.3 มีความซ้ำซ้อน และยังมีข้อจำกัดในการตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ เป็นผลให้การพัฒนาเทคโนโลยีและ นวัตกรรมของประเทศล่าช้าไม่ทันต่อการพัฒนาเทคโนโลยีของโลกตลอดจนมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ในระดับต่ำโดยภาคการผลิตที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ อาทิ เกษตรกรรายย่อย วิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีข้อจำกัดในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ผลงานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรม ขาดแคลนนักบริหารจัดการงานวิจัยและนวัตกรรมทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิต และผู้ใช้ประโยชน์งานวิจัย ภาคเอกชนไม่เข้ามาลงทุนในขั้นการแปลงงานวิจัยไปสู่เชิงพาณิชย์ซึ่งมีความเสี่ยง และต้องใช้เงินลงทุนสูงซึ่งสะท้อนจากดัชนีชี้วัดความสามารถในการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีวิจัย และนวัตกรรม

3.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของ การรักษาฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืนทั้งในเขตเมืองและชนบท ดังนี้

3.3.1 ฐานทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยและเสื่อมโทรมลง เนื่องจากการใช้ประโยชน์เกิน กว่าศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศ พื้นที่ป่าไม้ของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2551-2556 ลดลงอย่าง ต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณปีละ 1 ล้านไร่ จากการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลคุกคามต่อความหลากหลาย ทางชีวภาพ ทรัพยากรทางทะเลลดลงจากการทำประมงที่ผิดกฎหมายและการจับสัตว์น้ำเกินศักยภาพที่ทำลาย วัฏจักรการฟื้นตัวของธรรมชาติ ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ การขยายตัวของการท่องเที่ยว ได้ทำให้ระบบนิเวศสำคัญ เช่น ป่าชายเลน แนวปะการัง แหล่งหญ้าทะเล ตกอยู่ในภาวะเปราะบาง ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ซ้ำเติมให้ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมรุนแรงยิ่งขึ้น

3.3.2 การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทั้งที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และทรัพยากรแร่ ยังไม่ได้ถูกกระจายหรือจัดสรรให้แก่ประชาชน กลุ่มต่างๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากความไม่เสมอภาคในสิทธิและอำนาจการจัดการ ทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งก่อให้เกิดข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน และ ในหลายกรณีนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดบ่อยครั้งขึ้นและมีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่เห็นว่าโครงการ ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะทำลายศักยภาพของฐานทรัพยากรในท้องถิ่น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และ คุณภาพชีวิตของประชาชน

โดยเฉพาะชุมชนที่ต้องพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญใน การดำรงชีวิต รัฐจำเป็นต้อง มีกลไกจัดการความขัดแย้ง สร้างธรรมาภิบาลและความเสมอภาคเท่าเทียมในการ เข้าถึง การจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมเพื่อลดปัญหา ความ เหลื่อมล้ำ

3.3.3 มีความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำในอนาคต ในขณะที่การบริหารจัดการ ขาดประสิทธิภาพ โดยภาพรวมความต้องการใช้น้ำในประเทศ ในปี 2557 มีจำนวนประมาณ 151,750 ล้านลูกบาศก์เมตร ขณะที่ศักยภาพของการเข้าถึงแหล่งน้ำของภาคส่วนต่างๆ มีจำนวน 102,140 ล้าน ลูกบาศก์เมตร และความต้องการใช้น้ำจะเพิ่มขึ้นในอนาคตจากการขยายตัวของเมือง และกิจกรรม ทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพของกลุ่มน้ำ และการใช้น้ำเพื่อการผลิตและอุปโภค อย่างไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาคเกษตร ในขณะที่การสร้างแหล่งน้ำต้นทุนขนาดใหญ่ไม่สามารถ ดำเนินการได้เนื่องจาก ถูกต่อต้านจากประชาชน ประกอบกับการบริหารจัดการน้ำทั้งในมิติเชิง ปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะน้ำแล้งหรือน้ำท่วมยังขาดกลไกในการบูรณาการ ระหว่างหน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข และบรรเทาปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมี ประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความเสียหายจำนวนมากต่อภาคการผลิต และประชาชน รวมถึงระบบ นิเวศอย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับนโยบาย แผนงาน และโครงการขนาดใหญ่ และในระดับพื้นที่ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมและ การวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจก่อนดำเนินการอย่างเป็นระบบส่งผลต่อความ ยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำ

3.3.4 ปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุน ทางเศรษฐกิจ รูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยมีการใช้ทรัพยากรและปล่อยมลพิษและ ของเสีย เกินกว่าศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ โดยที่ผ่านมา ภาคเกษตรกรรมเน้นการ เพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อการส่งออก ส่งผลต่อการบุกรุกใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการใช้ สารเคมีอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดการปนเปื้อนสู่สภาพแวดล้อม รวมทั้งมี การเผาหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ทำให้ เกิดปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น การใช้ ทรัพยากรดินและน้ำโดยสิ้นเปลืองและ ขาดการบำรุงรักษา ทำให้ดินเสื่อมสภาพ อาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะระบบเกษตรพืช เชิงเดี่ยว นำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าและส่งผล กระทบต่อระบบนิเวศ ขณะที่การผลิตภาคอุตสาหกรรมโดยเน้น การลดต้นทุนการผลิตเพื่อการ แข่งขันและการส่งออก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อจัดการของเสีย ในขณะที่ รูปแบบการบริโภคที่ไม่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการขยายตัวของเมืองจนเกินศักยภาพของระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ทำให้ปริมาณของเสีย ทั้งขยะมูลฝอยและน้ำเสียและปัญหาคุณภาพอากาศ เพิ่มขึ้นโดย ไม่ได้รับการกำจัดและบำบัดอย่างเพียงพอและถูกวิธี โดยพบว่าในช่วงปี 2551-2557 ขยะมูล ฝอย เฉลี่ยต่อคนเพิ่มสูงขึ้นจาก 1.04 กิโลกรัม/คน/วัน ในปี 2553 เป็น 1.11 กิโลกรัม/คน/วัน ขยะมูลฝอย เกิดขึ้น ปีละ 26.19 ล้านตัน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียง 7.88 ล้านตัน โดยในปี 2558 มีขยะ ตกค้างมากถึง 30.49 ล้านตัน รวมทั้งเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียที่ไม่ได้รับการบำบัด และระบบบำบัดน้ำ เสียมีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีปัญหาคุณภาพอากาศ โดยเฉพาะฝุ่นละออง และสารอินทรีย์ระเหย ง่ายในพื้นที่วิกฤต อาทิ พื้นที่ อุตสาหกรรมและแหล่งชุมชนหนาแน่น การจัดการมลพิษทั้งขยะ น้ำ

และอากาศ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการ อย่างเหมาะสมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

4. วัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งแปลง ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ทิศทางการพัฒนา ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็น ประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบ วิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในปี 2579 ซึ่งกำหนดไว้ใน ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นกรอบ ที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์และ เป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดภายใต้ระยะเวลา 5 ปี ต่อจากนี้ไปพิจารณาจากการประเมิน สภาพแวดล้อมการพัฒนาทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่บ่งชี้ถึง จุดแข็งและจุดอ่อนของ ประเทศ และการสะท้อนถึงโอกาสและความเสี่ยงในการที่จะผลักดันขับเคลื่อนให้ การพัฒนาในด้าน ต่างๆ บรรลุผลได้ในระยะเวลา 5 ปีแรกของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ทั้งนี้โดยได้คำนึงถึง การต่อยอดให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไป ดังนั้น การพัฒนาประเทศใน ระยะ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมของการพัฒนาได้ ดังนี้

4.1 วัตถุประสงค์

4.1.1 เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

4.1.2 เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมี ความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

4.1.3 เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของ ฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

4.1.4 เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

4.1.5 เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันท่วงที และมีการทำงาน เชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

4.1.6 เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคโดยการพัฒนาภาคและเมือง เพื่อรองรับ การพัฒนายกระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

4.1.7 เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่างๆ ทั้งในระดับ อนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและ สร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก

4.2 เป้าหมายรวม เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายรวม การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประกอบด้วย

4.2.1 คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและ พฤติกรรมตามบรรทัดฐาน ที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้ อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความ รับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มี ความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย

4.2.2 ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานราก มีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทาง สังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อย ร้อยละ 15

4.2.3 ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่ เศรษฐกิจฐาน บริการและดิจิทัล มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการ ขนาดกลางและ ขนาดเล็กที่เข้มแข็งสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่า สินค้าและบริการ มีระบบการผลิตและให้บริการจากฐานรายได้เต็มที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และมีการ ลงทุนในการผลิตและบริการ ฐานความรู้ขั้นสูงใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน รวมทั้ง กระจายฐานการผลิตและการให้บริการสู่ ภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยเศรษฐกิจไทยมี เสถียรภาพและมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี และมีปัจจัยสนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์ พลังงาน และการลงทุนวิจัยและพัฒนาที่เอื้อต่อการขยายตัวของ ภาคการผลิตและบริการ

4.2.4 ทุนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่ เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ ประเทศเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาค พลังงานและขนส่ง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563 เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณ หรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำ และคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตให้อยู่ ในเกณฑ์มาตรฐาน

4.2.5 มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้าง ภาพลักษณ์ดี และ เพิ่มความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และ ความคิดในสังคมลดลง ปัญหาอาชญากรรมลดลง ปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการ ลักลอบขนส่งสินค้าและค่านมนุษย์ลดลง มีความพร้อมที่ปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัย พิบัติทางธรรมชาติ ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการ กำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เกิดความ เชื่อมโยงการขนส่ง โลจิสติกส์ ห่วงโซ่มูลค่า เป็นหุ้นส่วน การพัฒนาที่สำคัญในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก และอัตราการเติบโตของมูลค่าการลงทุนและการส่งออก ของไทยในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และ เอเชียสูงขึ้น

4.2.6 มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจาย อำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐในการให้บริการซึ่ง ภาคเอกชนดำเนินการแทนได้ดีกว่า ลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหาคอร์รัปชัน ลดลง และการบริหารจัดการขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระมากขึ้น โดยอันดับประสิทธิภาพ

ภาครัฐที่จัดทำโดยสถาบันการศึกษานานาชาติและ อันดับความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจในประเทศดีขึ้น การใช้จ่ายภาครัฐและระบบงบประมาณมีประสิทธิภาพ สูง ฐานภาษีกว้างขึ้น และดัชนีการรับรู้การทุจริตดีขึ้น รวมถึงมีบุคลากรภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและ ปรับตัวได้ทัน

พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551

การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรคือ การดำเนินการเพื่อป้องกัน ควบคุม แก้ไข และฟื้นฟูสถานการณ์ใดที่เป็นภัยหรืออาจเป็นภัยอันเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ ก่อให้เกิดความไม่สงบสุข ทำลายหรือทำความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของประชาชนหรือ ของรัฐ รวมถึง ในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้กลับสู่สภาวะปกติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ

ก.ร.ม. มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

มาตรา 7 ให้ ก.ร.ม. มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ติดตาม ตรวจสอบ ประสานงาน และประเมินแนวโน้มของสถานการณ์ทั้งภายในและนอกราชอาณาจักร ที่อาจก่อให้เกิดภัยคุกคาม ด้านความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและ รายงานคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

(2) อำนาจในการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ในการนี้ให้มีอำนาจหน้าที่เสนอ แผนและแนวทางในการปฏิบัติงานและดำเนินการต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยแผนและแนวทางนั้นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งนี้ ให้สำนักงานงบประมาณจัดสรรงบประมาณให้เป็นไปตามแผนและงบประมาณนั้นด้วย

เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแผนและแนวทางตามวรรค 1 แล้ว ใ้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อปฏิบัติให้สอดคล้องกับแผนและแนวทางดังกล่าว

(3) อำนาจการ ประสานงาน และเสริมการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการ ดำเนินการตามแผนและแนวทางในการปฏิบัติงานตาม (2) ในการนี้ คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ ก.ร.ม. มีอำนาจในการกำกับดำเนินการของหน่วยงานของรัฐตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนดด้วยก็ได้

(4) เสริมสร้างให้ประชาชนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ สร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนรวมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และความสงบเรียบร้อยของสังคม

(5) ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติหรือตามที่คณะรัฐมนตรีสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา 8

นอกจากการมอบอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน แล้วบรรดาอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้บัญชาการจะมอบอำนาจให้

ผอ.รমন.ภาค ผอ.รমন.จังหวัด หรือ ผู้อำนวยการศูนย์หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นปฏิบัติแทนก็ได้

มาตรา 11

เมื่อมีกรณีจำเป็นในอันที่จะรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรในพื้นที่ของ กองทัพภาคใด คณะกรรมการโดยคำแนะนำของผู้อำนวยการจะมีมติให้กองทัพอากาศนั้นจัดให้มีกอง อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค เรียกโดยย่อว่า “กอ.รমন.ภาค” ก็ได้

ให้ กอ.รমন.ภาค เป็นหน่วยงานขึ้นตรงต่อ กอ.รমন. โดยมีแม่ทัพภาคเป็น ผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค เรียกโดยย่อว่า “ผอ.รমন.ภาค” มีหน้าที่รับผิดชอบและ สนับสนุนการรักษา ความมั่นคงภายในราชอาณาจักรในเขตพื้นที่รับผิดชอบของกองทัพภาคตามที่ ผู้อำนวยการมอบหมาย

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของ กอ.รমন.ภาค ให้ผู้อำนวยการมีอำนาจ แต่งตั้ง ข้าราชการ และลูกจ้างของกองทัพภาค รวมตลอดทั้งข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างของ หน่วยงานของรัฐที่อยู่ใน เขตพื้นที่ใหม่ปฏิบัติงานประจำหรือเป็นครั้งคราวใน กอ.รমন.ภาค ได้ตามที่ ผอ.รমন.ภาค เสนอ

ผอ.รমন.ภาค เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างที่ได้รับ คำสั่งให้มา ปฏิบัติงานใน กอ.รমন.ภาค และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของ กอ.รমন.ภาค

การจัดโครงสร้าง การแบ่งส่วนงานและอำนาจหน้าที่ อัตรากำลัง และการ บริหารงานของ ส่วนงานภายใน กอ.รমন.ภาค ให้เป็นไปตามที่ผู้อำนวยการกำหนดตามข้อเสนอของ ผอ.รমন. ภาค

มาตรา 11/1

ในกรณีที่มีการจัดให้มี กอ.รমন. ภาค ตามมาตรา 11 ให้ กอ.รমন.ภาค แต่ ละแห่งมีคณะกรรมการอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาคประกอบด้วย ผอ.รমন.ภาค เป็น ประธานกรรมการ อธิบดีอัยการภาคที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอาวุโสสูงสุด แม่ทัพน้อย ผู้บัญชาการ ตำรวจภูธรภาค ที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอาวุโสสูงสุด และผู้แทนกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธาน กรรมการ ผู้ว่าราชการจังหวัดที่อยู่ในเขตพื้นที่ อธิบดีอัยการภาคที่อยู่ในเขตพื้นที่ ผู้อำนวยการ ศูนย์ป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยเขตที่อยู่ในเขตพื้นที่ ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาค ที่อยู่ในเขตพื้นที่ ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาคที่อยู่ในเขตพื้นที่ หัวหน้า สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในระดับพื้นที่ หัวหน้าส่วนราชการอื่นที่อยู่ใน เขตพื้นที่ซึ่ง ผอ.รমন.ภาค แต่งตั้งจำนวนไม่เกินสิบห้าคน และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่ง ผอ.รমন.ภาค แต่งตั้งจำนวนไม่เกินห้าคน เป็นกรรมการ

ให้เลขาธิการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค เป็นกรรมการและ เลขานุการ

มาตรา 11/2

คณะกรรมการอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) อำนาจการ บูรณาการ และประเมินผลการดำเนินงานการรักษาความมั่นคงภายในภาค
- (2) นำนโยบายของรัฐบาล และนโยบายในการปฏิบัติงานของผู้อำนาจการไปสู่การปฏิบัติโดยกำหนดมาตรการที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่
- (3) บูรณาการ ประสานงาน และเสริมการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในเขตพื้นที่ ให้เป็นไปตามแผนรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสริม ความมั่นคงของชาติ
- (4) ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ การปฏิบัติงานของ กอ.รมน.จังหวัด ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ
- (5) แต่งตั้งอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย
- (6) มีหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. ภารกิจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

2.1 มาตรา 15 กล่าวว่า ในกรณีที่ปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรแต่ยังไม่มีความจำเป็นต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ ฉุกเฉิน และเหตุการณ์นั้นมีแนวโน้มที่จะมีอยู่ต่อไปเป็นเวลานานทั้งอยู่ในอำนาจหน้าที่หรือความ รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานของรัฐหลายหน่วย คณะรัฐมนตรีจะมีมติมอบหมายให้ กอ.รมน. เป็นผู้รับผิดชอบในการป้องกัน ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ ที่กระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรนั้นภายในพื้นที่ และระยะเวลาที่กำหนดได้ ทั้งนี้ ให้ประกาศให้ทราบโดยทั่วไป ในกรณีที่เหตุการณ์ตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงหรือสามารถดำเนินการแก้ไขได้ตามอำนาจหน้าที่ ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบตามปกติ ให้นายกรัฐมนตรีประกาศให้อำนาจหน้าที่ของ กอ.รมน. ที่ได้รับมอบหมายตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลง และให้นายกรัฐมนตรีรายงานผลต่อสภาผู้แทนราษฎรและ วุฒิสภาทราบโดยเร็ว มาตรา 16 ในการดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายตามมาตรา 15 ให้ กอ.รมน. มีอำนาจ หน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) ป้องกัน ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ที่กระทบ ต่อความมั่นคง ภายในราชอาณาจักรตามที่ได้รับมอบหมายตามมาตรา 15
- (2) จัดทำแผนการดำเนินการตาม (1) เสนอต่อคณะกรรมการเพื่อให้ความเห็นชอบ
- (3) กำกับ ติดตาม และเร่งรัดหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการ หรือบูรณาการในการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนตาม (2)
- (4) สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีพฤติกรรมการจะเป็นภัยต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร หรือเป็นอุปสรรคต่อการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรออกจากพื้นที่ที่กำหนด ในการจัดทำแผนตาม (2) ให้ กอ.รมน. ประชุมหารือกับสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย และในการนี้ให้จัดทำแผนเผชิญเหตุในแต่ละสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในกรณีที่มีคำสั่งตาม(4) แล้ว ให้ กอ.รมน. แจงให้หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น สังกัดทราบพร้อมด้วยเหตุผล และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้รับคำสั่งให้ออกจากพื้นที่นั้นไป

รายงานตัว ยังหน่วยงานของรัฐที่ตนสังกัดโดยเร็ว ในการนี้ให้หน่วยงานของรัฐเจ้าสังกัดดำเนินการออกคำสั่งให้ เจาหน้าที่ของรัฐผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งหน้าที่หรือพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ตามที่กำหนดไว้ใน คำสั่งดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ถ้ามีความจำเป็นที่ กอ.รมน. ต้องใช้อำนาจหรือหน้าที่ตามกฎหมายใดที่อยู่ในอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐใด ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งใด ๆ ใน กอ.รมน. เป็นเจาพนักงานหรือพนักงานเจาหน้าที่ ตามกฎหมายนั้น หรือมีมติให้หน่วยงานของรัฐนั้นมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย ในเรื่องดังกล่าวให้ กอ.รมน. ดำเนินการแทน หรือมีอำนาจดำเนินการด้วยภายในพื้นที่และระยะเวลา ที่กำหนด ทั้งนี้ ต้องกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการใช้อำนาจนั้นไว้ด้วย

2.2 มาตรา 17 ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ในมาตรา 16 ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ให้ผู้อำนวยการโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการมีอำนาจจัดตั้งศูนย์อำนวยการหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างเป็นการเฉพาะก็ได้ โครงสร้างอัตรากำลัง การบริหารจัดการ อำนาจหน้าที่ การกำกับติดตามหรือบังคับบัญชา ศูนย์อำนวยการหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่ผู้อำนวยการโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาและให้นำความในมาตรา 9 มาใช้บังคับกับศูนย์หรือหน่วยงานตามวรรคหนึ่งด้วยโดยอนุโลม โดยให้อำนาจของผู้อำนวยการเป็นอำนาจของผู้อำนวยการศูนย์หรือหัวหน้าหน่วยงานนั้น

2.3 มาตรา 18 เพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ปราบปราม ระวัง ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทา เหตุการณ์ภายในพื้นที่ตามมาตรา 15 ให้ผู้อำนวยการโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดดังต่อไปนี้

(1) ให้เจาหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องของปฏิบัติการหรืองดเว้นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด

(2) ห้ามเขาหรือให้ออกจากบริเวณพื้นที่ อาคาร หรือสถานที่ที่กำหนดในห้วงเวลาที่ ปฏิบัติการ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจาหน้าที่ หรือเป็นบุคคลซึ่งได้รับการยกเว้น

(3) ห้ามออกนอกเคสสถานในเวลาที่กำหนด

(4) ห้ามนำอาวุธออกนอกเคสสถาน

(5) ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการชยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทาง คมนาคมหรือการชยานพาหนะ

(6) ให้บุคคลปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดอันเกี่ยวกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชน ขอกำหนดตามวรรคหนึ่งจะกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขหรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวต้องไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนเกินสมควรแก่เหตุ มาตรา 19 ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 16 (1) ให้ผู้อำนวยการและ พนักงานเจาหน้าที่ที่ผู้อำนวยการมอบหมาย เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และ รวมเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

ปัจจุบันมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคง จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีหลากหลาย มีความรุนแรง รวดเร็ว สามารถขยายตัวจนส่งผลกระทบต่อ เป็นวงกว้าง และมีความสลับซับซ้อน จนอาจกระทบต่อเอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในประเทศ และเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชน ดังนั้น เพื่อให้สามารถป้องกัน และระงับภัยที่เกิดขึ้นได้ อย่างทันเวลาที่ จึงสมควรกำหนดให้มีหน่วยปฏิบัติงานหลักเพื่อรับผิดชอบ ดำเนินการ รักษาความมั่นคงในราชอาณาจักร ตลอดจนบูรณาการและประสานการปฏิบัติร่วมกับ ทุกส่วนราชการส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนรวมในการป้องกันและรักษาความมั่นคง รวมทั้ง เสริมสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่นของตน เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในยามปกติ และในยามที่เกิดสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และกำหนดให้มีมาตรการและกลไกควบคุม การใช้อำนาจเป็นการเฉพาะตามระดับความรุนแรงของสถานการณ์ เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ ได้อย่าง มีประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพ

แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (Human Needs)

พจนานุกรมในไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2526:323) กล่าวถึง “ความต้องการ” ว่าหมายถึง ความอยากได้ ใครได้หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าว จะทำให้ร่างกายเกิดการความขาดสมดุลเนื่องมาจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้น มีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายไม่อาจอยู่นิ่งต้องพยายามดิ้นรน และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ เมื่อร่างกาย ได้รับตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และก็จะเกิดความต้องการใหม่ๆ เกิดขึ้นมา ทดแทนวนเวียนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด

Samuelson (1917 อ้างใน กฤษณา ศักดิ์ศรี , 2534 : 159) กล่าวว่า มนุษย์นั้น เพียรพยายามทุกวิถีทางในอันที่จะให้บรรลุความต้องการที่ละชั้น เมื่อความต้องการชั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการชั้นนั้นก็ลดความสำคัญลงจนหมดความสำคัญไป ไม่เป็นแรงกระตุ้น อีกต่อไป แต่จะเกิดความสนใจและความต้องการสิ่งใหม่อีกต่อไป แต่ความต้องการขั้นต้นๆ ที่ได้รับการตอบสนองไปเรียบร้อยแล้วนั้น อาจกลับมาเป็นความจำเป็นหรือความต้องการครั้งใหม่อีกได้ เมื่อ การตอบสนองความต้องการครั้งแรกได้สูญเสียหรือขาดหายไป และความต้องการที่เคยมีความสำคัญ จะลดความสำคัญลง เมื่อมีความต้องการใหม่ๆเข้ามาแทนที่ นอกจากนั้นแล้ว

Gilmer กล่าวว่า “มนุษย์มีความต้องการหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัยรวมทั้งสิ่งอื่นๆ ด้วย เช่น การยอมรับนับถือ สถานภาพ การเป็นเจ้าของ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปความต้องการเหล่านี้ยากที่จะได้รับการตอบสนองจนอิ่มและพอใจทั้งๆ ที่ก็ ได้รับอยู่แล้ว”

ทุกวันนี้คนเราพยายามทำงานก็เพื่อจะสนองความต้องการของตน ทำงานเพื่อเงินเพราะเงินเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ตามต้องการ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปแล้วการทำงานไม่ใช่เพื่อเงินแต่อย่างใดเลยเสมอไป เศรษฐีมีเงินมหาศาลก็ยังทำงานทั้งๆ ที่ทำงานแล้วได้เงิน เป็น ค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย การทำงานเพื่อเงิน เป็นเพียงเหตุผลประการหนึ่งเท่านั้น ยังมี

ปัจจัยอื่นๆ อีกมากที่คนต้องการได้รับจากการทำงาน ซึ่งบางครั้งเงินไม่สามารถซื้อความต้องการบางอย่างได้ เพราะความต้องการของมนุษย์ มีอยู่ 3 ประการ (เสถียร เหลืองอร่าม , 2525 : 10- 18 และนิพนธ์ คันธเสวี, 2528 : 71)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย หรือความต้องการทางสรีระ (Physical or Physiological Needs) หรือ ความต้องการปฐมภูมิ (Primary Needs) หรือ ความต้องการทางด้านชีววิทยา (Biological Needs) หรือความต้องการปฐมภูมิ (Primary) เป็นความต้องการทางชีววิทยา หรือ ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานอันดับแรกหรือขั้นต่ำสุดของมนุษย์ซึ่งจำเป็นในการ ดำรงชีวิต เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นความต้องการเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ เพื่อการมีชีวิตอยู่ เป็นความต้องการที่มีมาตั้งแต่กำเนิด ในฐานะที่เป็นอินทรีย์ทางกายภาพ เป็นแรงขับ (Drive) ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นแรงขับดันทางกายภาพ เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเพื่อความอยู่รอด จึงเป็นความต้องการพื้นฐานที่จะขาดเสียมิได้ ความต้องการชนิดนี้หากไม่ได้รับการตอบสนองจะมีความรู้สึกตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา และมีความกระวนกระวาย เช่น ความต้องการอากาศหายใจ อาหาร ความอบอุ่น น้ำ ยารักษาโรค อุณหภูมิที่เหมาะสม เครื่องนุ่งห่ม การเคลื่อนไหวทางร่างกาย การขับถ่าย ความต้องการเรื่องเพศ การพักผ่อนนอนหลับ ที่อยู่อาศัย ถ้าขาดความต้องการประเภทนี้เพียงประการใดประการหนึ่งชีวิตจะต้องมีอันเป็นไป เพราะความต้องการนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับมนุษย์ทุกคนจะขาดเสียมิได้ การแสวงหาสิ่งต่างๆมาเพื่อตอบสนองความต้องการในทางกายของมนุษย์ นี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสังคม วัฒนธรรม การฝึกอบรม สิ่งแวดล้อมศาสนา และเศรษฐกิจ

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ หรือ ความต้องการในระดับสูง หรือ ความต้องการทางด้านจิตวิทยา หรือความต้องการทุติยภูมิ หรือความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ (Psychological Needs or Secondary Needs or Acquired Needs) เป็นความต้องการที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายหลังหลังจากความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว บางครั้งจึงเรียกความต้องการทางจิตใจว่า “ความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่” (Acquired Needs) เพราะเป็นความต้องการที่เกิดจากความรู้ และการเรียนรู้ประสบการณ์ การสนองตอบต่างๆ ก็เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ เป็นแรงขับ (Drive) ชนิดหนึ่งที่ไม่หยุดอยู่กับที่ (Dynamic) ไม่มีรากฐานจากความต้องการทางร่างกาย แต่อาศัยกลไกทางสมอง ที่สั่งสมจากประสบการณ์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจเหมือนกันหรือต่างกันก็ได้ เนื่องจากแต่ละคนมีระดับความต้องการแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ และประสบการณ์ ความต้องการทางจิตใจเป็น

ความต้องการที่สลับซับซ้อน และมีความแตกต่างกันมากระหว่างบุคคล

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการทางจิตใจนั่นเอง แต่เน้นหนักในด้านความต้องการที่จะดำรงชีวิตให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น หรือมีความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่น เช่น ต้องการความปลอดภัย ต้องการได้รับการยกย่องนับถือ ต้องการความยอมรับในสังคม ต้องการความก้าวหน้า เป็นต้น

ตามธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่าง จนไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งทั้งความต้องการที่เกิดจากความคิดคำนึง หรือความต้องการด้านจิตใจ หรือความต้องการ

ทางกาย ซึ่งเป็นความต้องการที่ขาดมิได้ และในบรรดาความต้องการต่างๆ ของมนุษย์นั้นยากที่จะได้รับการสนองตอบจนเป็นที่พอใจ เพราะเป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล

มาสโลว์ (Dr. Abraham H. Maslow) นักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมได้อธิบายเรื่อง ความต้องการของมนุษย์ว่าเป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิดแห่งความต้องการไว้ แสดงความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) เป็นทฤษฎีการจูงใจ ซึ่งเป็นคนแรกที่ได้เขียนขึ้น เรียกว่า “Maslow’s General theory of human mativation” (เสถียร เหลืองอร่าม , 2519 : 325) Maslow กำหนดหลักการว่าบุคคลพยายามสนองความต้องการของตนเพื่อความอยู่รอดและความสำเร็จของชีวิต

Needs หมายถึงความต้องการอันจำเป็น ซึ่งชีวิตจะขาดเสียมิได้ ผลจากการศึกษาทราบว่าทุกกริยาท่าทาง หรืออาการที่มนุษย์แสดงออกมาเป็นรูปของพฤติกรรมนี้ก็เพราะแรงผลักดันจากความต้องการเป็นกำลังสำคัญให้แสดงออกมา ความต้องการอาจเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ที่ได้มาภายหลัง และจากสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องเรียนรู้เป็นความต้องการทางชีววิทยา (Biological Needs) ทั้งที่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นได้และเป็นสิ่งที่ซ่อนตัวอยู่

ทฤษฎีแห่งการจูงใจของ Maslow กล่าวถึง ความต้องการ (Need) ของมนุษย์ โดยมีสมมุติฐาน กล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ดังนี้ (กาญจนา เรืองจรจิตปกรณ, 2530 : 227)

1. ความต้องการจำเป็นทางร่างกาย (Physiological Needs) สามารถแยกออกเป็นประเภทหนึ่งต่างหาก เป็นเอกเทศ จากการจูงใจประเภทอื่นๆ ได้เพราะเป็นความต้องการพื้นฐานที่ทุกคนต้องการเหมือนกัน
2. ความต้องการจำเป็น(Need) ทางกายเป็นความต้องการหลักของทุกคน
3. ความต้องการ (Needs) อย่างอื่นๆ จะอันตรธานไป トラบไตที่ความต้องการมนุษย์ทางกายยังไม่ได้รับการตอบสนองตามความพอใจเพราะยังถูกรอบงำด้วยความจำเป็นทางสรีระอยู่
4. ความต้องการอย่างอื่นที่สูงขึ้นไปจะเริ่มปรากฏเมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการสนองตอบเพียงพอแล้ว ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเข้ามาแทนที่
5. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองเพียงพอแล้วจะไม่เป็นอุปสรรคต่อความต้องการระดับสูงกว่า ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป และอินทรีย์นั้นจะถูกครอบงำ ด้วยความต้องการอื่น ที่ยังไม่เพียงพอความต้องการ ที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมมนุษย์
6. บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมมนุษย์ต้องการโลกที่มีแต่ความปลอดภัยมีระเบียบแบบแผนและสามารถพยากรณ์ล่วงหน้าได้

7. คนที่ทำลายความต้องการทางด้านความรัก และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หมายถึงคนที่ไม่ต้องการความรักและไม่ชอบการเข้าสังคมเป็นการกระทำของบุคคลที่ปรับตัวเองไม่ได้ และเป็นโรคประสาท

8. ทุกคนในสังคมย่อมต้องการและปรารถนาที่จะมีความเป็นอยู่อย่างมั่นคง ได้รับการเคารพ นับถือ ยกย่อง สรรเสริญ ประเมินค่าตน และมีความต้องการความแข็งแกร่ง ความสำเร็จ ฉลาดปราดเปรื่อง ต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง มีฐานะ มีเกียรติภูมิ มีความสำคัญ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

9. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ และความต้องการนี้มีอยู่ตลอดเวลาเป็น กระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุดเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้นมาแทนที่

10. ความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นตามลำดับความสำคัญ (A hierarchy of needs) จากต่ำไปหาสูง กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนอง แล้วความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที

Anthony Robbins แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 6 อย่าง (6 Core Needs) ประกอบด้วย

1. ต้องการความมั่นคงหรือความเชื่อมั่น (Certainty) ธรรมชาติของมนุษย์ ต้องการความมั่นคงปลอดภัย ต้องการสถานการณ์ที่ตนเองสามารถที่จะคาดเดาและควบคุมได้

2. ต้องการความหลากหลาย (Variety) มนุษย์มักต้องการความแปลกใหม่ที่ไม่ซ้ำซากจำเจ แม้ความมั่นคงในข้อ 1 จะเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา แต่มั่นคงเพียงอย่างเดียวไม่นำมาซึ่งความซ้ำซากจำเจ ะขาดความหลากหลายแปลกใหม่ ไม่ตื่นเต้น

3. ต้องการความสำเร็จ (Significance) มนุษย์มักต้องการที่จะได้รับการยกย่อง และให้ความสำคัญ มนุษย์ทุกคนอยากรู้สึกว่าตัวเองมีความสำคัญ และมีตัวตน ต้องการความภาคภูมิใจในตัวเอง และอยากให้คนอื่นยกย่องเชิดชูเอาอกเอาใจ สินค้า Brand Name จึงขายดีเพราะ ทำให้เห็นว่าผู้ใช้มีรสนิยม เป็นคนมีคลาส (Class) ไม่ใช่คนธรรมดา

4. ต้องการความรัก (Love & Connect) มนุษย์มักต้องการความใกล้ชิด ความรู้สึกในการเป็นพวกเดียวกัน

5. ต้องการความก้าวหน้า (Growth) มนุษย์ทุกคนต้องการเรียนรู้ และเติบโต ความเจริญเติบโต เด็กอยากรู้สึกว่าตัวเองโตขึ้น ผู้ใหญ่ที่โตแล้วอยากรู้สึกว่าตนเองก้าวหน้า คนแก่ที่เกษียณแล้วก็อยากเห็นลูก ๆ หลาน ๆ เติบโต ครอบครัวยุคของตัวเองเจริญรุ่งเรือง

6. ต้องการเป็นผู้ให้ (Contribution) มนุษย์ทุกคนอยากรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนช่วยเหลือ เพราะการให้เป็นความสุขที่สุดยอด แต่ละคนมีวิธีการให้สิ่งที่ให้และเป้าหมายที่ให้ไม่เหมือนกัน

Anthony Robbins เชื่อว่าคนเรามีความต้องการทั้ง 6 อย่างนี้ตลอดเวลา เพียงแต่ความต้องการแต่ละคนอาจไม่เท่ากัน ปัญหาคือคนส่วนมากมักพยายามยึดเยียดสิ่งที่เราต้องการให้กับคนอื่น โดยไม่ได้ใส่ใจว่าเป็นสิ่งที่เขาต้องการด้วยหรือไม่

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่าง บุคคลกลุ่มบุคคลชุมชนหรือองค์การในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

นอกจากนั้น แล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนยังได้ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525- 2529) เป็นต้นมา และรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐโดยที่ คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกันทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวชนบทเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่กี่ปีนี้แนวคิดการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้แพร่มาสู่ประเทศไทยของเราได้ให้ความสนใจต่อหลักการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาประเทศ ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดตามหลัก ธรรมภิบาล (Good Governance) โดยที่ภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงาน และร่วมรับผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ไปจนกระทั่งถึงร่วมตรวจสอบเพื่อสร้างความปลอดภัย และเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การให้ความหมายคำจากคำจำกัดความการมีส่วนร่วม มีมากมายหลายทัศนะมีทั้งความหมาย กว้างและความหมายแคบ ในบริบทของลักษณะงาน ในแง่มุมประเด็นต่างๆแต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในแง่ของการพัฒนา “การมีส่วนร่วม” (Participation) หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาล ทำการส่งเสริมชักนำ และสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งส่วนบุคคลกลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายๆเรื่องแล้วแต่กรณีองค์การระหว่างประเทศกลุ่มบุคคลผู้มีบทบาททางด้านการพัฒนาสังคมทั้งใน และต่างประเทศ นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศตลอดจนผู้ที่เคยทำการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมมาก่อน ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมหรือให้ได้ความหมาย หรือได้มีนิยามคำว่ามีส่วนร่วมไว้หลากหลายเช่น

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และวิธีดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการ โดยการร่วมมือหรือสนับสนุนด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์การดำเนินงานมี 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ตามแนวคิดของ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึงการที่บุคลากรมีส่วนร่วมในการอภิปรายปัญหาความต้องการจัดลำดับความสำคัญของปัญหานำไปสู่การคิดริเริ่มโครงการเลือกทำโครงการงานและกิจกรรมส่วนใดบ้าง การดำเนินงานในโครงการ งานกิจกรรมใดก่อนหลัง รวมถึงการร่วมตัดสินใจในขณะที่มีการดำเนินโครงการ งานกิจกรรมนั้น

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ(Implementation) ของ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ มีส่วนร่วมทั้งด้านงบประมาณ แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ให้กับโครงการ การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน มีส่วนร่วมประสานงาน ความตั้งใจตอบสนองในเชิงบวก การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานแบบมีเงื่อนไขที่กำหนดส่งผลให้โครงการที่ได้ดำเนินการประสบความสำเร็จรวมทั้งการมีส่วนร่วมทั้งแบบชั่วคราวและแบบถาวร ส่วนร่วมทั้งรายบุคคล และแบบเป็นกลุ่มส่งผลให้บุคลากร มีความผูกพันกับองค์กรมากขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits) ของ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในทางบวก และทางลบ ผลประโยชน์ในทางบวก ได้แก่ผลประโยชน์ด้านวัตถุ เช่น การมีรายได้และทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมั่นคงขึ้น ผลประโยชน์ทางด้านสังคม ได้แก่การได้รับการศึกษาการได้รับการบริการทางสังคม และสวัสดิการต่างๆ ผลประโยชน์ทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ การได้รับการนับถือ การยอมรับ ได้รับอำนาจความมีประสิทธิภาพในตนเอง ผลประโยชน์ในทางลบ ได้แก่การมีหนี้สินเพิ่ม มีความแตกแยกทางสังคม ความแตกแยกในกลุ่ม ความรู้สึกบุคคล ที่รู้สึกว่ามีอำนาจ ไร้ศักดิ์ศรี ไร้ความยุติธรรม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ของ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เป็นทางการ ได้แก่การร่วมประชุมทบทวน และประเมินผลการประเมินโครงการตามแผนการปฏิบัติประจำปี ไม่เป็นทางการ ได้แก่การประชุมกลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินโครงการ นำผลการประเมินโครงการมาใช้ในการพิจารณาร่วมกันเพื่อจัดทำเป็นโครงการ งานกิจกรรมในการดำเนินงานครั้งต่อไป

Erwin ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมการเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน การให้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญ

ของประชาชนในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อคิน รพีพัฒน์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนพอสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง ซึ่งอาจแบ่งการมีส่วนร่วมออกได้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา
3. ร่วมในการเลือกวิธีการและวางแผนในการแก้ปัญหา
4. ร่วมในการดำเนินแผน
5. ร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำ

ให้เกิดผลสำเร็จ

อรรถัย ก็ภผล กล่าวว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม และการเมือง ในอดีตการมีส่วนร่วมของประชาชนมักหมายถึงการมีส่วนร่วมทาง การเมืองแต่ปัจจุบันให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง และประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง ส่งผลให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีขอบเขตกว้างขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหาร และตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุดไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว ตัวอย่างเช่น ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบ

1. เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่
2. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไร และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง
3. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกันอย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด จะจัดหางบประมาณจากที่ใด และใครจะเป็นผู้ดูแล
4. ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลัง ความรู้ความสามารถของตนเอง
5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหา อุปสรรค และร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้ว ย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็น ความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

อย่างไรก็ตามในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจ และความตั้งใจที่จะเข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหาตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ

2. กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ เสรีภาพ อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่

3. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องไม่เกิดจากการบังคับ หรือขู่เข็ญจากผู้ที่เหนือกว่า
ถวิลดี บุรีกุล ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสามารถอธิบายได้หลาย มิติ ทั้งในแง่มีความหมายที่แคบ และมีความลึกทั้งในเชิงกว้าง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ โดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผล ต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบท รู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการ ที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน การสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการ พัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของ ชุมชน

3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงในระบบงานบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ

6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้จากบุคคลภายนอกหรือองค์กรต่างๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไป

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน นักวิชาการและผู้ที่เคยศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

สันติชัย เอื้องประสิทธิ์ (2551) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจในการปฏิบัติงานและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัว ของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อ แก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ ของบุคลากรให้ดีขึ้นนั้นผู้นำจะต้องยอมรับ ในปรัชญาการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมี ความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร

ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการ ทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้อง เป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

องค์การสหประชาชาติ ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้รับผลยาว และจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

ประชาชนจะเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้น มีเงื่อนไขหลายประการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือถูกบังคับ หรือผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้น เงื่อนไขการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่หลายประการ

Cohen, J. M. and Uphoff ได้เสนอว่า บริบท หรือ เงื่อนไขแวดล้อมของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. ลักษณะโครงการ โดยพิจารณาจากความสลับซับซ้อนของเทคโนโลยี ทรัพยากรที่ต้องการ ลักษณะประโยชน์ที่จะได้รับ ความเชื่อมโยงของโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ การเข้าถึงการบริหารจัดการโครงการ และการครอบคลุมเนื้อหาการบริหารงานโครงการ

2. สภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการในปัจจุบันต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ และชีวภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์

อนุภาพ อธิบาย กล่าวไว้ว่าเงื่อนไขขั้นพื้นฐานของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา มี 4 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผน จัดการ ตลอดจนบริหารองค์และการใช้ทรัพยากรในที่สุด

2. ประชาชนต้องมีพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม

3. ประชาชนจะต้องมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความเต็มใจ เห็นประโยชน์ในการเข้าร่วม จะต้องมิใช่เป็นการบังคับ หรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ประชาชน ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วม

4. ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาสในการเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่ต้องการในระดับที่เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีโอกาส และความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเองในระบบพื้นฐานทางการเมืองที่สำคัญ

เจมส์ คัดดี ปิ่นทอง กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันเข้ามาแก้ไขปัญหาชุมชน มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงในระบบงานบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผล

6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่

วางไว้

มงคล จันทร์สอง (2544) ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ของบุคคลไว้ว่าองค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมนั้นๆ ไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่

2. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบ และลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

3. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในร่วมกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วยอย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคล กลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

วรรณภา วงษ์วานิช (2549) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะ บรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือ ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น โดยแท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็น แต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความ สนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมีโอกาส มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

นอกจากจะไร้ประสิทธิภาพในการคุ้มครองและรักษาทรัพยากรป่าไม้แล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบทางตรงมากที่สุดก็หนีไม่พ้นชาวบ้านหรือ “ชุมชนท้องถิ่น” ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากร ดังนั้น ข้อเสนอของนักวิชาการกลุ่มนี้ คือ รัฐต้องกระจายหรือมอบอำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบป่าชุมชน หากสังคมไทย ต้องการคุ้มครองและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ใกล้ป่า เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (สุรินทร์ อ้นพรม 2554)

ชุมชน หมายถึง ท้องถิ่นชุมชนพื้นเมือง หรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ แทบทุกแห่งมีวัฒนธรรม และวิถีปฏิบัติในการจัดการ และดูแลรักษาป่า” เช่นความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า รักษาต้นน้ำแบบแผนการใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างรู้คุณค่า และมีกฎโกลาย ในการรักษาความสมบูรณ์ของป่าผ่านทางพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามภูมิภาค ระบบนิเวศ และ วัฒนธรรมในแต่ละแห่ง แม้ว่าชุมชนท้องถิ่น และกลุ่มคนพื้นเมืองจะมีการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งรัฐเองก็มีนโยบาย และกฎหมายให้มีการหยุดการทำลายป่าก็ตาม แต่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยยังมีการลดน้อยลงอย่างต่อเนื่องเพราะการทำลายป่ายังคงดำรงอยู่ ทั้งนี้ด้วยเหตุปัจจัยทั้งการปฏิบัติ นโยบาย และกฎหมายที่ไม่เอื้อ และยังพบว่ามีความขัดแย้งในตัว นโยบาย และการปฏิบัติจริง ในขณะที่กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ กรมสัตว์ป่า และพันธุ์พืชได้พยายามในการอนุรักษ์ และจัดการป่าไม้เพื่อรักษาขนาด และพื้นที่ของป่า แต่นโยบายในการส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ และความต้องการของตลาดมีการขยายตัว และมี อิทธิพลต่อวิถีชีวิต กระบวนทัศน์ของคนท้องถิ่น

นอกจากนั้นกฎหมายป่าไม้ที่ไม่เอื้อ และไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์ ถือเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ซึ่งสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และทรัพยากรป่าไม้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในระดับประเทศของทุกประเทศ ด้วยเหตุนี้ป่าไม้ประเทศไทยยังคงเผชิญปัญหาที่รุนแรงทางด้านการบุกรุกทำลายป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าในภาคเหนือของประเทศ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำได้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันการปลูกป่าหรือการฟื้นฟูป่าอนุรักษ์ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีนโยบายภาครัฐเข้ามาส่งเสริมทั้งในและนอกพื้นที่ แต่ยังคงไม่สามารถเร่งสร้างผืนป่าให้กลับมาเหมือนเดิมได้ รัฐบาลจึงเร่งหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยใช้การร่วมมือร่วมกับภาคประชาชนด้วยการจัดตั้งนโยบาย ป่าชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่อาศัยติดกับป่าไม้ เพื่อหาแนวทางการพัฒนา ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่ยังมีอาชีพเกษตรกรรมซึ่ง เป็นอีกหนึ่งอาชีพของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ป่าไม้ยังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อประเพณี ซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ของชุมชน บทบาทของป่าต่อความอยู่รอดของชุมชนจึงมีมาเนิ่นนาน และไม่สามารถแยกจากกันได้

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่กล่าวถึงมากและได้รับการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ จนกระทั่งสหประชาชาติได้รับรอง **ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของปวงชนท้องถิ่นดั้งเดิม** ซึ่งในเนื้อหาปฏิญญาได้กล่าวถึงผู้คนในชุมชนทั้งหลายที่อิงอาศัยฐานทรัพยากรต้องประสบและลุกขึ้นมาเรียกร้องจากผู้มีอำนาจในสังคมสำหรับประเทศไทย การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเพื่อเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการป่าชุมชนของประชาชนที่ได้เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Community Rights and Natural Resource) ที่รวมศูนย์โดยรัฐ มาเป็นการจัดการที่ให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งแนวคิดเรื่องป่าชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่เริ่มปรากฏให้เห็นภาพชัดเจนในปี 2532 อย่างไรก็ตามการที่ประชาชนจะได้มาซึ่งสิทธิที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญก็ต่อเมื่อมีการออกกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องป่าชุมชนได้เริ่มปรากฏในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ตรงกับรัฐบาลสมัย พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ความคิดเรื่อง ป่าชุมชนของรัฐบาลในขณะนั้น หมายถึงการจัดสรรที่ดินทำกิน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างพื้นที่ที่นำมาเป็นป่าชุมชนกับพื้นที่ป่าไม้ที่รัฐจะมอบให้กับเอกชน รัฐบาลในสมัยนั้นจึงได้มีมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2528 เรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติกลายเป็นแผนแม่บทของนโยบายป่าไม้ในเวลาต่อมาซึ่งมุ่งกำหนดพื้นที่ป่าไม้ให้เหลือร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 ป่าคุ้มครอง ร้อยละ 15 และส่งเสริมอุตสาหกรรมกระดาษให้เอกชนดำเนินการควบคุมไปด้วย โดยรัฐบาลมอบอำนาจให้กรมป่าไม้เป็นผู้ดำเนินการยกเลิกพื้นที่มากกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่ป่าสงวนที่ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา และโอนอำนาจทางกฎหมายในการจำแนกพื้นที่ไปให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อออกเอกสารสิทธิ์แก่ผู้ครอบครองจริงหรือชาวนาที่ไ้ที่ดินทำกิน (กอบกุล رایชนะคร, 2545)

ต่อมาได้มีแนวความคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะการเป็นที่มาของทรัพยากรอาหารให้แก่ผู้คน ประเทศไทยเริ่มเห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหารซึ่ง

เป็นหนึ่งในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้มีการบรรจุแนวคิดนี้ไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนา บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ให้ความหมายของ คำว่าป่าชุมชน ไว้ดังนี้ “ป่าชุมชน” มักได้รับการใช้สองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก ใช้ในความหมายเชิงนโยบายและรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่า โดยมีคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

แนวทางที่สอง เป็นนิยามในเชิงอุดมคติที่ให้ชุมชนจัดการทรัพยากรป่าได้เพื่อการใช้ ประโยชน์ได้เอง ซึ่งอยู่บนฐานคิดว่าชุมชนมีอิสระจะตัดสินใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับเหนือ ทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้นจึงมีแนวความคิด เรื่องการจัดการป่าชุมชนได้มีพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งมีการ เปลี่ยนแปลงพัฒนากระบวนการจัดการไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และช่วงเวลาที่เปลี่ยนไป ซึ่ง มนุษย์เป็นผู้ควบคุมและปฏิบัติตั้งแต่ช่วงเวลาที่มีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมากทั้งจากฝีมือ นายทุน กลุ่มอิทธิพลต่างๆ หรือแม้กระทั่งชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้ป่า สถานการณ์ป่าไม้ดำ เนินถึงขั้นวิกฤติ ในที่สุดกระแสการรักษาป่าไม้จึงเกิดขึ้นกลายเป็นกระแสการจัดการป่าชุมชน

ต่อมาคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ได้กระทำรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2557 พร้อมทั้งจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ขึ้น จนถึงปี 2561 และได้ผ่านกฎหมาย ออกมาอย่างน้อย 292 ฉบับหรือเฉลี่ยปีละ 73 ฉบับ (ไอลอร์, 2561) พ.ร.บ. ป่าชุมชนเป็นร่าง กฎหมายฉบับหนึ่งผ่านความเห็นชอบทั้งนี้ข้อสังเกตว่ากฎหมายดังกล่าวมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่รัฐ เข้าควบคุม ป่าชุมชนได้ อย่างเข้มข้น เช่น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม สามารถเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในการจัดตั้งป่าชุมชน พร้อมทั้งออกกฎระเบียบ บปรมาณ มาตรการ และให้มี “คณะกรรมการป่าชุมชนประจำ จังหวัด” โดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน มีอำนาจขอเพิ่ม ลด รวมทั้งเพิกถอนป่าชุมชน สอดคล้องกับตัวแบบนโยบายชนชั้นนำ (Elite Model of Public Policy) ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นนำเพียงไม่กี่คนที่มีอำนาจเป็นผู้กำหนด นโยบายหรือกฎหมาย ชนชั้นนำเหล่านี้ยังคงรักษาคุณค่า/ผลประโยชน์ในกลุ่มของพวกเขา รวมทั้ง สถานภาพทางการเมืองไว้ (Hofferbert, 1970) โดยประชาชนทั้งประเทศซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติไม่มีส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจในนโยบายนี้ ซึ่งมี รายละเอียด สำคัญของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน มีดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งป่าชุมชน และพื้นที่ป่าที่มีการจัดตั้งเป็นป่า ชุมชนแล้ว ให้คงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎกระทรวงว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติหรือ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

2. กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอ ความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้ง การจัดการป่าชุมชนและเครือข่ายป่าชุมชน หรือพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับป่าชุมชน เสนอแนะในการออกกฎหมาย กำหนดระเบียบ พิจารณาอุทธรณ์ และเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดงบประมาณ มาตรการ หรือกลไก ทางการเงิน

3. กำหนดให้มีคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและประกาศคำขอ เพิ่ม ลด หรือเพิกถอนป่าชุมชน ตรวจสอบรายละเอียดที่ระบุในคำขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชน ถอดถอนกรรมการจัดการป่าชุมชน แต่งตั้งและถอดถอนเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และประเมินผลการจัดการป่าชุมชนในจังหวัดแล้ว จัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

4. กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการขอจัดตั้งป่าชุมชน โดยในพื้นที่ป่าชุมชนจะต้องกำหนดบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ และบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ หรือบริเวณเพื่อการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน และวัตถุประสงค์ของป่าชุมชน และการจัดตั้งป่าชุมชนมีผลต่อเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

5. กำหนดให้คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน และกำหนดให้มีแผนจัดการป่าชุมชน รวมทั้งกำหนดให้มีหลักเขต ป้ายหรือเครื่องหมายอื่นแสดงแนวเขตป่าชุมชนบริเวณเพื่อการอนุรักษ์และบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตป่าชุมชน

6. กำหนดให้มีการควบคุมดูแลป่าชุมชน กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และกำหนดการห้ามกระทำการภายในป่าชุมชน คือ ห้ามทำไม้ในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ ห้ามใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน ห้ามบุคคลใดก่อสร้าง แฝ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า ขุดหาแร่ ล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือกระทำการด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าชุมชน เว้นแต่เป็นการกระทำตามที่พระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้กระทำได้ ทั้งยังกำหนดเกี่ยวกับการอนุญาตให้บุคคลเข้าไปกระทำการใด ๆ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ

7. กำหนดให้อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือแต่บางส่วนได้โดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนขอให้เพิกถอนป่าชุมชน ทอดทิ้งไม่จัดการพื้นที่ป่าชุมชนนั้น ต่อเนื่องติดต่อกันเป็นเวลา 1 ปี โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือระเบียบ หรือข้อบังคับที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ อันจะเป็นเหตุให้ป่าชุมชนได้รับความเสียหายหรือมีเหตุไม่ควรวางใจให้จัดการป่าชุมชนต่อไป และเมื่อมีเหตุผลความจำเป็นทางด้านกิจการเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ซึ่งการเพิกถอนป่าชุมชนให้มีผลเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ทั้งนี้ ทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอนหากเป็นอสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นของแผ่นดิน ส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ให้กรมป่าไม้เก็บไว้เพื่อใช้ในกิจกรรมจัดการป่าชุมชน

8. กำหนดให้บุคคลชำระเงิน ค่าธรรมเนียม ค่าตอบแทน หรือค่าบริการ เนื่องในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยเงินที่เก็บได้ดังกล่าว เงินที่มีผู้บริจาค เงินสนับสนุนจากรัฐบาลและเงินรายได้อื่น ๆ ให้เก็บรักษาไว้ใช้จ่ายในกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

9. กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนและข้อบังคับของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน และผู้กระทำการฝ่าฝืนการทำไม้ในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการเสื่อม

เสียแก่สภาพป่าชุมชน นอกจากนี้ บรรดาไม้หรือของป่าที่ได้มา หรือมีไว้เป็นความผิด หรือทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม

10. กำหนดให้มีการออกกฎกระทรวง และระเบียบเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

โกมล แพรกทอง และคณะ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายป่าชุมชน คือรูปแบบการจัดการป่าไม้ที่นำองค์ประกอบของความต้องการของประชาชน และประชาชนผู้รับประโยชน์เข้ามาร่วมขบวนการวางแผนการจัดการพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยืนยาวตามตามความต้องการของชุมชนนั้น ในที่นี้ความหมายของป่าชุมชนจึงเป็นป่าซึ่งประชาชนได้มีส่วนกระบวนกรตัดสินใจในการรักษา และพัฒนาป่า เพื่อให้ป่าอำนวยประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนของตน ป่าชุมชนในที่นี้จึงเป็นป่าของประชาชน

ชัชวาล ทองดีเลิศ และนันทา เบญจศีลารักษ์ (2536) แบ่งรูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเป็น ป่าต้นน้ำ หรือที่ชาวบ้านที่เรียกกันว่า ป่าหัวน้ำ ป่าขุนน้ำ ป่าดง เป็นแหล่งต้นน้ำหรือน้ำซับเป็นต้นกำเนิดของลำห้วย แม่น้ำ ที่ชุมชนได้อาศัยใสที่น้ำ ที่สวน ที่ไร่ กฎเกณฑ์รักษาต่อป่าต้นน้ำประเภทนี้จะเคร่งครัดเป็นพิเศษ คือห้ามตัดฟันต้นไม้เด็ดขาด แต่สามารถใช้ไม้ล้มขนอน ไพรเก็บหาอาหาร สมุนไพร มีการกำหนดกําเกณฑ์การใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่ไม่ทำลาย และใช้ประโยชน์ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

เสนห์ จามริก และคณะ (2536) อธิบายว่า ป่าชุมชนเป็นขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และหรือระดับเครือข่ายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่น อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชนซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงภายในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ เสนห์ จามริก และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านป่าชุมชนภาคเหนือว่า อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน คือ

1. ยุคบ้านป่า ทุกชุมชนที่ศึกษามีระยะเวลาของยุคบ้านป่ายาวนานมาก คือตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน ไปจนถึงราวปี พ.ศ. 2500 ในช่วงเวลาดังกล่าว แรงกดดันต่อป่ามีน้อยเนื่องจากประชากร มีไม่มาก และระบบการผลิตยังเน้นการยังชีพเป็นหลัก

2. ยุคป่าไม้ ส่วนใหญ่เริ่มหลังประมาณ ปี พ.ศ.2500 ซึ่งมีการตัดไม้และสร้างแรงกดดันต่อป่าอย่างขนานใหญ่จนพื้นที่ป่ารอบๆ ชุมชนลดลงอย่างรวดเร็ว และสิ้นสุดราวปี พ.ศ. 2525 เมื่อชาวบ้านเริ่มต่อต้านการทำไม้ซึ่งก็เชื่อว่าการลักลอบตัดไม้จะหมดไปโดยสิ้นเชิงหากเพียงลดความเข้มข้นลงไปเท่านั้น

3. ยุคพืชพาณิชย์ เริ่มตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2518 โดยเริ่มการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างกว้างขวางในภาคเหนือโดยการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐ การปลูกพืชพาณิชย์ มีผลลบอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า เพราะทำให้การขยายพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว การปลูกพืชพาณิชย์ยังทำให้เกษตรกรจำต้องพึ่งตลาดและการลงทุนในการผลิตเพิ่มมากขึ้น

4. ยุคแห่งชิงทรัพย์ากร เริ่มปรากฏในภาคเหนืออย่างชัดเจนตั้งแต่ราวปี พ.ศ.2528 ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่า ล้วนมีพื้นฐานมาจากการขยายอำนาจรัฐในการจัดการป่า เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนา เศรษฐกิจซึ่งเอื้อต่อธุรกิจเอกชนที่อยู่นอกเขตป่า แต่กลับเข้มงวดกวดขันต่อการใช้ทรัพยากรของ ชาวบ้านที่มีถิ่นฐานอยู่ในเขตป่า ผลของนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรระหว่าง 4 ฝ่าย คือ รัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ชุมชน และชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นปัญหาในระดับท้องถิ่นอยู่ด้วยกัน 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก รัฐพยายามยึดทรัพยากรจากชาวบ้านโดยอ้างว่าเพื่อการอนุรักษ์ และไม่ยอมรับสิทธิการใช้ป่าตามประเพณีของชาวบ้าน

รูปแบบที่สอง รัฐพยายามยึดทรัพยากรจากชาวบ้านโดยอ้างว่าเพื่อการอนุรักษ์ และ ไม่ยอมรับสิทธิการใช้ป่าตามประเพณีของชาวบ้าน

รูปแบบที่สาม เป็นการละเมิดสิทธิการใช้ทรัพยากรระหว่างชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง กัน

รูปแบบที่สี่ เป็นการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชนเดียวกันทั้ง ที่มีฐานะแตกต่างกันหรือมีความขัดแย้งกันในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน การแย่งชิงทรัพยากร ทั้ง 4 รูปแบบ ได้สร้างความกดดันต่อการใช้ป่าและยังผลให้ป่าถูกทำลายมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ประเภทของป่าชุมชน

ส่วนของป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ (2541: 21 -59) ได้กล่าวถึง ประเภทของป่าชุมชนไว้อย่างละเอียด และเพื่อเป็นการอธิบายได้อย่างชัดเจน ผู้ศึกษาวิจัยได้นำ แนวคิดของ พรพิมล ชำรัมย์ (2556) ไว้ดังนี้

สภาพป่าชุมชนในประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.ป่าชุมชนดั้งเดิม คือป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่และพันธุ์พืช ค่อนข้างหลากหลาย โดยพื้นที่ป่าชุมชนจะถูกกำหนดห้ามไม่ให้มีการบุกรุกเข้ามาตัดไม้ หรือถือครอง สภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนในด้าน เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมตามความเหมาะสมซึ่งรูปแบบของป่าชุมชนดั้งเดิมสามารถ แบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1.1 ป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ดินและป่า

1.1.1 ป่าต้นน้ำลำธาร หรือชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ป่าขุนน้ำ หมายถึงบริเวณป่าที่อยู่ตอนบนของกลุ่มน้ำ มักอยู่ในพื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชันสูง

1.1.2 ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจืด ป่าน้ำผุด คือป่าเมื่อฝนตกลงมาบางส่วนหนึ่งก็ ถูกเก็บไว้ใต้ดินเป็นน้ำบาดาล หรือแม่น้ำใต้ดินเล็กๆซึมออกมาตามผิวดินกลายเป็นน้ำซับ

1.1.3 ป่าหัวไร่ปลายนา คือป่าที่เกิดจากพื้นที่เชิงเขานั้น ชุมชนต้องทำ นาแบบขั้นบันได ด้วยข้อจำกัดของลักษณะภูมิศาสตร์ จึงมีข้อบังคับในการรักษาป่าที่ติดกับนา เพื่อให้ธรรมชาติป้องกันการพังทลายของดินที่จะไหลมาทับถมที่นา

1.1.4 ป่าพรุ คือพื้นที่ป่าที่มีน้ำท่วมขังตลอดปี คล้ายกับแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ ที่มีป่าดิบปกคลุม พบในภาคใต้มากที่สุด

1.2 ป่าชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น

1.2.1 ป่าดอนปู่ตา เป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าตัดฟันต้นไม้ในบริเวณนั้นและไม่กล้าจับสัตว์ต่างๆ ที่มีในดอนปู่ตามากินเป็นอาหาร ภายในป่าดอนปู่ตามีการสร้างหอพ่อปู่และแม่ย่าไว้กราบไหว้ โดยปกติ ชาวบ้านจะประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในทุกวันพุธก่อนเพล ซึ่งเป็นการเซ่นไหว้ประจำสัปดาห์ และในรอบปีจะมีการเซ่นไหว้ใหญ่ครั้งหนึ่งซึ่งมักจะทำในเดือน 6 ก่อนจะลงทำนา ในบางพื้นที่จะมีการเลี้ยงผี 2 ครั้งต่อ

1.2.2 ป่าช้า ป่าเหว พบมากในภาคเหนือ และภาคอีสานบางแห่ง กล่าวคือสมัยก่อนนั้น ไม่นิยมเผาศพคนตายในวัด หลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้ผู้ตายแล้ว จะนำศพออกไปเผาตามชายป่าที่ชุมชนกำหนดไว้ใช้เผาศพอย่างเดียว พื้นที่บริเวณนี้มักถูกปล่อยให้ เป็นป่าไม้ตามธรรมชาติ ชาวบ้านเรียกพื้นที่นี้ว่า ป่าช้า หรือ ป่าเหว

1.2.3 ป่าพิธีกรรม คือ การปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อม ในสภาวะต่างๆ แต่ก็มีคนไม่น้อยมีพลังเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ที่อาจสิงสถิตอยู่ใน ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ สัตว์ป่า ก้อนหิน บ้านเรือน หรือแม้กระทั่งในตัวมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดเป็น กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม และแสดงออกในรูปพิธีกรรม เช่นการบวชต้นไม้ โดยมีความเชื่อ ว่าเทวดาอารักษ์นั้นได้มาสิงสถิตต้นไม้ใหญ่ ก็เท่ากับเป็นการปกป้องที่อยู่อาศัยของเทวดาอารักษ์ให้ปลอดภัย

1.2.4 ป่าในวัด เป็นป่าที่รักษาไว้เพื่อความร่มรื่น และให้เป็นสถานที่ ปฏิบัติธรรม การเรียนรู้ธรรมะของพระสงฆ์ และผู้สนใจเรียนรู้

1.2.5 ป่าอภัยทาน อาจจะเป็นพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ในวัด หรือข้างวัด หรือไม่ได้ มีส่วนในบริเวณใดๆ ของวัดเลยก็เป็นไปได้ แต่เป็นบริเวณที่ชุมชนสงวนไว้เป็นเขตอภัยทาน ห้ามล่า สัตว์ที่เข้ามาพึ่งพิงอาศัยพื้นที่นั้นๆ

1.3 ป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อื่นๆ

1.3.1 ป่าบุงป่าทาม พบมากในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มักเป็น พื้นที่ บริเวณกว้าง ติดลุ่มน้ำสำคัญ คือลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชี ลุ่มน้ำแม่มูล และลุ่มแม่น้ำสงคราม เป็นต้น พื้นที่ที่ถูกรักษาเรียกว่า **ทาม** พื้นที่ส่วนลุ่มต่ำต่อเนื่องกับเนินอื่นๆ เรียกว่า **บุง** ความสัมพันธ์กับ ชุมชนป่าบุง ป่าทาม มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาว บ้านที่อาศัยอยู่ตามชนบทบริเวณราบลุ่มริมน้ำ เป็นอย่างมาก ในด้านป่าไม้ลักษณะป่าบุงป่า ทามให้เกิดป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็ก และไม้พุ่ม ไม้หนามที่ทนต่อการ แซงชิงของน้ำได้ดีช่วงเวลาที่น้ำท่วมพบ หนาแน่นตลอดทั้งพื้นที่ตาม บุงทาม ของมูล หรือรอบ ๆ กุดบึง หนอง ต่าง ๆ ชนิดพืชพันธุ์ ที่สำคัญ ที่ พบ มี มากกว่า 100 ชนิด ความสำคัญทางเศรษฐกิจ อาจกล่าวคือ การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าทามใน การเกษตร เช่น การบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก การปลูกข้าวนาแซง หรือข้าวนาหนอง ซึ่งใช้ พันธุ์ข้าวใช้การปลูกกระยะสั้น เก็บเกี่ยวก่อนฤดูน้ำหลาก ข้าวไร่ การปลูกพืชไร่ การปลูกผักสวน คริว ในด้านประโยชน์ใช้สอย เช่น การใช้ไม้ ทำฟืน การเผาถ่าน การใช้ไม้เพื่อก่อสร้าง การใช้เครื่องมือ

หวาย หรือ การเก็บผลผลิตจากทามเช่น ผลไม้ เห็ด มันแขง หน่อไม้ สมุนไพร และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ วัว ควาย ตลอดจนจนถึงการ หาหอย ชนิดต่าง ๆ นำมาปรุงอาหาร การหาไขมดแดง การล่าสัตว์ การล่ากบ และการต้มเกลือ จากดินเค็มในบริเวณป่าบุง ป่าทาม

1.3.2 ป่าชายเลน พบในพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันออกของไทย และบางจังหวัดในภาคกลางที่มีพื้นที่ชายฝั่งทะเล มักมีพรรณไม้สำคัญ คือ โกงกาง ลำพู ลำแพน แสม เป็นต้น ป่าชายเลนทำหน้าที่คล้ายป่าบุงป่าทาม คือเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์ตามธรรมชาติ มีความสำคัญต่อระบบนิเวศโดยตรง เช่นกัน

1.3.3 ป่าหัวไร่ปลายนา พบในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของประเทศไทย เป็นพื้นที่ป่าขนาดเล็กที่ชาวบ้านเหลือไว้ให้เป็นเขตป่า เพื่อใช้ป่าเพื่อใช้ไม้ทำฟืน หรือเพื่อก่อสร้าง

1.3.4 ป่ารอบหมู่บ้าน เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านนั้นมักมีการเผาป่าหรือเผาซังข้าว และอาจเกิดไฟลุกลามไหม้ลามมาถึงหมู่บ้านได้ ชาวบ้านจึงไม่นิยมทำการเกษตรติดหมู่บ้านแต่จะเว้นพื้นที่ป่าติดหมู่บ้านโดยรอบไว้ จึงจะถึงพื้นที่เกษตรกรรม ป่ารอบๆ หมู่บ้านที่เว้นไว้ นั้นจะกลายเป็นแนวกันไฟตามธรรมชาติ และเป็นแนวกันลม และลดแรงปะทะของพายุฝนก่อนจะพัดเข้าถึงหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังช่วยลดหรือชะลอความรุนแรงของการระบาดของแมลงศัตรูพืช เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพรอบๆหมู่บ้านนั่นเอง

2. ป่าชุมชนพัฒนา เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่า หรือพื้นที่ป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรม และชุมชนเห็นควรว่าควรจะฟื้นฟูป่าขึ้น ด้วยการปลูกขึ้นใหม่หรือปลูกทดแทนและป้องกันดูแลรักษาจนป่าผืนนั้นฟื้นตัวกลายเป็นป่า เพื่อประโยชน์ใช้สอยร่วมกันในชุมชนต่อไป ซึ่งกรมป่าไม้ได้แบ่งลักษณะของป่าชุมชนพัฒนาไว้ดังนี้

2.1 ป่าชุมชนที่ปลูกบนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม คือป่าที่อยู่ในพื้นที่เสื่อมโทรมในอดีต เนื่องจากถูกบุกรุก ภายหลังชุมชนรอบพื้นที่เสื่อมโทรมเห็นความสำคัญ หรือต้องการแก้ไขปัญหาขาดแคลนไม้ใช้สอยในชุมชน จึงร่วมมือกับภาครัฐ ในการริเริ่มปลูกป่าในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนมากมักเป็นพันธุ์ไม้โตเร็ว หรือพันธุ์ไม้ของคนในชุมชน เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นแหล่งอาหาร และนันทนาการของหมู่บ้านรอบๆป่า

2.2 ป่าชุมชนที่ปลูกบนพื้นที่สาธารณะของชุมชน คือป่าที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันปลูกขึ้นมาเพื่อสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านโดยการจัดการมักดูแลโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

2.3 ป่าชุมชนโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นห้องทดลอง เพื่อการศึกษา ค้นคว้าความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยของสิ่งมีชีวิต รวมถึงเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของโรงเรียน รวมถึงรายได้ที่มาจากป่าชุมชนก็จะถูกนำมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันของนักเรียนด้วย

2.4 ป่าในวัด ปลูกเพื่อความร่มรื่นทำให้บรรยากาศเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ส่วนไม้ที่ได้ก็นำไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับกิจกรรมภายในวัดมี การตั้งกฎเกณฑ์ไว้ เช่น ห้ามบุกรุก ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามล่าสัตว์ในวัด และบางแห่งอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาอาหารตามธรรมชาติได้ด้วย

2.5 ป่าชุมชนบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ลำคลอง หรือลำน้ำสาธารณะ เกิดจากการพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อการใช้ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนใหญ่มักเป็นไม้โตเร็ว เพื่อการบริโภคดอก ใบ ผล และยังป้องกันการกัดเซาะพังทลายของหน้าดินบริเวณโดยรอบด้วย

2.6 ป่าชุมชนสองฟากถนน มีวัตถุประสงค์เพื่อยึดไหล่ถนนไม่ให้เกิดการพังทลายของดินและเป็นร่มเงาให้ผู้สัญจรไปมา และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและเป็นแหล่งอาหารของชุมชน

2.7 ป่าอนุสาวรีย์ เป็นรูปแบบของการแสดงออกถึงการระลึกถึงคุณงามความดีของบุคคลที่มีความดี ความชอบ โดยการปลูกต้นไม้ในบริเวณโดยรอบ ซึ่งนอกจากชาวบ้านจะใช้สถานที่เพื่อทำพิธีสักการบูชาแล้ว ก็ยังร่วมกันปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ซึ่งยังสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย

2.8 ป่าชุมชนเมือง เป็นพื้นที่ป่าในชุมชนอยู่กระจัดกระจาย เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ จะมีการจัดตกแต่งให้สวยงาม เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการออกกำลังกายเท่านั้น

2.9 ป่ามรดก มีอยู่ในภาคใต้ของไทย เกิดจากการสร้างและอนุรักษ์สืบทอดกันมาเป็นเวลานับร้อยปี ผลผลิตให้ลูกหลานแบ่งกินแบ่งใช้กัน โดยไม่ได้ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งป่ามรดกมีลักษณะใกล้เคียงป่าธรรมชาติมากมีทั้งไม้ป่าและไม้ผล เป็นแหล่งซบน้ำอย่างดีให้กับชุมชน

2.10 ป่าชุมชนพัฒนา เพื่อการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลและฝั่งแม่น้ำ เป็นป่าที่ชาวบ้านในบริเวณนั้นพยายามฟื้นฟู เพื่อลดความรุนแรงของพายุที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเรือน พืชผลทางเกษตร และป้องกันการพังทลายของหน้าดินบริเวณชายฝั่ง เพื่อบริรักษ์และพัฒนาแหล่งผลิตอาหารและ ที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด

นอกจากนั้นแล้วมีทฤษฎีหนึ่งที่น่าสนใจอีกทฤษฎีหนึ่งที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรร่วม คือ ทฤษฎีของ Ostrom (1994) ได้กล่าวถึงการมองป่าชุมชนในฐานะทรัพยากรร่วมว่าควรจัดการอย่างไรจากผลงาน “Governing the Commons: The Evolution for Collective Action” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1990 ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรร่วม (Common-pool Resources Management) ได้รับการตอบรับอย่างล้นหลามจากสังคมโลก ซึ่งทรัพยากรในที่นี้หมายถึงทรัพยากรที่มีผู้ใช้ประโยชน์ร่วมกันจำนวนมาก โดยไม่มีบุคคลใดอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของได้เพียงผู้เดียว และไม่สามารถกีดกันให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ อาทิ แม่น้ำ ลำคลอง ป่า เป็นต้น ซึ่งนักวิชาการทั่วไปเชื่อว่าทรัพยากรร่วมไม่สามารถจัดการได้ เนื่องจากผู้ใช้ประโยชน์แต่ละคนต่างแย่งกันฉกฉวยประโยชน์ จนส่งผลให้ทรัพยากรร่วมเสื่อมโทรมและหมดไปในที่สุดแต่ Ostrom มีความเชื่อว่าชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรร่วมได้ โดยจะต้องคำนึงถึงกติกา 8 ข้อดังต่อไปนี้

1. ความชัดเจนของขอบเขต (Boundaries) ต้องแบ่งให้ชัดเจนว่าคนในชุมชนหรือคนที่อาศัยบริเวณใกล้เคียงเขตป่าชุมชน มีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชนแล้วแบ่งขอบเขตของพื้นที่ที่ทรัพยากรร่วมใช้ได้มากน้อยเพียงใด โดยชาวบ้านจะต้องยอมรับและเข้าใจในการแบ่งเขตแดนอย่างชัดเจน

2. ความสอดคล้อง (Congruence) คือกฎ ระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การปกป้องดูแลป่าชุมชนกับเงื่อนไขทางสังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จะต้องสอดคล้องกัน รวมถึงการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านกับต้นทุนในการบำรุงรักษาป่าชุมชนจะต้องสอดคล้องกัน
3. การเปิดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุง กฎ กติกา (Collective Choice Arrangement) เพราะจะทำให้ชาวบ้านเกิดแรงจูงใจที่จะร่วมดูแลรักษาทรัพยากรป่าชุมชน ตลอดจนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าชุมชนด้วย
4. การสอดส่องดูแลที่มีประสิทธิผล (Effective Monitoring) คือการสอดส่องดูแลว่าสมาชิกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามก้ำที่ตกลงร่วมกันหรือไม่
5. การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanctions) คือหากเป็นความผิดเล็กน้อย ลงโทษด้วยการกล่าวตักเตือน หากกระทำผิดร้ายแรงจริงจึงลงโทษตามกฎหมาย
6. กลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ (Conflict Resolution Mechanism) คือหากสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่รัฐขัดแย้งกัน จะต้องมึระบบการจัดการที่รวดเร็ว ไม่ต้องลงทุนมาก
7. รัฐให้การยอมรับในสิทธิการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน (Recognition Of Rights) รวมถึงการวาง กฎ ระเบียบ การใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษา พื้นฟูทรัพยากรในป่าชุมชน
8. การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบใหญ่โดยภาคีเครือข่าย (Nested Enterprise) เพื่อรับการสนับสนุนจากเครือข่ายในเรื่องที่ชาวบ้าน ขาดแคลน เช่น ขาดผู้ให้ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน ขาดการศึกษาดูงาน ขาดแคลนงบประมาณ เป็นต้น

ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนของต่างประเทศ

ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่น เป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับป่าไม้ การบริหารจัดการป่าไม้ของประเทศญี่ปุ่นมาจากหลักปรัชญาที่ว่า “ป่าไม้มีอยู่เพื่อประชาชน” อันหมายถึงชุมชนท้องถิ่นถือเป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในผืนป่าที่รัฐเป็นผู้ครอบครอง และกำหนดให้ชุมชนแต่ละแห่งเป็นผู้ดูแล โดยเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นยังได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนป่าไม้ขึ้นในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการ จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ร่วมกับป่าดำรงชีพด้วยการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกต้อง จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีพื้นที่ป่าไม้ถึงกว่า ร้อยละ 65 ของพื้นที่ (Forestry Agency,2014) และแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอีกทุกๆปี สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งระหว่างรัฐและชุมชนในการปกป้องดูแลรักษาผืนป่าให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศเนปาล

เนปาล ป่าชุมชนในประเทศเนปาลเริ่มต้นในปี พ.ศ.2523 โดยรัฐได้อนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่จัดทำป่าชุมชนประมาณ 1.2 ล้านเฮกเตอร์ ตัวเลขประมาณการว่ามีประชาชน 1.6 ล้านคน ที่เข้าร่วม หรือราว 35 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศ

ป่าชุมชนตามความหมายของประเทศ เนปาลคือ ป่าสงวนของรัฐ ที่ให้ชุมชนเป็นผู้ใช้ (User 's Group) ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากร ใช้ประโยชน์ได้ โดยผู้ใช้อาจเป็นคนชุมชนในพื้นที่

นั้น หรือคนจากชุมชนอื่นก็สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ไม่มีการกีดกันคนนอก ลักษณะป่าชุมชนของเนปาลจะเป็นป่าบนภูเขาสูง ป่าต้นน้ำ ในขั้นตอนแรกจะต้องมีการยื่นคำขอจัดทำป่าชุมชนกับทางรับ พร้อมทั้งทำแผนการจัดการดูแลป่าร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ พร้อมบอกชื่อป่า แนวเขต และหมู่บ้าน ในแผนต้องระบุ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข การควบคุม จัดการ และใช้ประโยชน์ป่า ทางกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบ ในเรื่องการป้องกัน ในเรื่องการป้องกัน และจัดการป่า และรัฐจะพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนสามารถทำโครงการชุมชนได้ระยะเวลาที่รัฐใช้พิจารณาอยู่ที่ 1-6 เดือน รัฐมีนโยบายและกฎหมาย Forest Act, 2049 (1993) ที่สนับสนุนการจัดทำป่าชุมชน และกำหนดสถานะของชุมชนให้เป็นนิติบุคคล มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ชุมชนอย่างใกล้ชิด และใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในการเก็บ ผลิตภัณฑ์ต่างๆที่ได้จากป่า เช่น ไม้จืด ชุมชนก็จะไม่เก็บในหน้ามรสุม เพื่อปล่อยให้เติบโตได้อย่างเต็มที่ ในส่วนของไม้พื้น ไม้ใช้สอย ชุมชนสามารถใช้สิทธิเก็บกินได้ ทั้งนี้ชุมชนสามารถวางกฎเกณฑ์ใน การเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากการใช้ประโยชน์จากป่าได้ เพื่อนำเข้ากองทุนดูแลรักษาป่าต่อไป การทำป่าชุมชนได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี การอนุรักษ์ป่าของชุมชนทำให้ป่ามี ความอุดมสมบูรณ์ มีเนื้อที่ป่ามีต้นไม้นานาชนิดมากขึ้น รักษาป่าต้นน้ำและชุมชนสามารถเข้าไปหาของ ป่าเพื่อดำรงชีวิตได้ ข้อห้ามคือ ห้ามทำการซื้อขาย บอกรับเช่า พื้นที่ป่าชุมชนหรือทำการจับจองพื้นที่ป่า ชุมชนเพื่อทำเพาะปลูกหาผลประโยชน์ส่วนตน และรัฐเรียกคืนป่าชุมชนไม่ได้ トラバドที่การใช้ ประโยชน์ของชุมชนนั้นจัดการและบริหารป่าอย่างถูกต้องมีธรรมาภิบาล ทิศทางในอนาคตประเทศ เนปาลจะปรับเปลี่ยนการจัดการป่าชุมชนไปสู่การจัดการเชิงเศรษฐกิจ เชื่อมโยงผู้ประกอบการป่าชุมชนกับเอกชน

ประเทศอินเดีย

อินเดียเป็นประเทศแรกๆที่เริ่มโครงการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบท ประเทศอินเดีย มีโครงการป่าชุมชนกว่า 62,000 ชุมชน โดยมีประชาชนเข้าร่วมกว่า 75 ล้านคน มีพื้นที่ป่าชุมชน 14 ล้านเฮกเตอร์ ใน 26 รัฐ ป่าชุมชนมีมาก ในรัฐอุตตรประเทศ โอริสสา พินหาร และเบงกอล ตะวันตก ในช่วงก่อนจะเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ชุมชนมีสิทธิจัดการและดูแลป่าได้อย่าง มีอิสระ มีกติกาคือเป็นที่ยอมรับของชุมชน แต่หลังการปกครองโดยอังกฤษ ก็มีการประกาศกฎหมายป่า ไม้ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2408 ทำให้ป่าไม้ทั่วประเทศตกเป็นของรัฐ ห้ามชุมชนเข้าใช้ประโยชน์จากป่า แต่ประชาชนยังสามารถเข้าไปเก็บของป่าเพื่อดำรงชีพได้

ในปี พ.ศ. 2464 รัฐได้ประกาศกฎหมายใหม่ ให้สิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชนของอินเดียจะมีสภาอาวุโสของหมู่บ้านที่ดำเนินการ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นคน ที่มีอำนาจ คนในชุมชนให้การยอมรับเชื่อฟัง อาวุโสก็ยังมียบทบาทที่สำคัญในการแบ่งงานกันทำของ ชุมชน กำหนดความรับผิดชอบ ทำความเข้าใจในข้อตกลงต่างๆ กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สภาอาวุโส จะเป็นตัวเชื่อมโยงประสานความเข้าใจความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐ ในรูปแบบที่เป็นทางการ

ในส่วนของแผนงานรัฐ ในปี พ.ศ. 2519 รัฐมีความพยายามอย่างมากในการกระตุ้น และให้การสนับสนุนให้ชุมชนปลูกต้นไม้ในที่ดินตามป่าเสื่อมโทรม ที่รกร้างของหมู่บ้าน ตามริมถนน ทางรถไฟ ริมคูคลอง เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนฟืน ซึ่งเป็นวิกฤติพลังงานในช่วงเวลานั้น ที่ฟืนมี ความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งสำหรับเขตชนบทที่ห่างไกล และกลายเป็นโครงการปลูกป่าฟืน แพร่

ขยายไป รัฐต่างๆทั่วประเทศ สำหรับประเทศไทยมีการปลูกป่าฟื้นฟูแบบเดียวกันกับประเทศอินเดีย เป็นไม้ยูคาลิปตัส แต่ผลของโครงการนี้ไม่ได้เป็นตามความประสงค์เพื่อเป็นพลังงานเชื้อเพลิงใช้ในครัวเรือน แต่ ชุมชนกลับปลูกเพื่อนำมาตัดขายแทน นอกจากนี้รัฐยังส่งเสริมให้ชุมชนปลูกป่าเพื่อตัดขายเมื่อต้นไม้มี อายุถึงรอบหมุนเวียนการตัดให้แก่รัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2520 รัฐเริ่มโครงการ ระบบรัฐ จัดป่าร่วมกับชุมชน (Joint Forest Management, JFM) ที่ในรัฐเบงกอลตะวันตก ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าโดยตรง โดย ความช่วยเหลือจากนักวิชาการป่าไม้ โดยเริ่มช่วยชาวบ้าน จัดตั้งกลุ่ม เป็นกรรมการรักษาป่าหรือชมรม จัดทรัพยากรป่าไม้ มีการสร้างเครือข่ายป่าชุมชน แลกเปลี่ยนความรู้ ในการรักษาดูแลป่าเสื่อมโทรม และให้สิทธิเก็บหาผลประโยชน์จากป่า เช่น เก็บหาของป่า ฟืน และไม้ใช้สอยได้ ระบบจัดป่าแบบนี้ ของอินเดียประสบความสำเร็จอย่างมากและแพร่ไปยังรัฐต่างๆทั่วประเทศ

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองประเทศ มีกฎหมายและระเบียบของรัฐ ที่ให้อำนาจและเอื้ออำนวยให้ชุมชนจัดทำป่าชุมชนได้ ในประเทศอินเดียรัฐแต่ละรัฐสามารถออกกฎหมายได้เอง

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ทั้งประเทศเนปาลและอินเดียดำเนินการฟื้นฟูป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ได้รับการสนับสนุนความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ ทั้งในด้านองค์ความรู้และทุนอุดหนุน

ประเทศฟินแลนด์

ฟินแลนด์ มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐฟินแลนด์ (Republic of Finland) เป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกกลุ่มสหภาพยุโรป(EU) ข้อมูลจาก(FAO) ระบุว่าประเทศฟินแลนด์มีพื้นที่ป่ามากที่สุดในกลุ่มประเทศยุโรป ประมาณร้อยละ 74.2 ของพื้นที่ทั่วประเทศ หรือคิดเป็น 23 ล้านเฮกตาร์ มีไม้เนื้อแข็ง และ ไม้เนื้ออ่อน จำพวก ไม้สน ไม้โอ๊ก ไม้เมเปิ้ล เป็นต้น ภายหลังจากการปฏิรูปทางการเมือง จังหวัดต่างๆจาก 11 จังหวัด ลดลงเหลือ 5 จังหวัด และมีเทศบาล 450 แห่ง ประเทศฟินแลนด์มีเกาะมากกว่า 179,584 เกาะ หนึ่งในเกาะที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการท่องเที่ยว คือ หมู่เกาะโอลันด์ (Åland Islands) ซึ่งเป็นเขตปกครองตนเอง (Autonomous) และเป็นพื้นที่ปลอดทหารภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ สำหรับในด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีชุมชนชาวซามิ (Saami) ชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตแลปแลนด์(Lapland) ประเทศฟินแลนด์เป็นตัวอย่งที่ดีและประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมการดูแลป่าไม้ เนื่องด้วยเป็นประเทศที่มีการทำอุตสาหกรรมป่าไม้และผลิตกระดาษที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง รัฐจึงดำเนินนโยบายเชิงป้องกันเผื่อระวังความเสี่ยงต่างๆที่จะเกิดขึ้นเพราะถือว่าการซ่อมแซมคืนสภาพนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากและใช้เงินมากกว่า รวมไปถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าและ**ประการที่สำคัญ** คือ ประเทศฟินแลนด์มีกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ที่เข้มงวด

ประเทศฟินแลนด์ให้ความสำคัญกับป่าไม้อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในการประชุมป่าไม้ของทวีปยุโรป จัดขึ้นที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ ในปี ค.ศ.1993 ที่ประชุมได้มีการร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (Sustainable Forest Management) มาตรการติดตามราคาสินค้าจากไม้ ส่งเสริมให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์จากไม้หรือกระดาษที่มาจากป่า

ไม้ที่มีระบบ การจัดการอย่างยั่งยืน หลักเกณฑ์ดังกล่าวถูกนำมาใช้ทั้งนี้เพื่อให้ตระหนักการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน ในขณะที่ชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 25 ชาติ ร่วมกันจัดตั้งองค์กร Forest Stewardship Council (FSC) ในปี ค.ศ. 1993 โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมือง Oaxaca ประเทศเม็กซิโก วัตถุประสงค์เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ด้วยเพื่อสนับสนุนการจัดการป่าไม้เพื่อการค้าที่คำนึงสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดการป่าไม้ที่ดีมีการรับรอง ประเมินผล รับประกันมาตรฐาน โดยการจัดการป่าไม้จะต้องมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นทั้งองค์กรนี้ ยังให้การสนับสนุนองค์ความรู้และจัดการหาเงินทุนในการจัดการป่าไม้ที่ดี รวมทั้งช่วยเหลือวางแผน ในระดับท้องถิ่น ชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญก็คือ ซิตรา(Sitra) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนโดยธนาคารแห่งชาติฟินแลนด์ มีหน้าที่ในการสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่สำหรับท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ของชุมชนชนในท้องถิ่นโดยฐานทรัพยากรของ ท้องถิ่นนั้นๆ โดยซิตราร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด สร้างมูลค่า ตามความต้องการของตลาด ซึ่งส่งผลเชิงบวกทั้งต่อเศรษฐศาสตร์ชุมชนและสภาพแวดล้อมภายในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของฟินแลนด์ ทุกคนมีสิทธิ มีความเสมอภาคกันและห้ามมีการกีดกันเนื่องจากเหตุเพราะเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา สำหรับสิทธิชุมชนในฟินแลนด์นั้น รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิชุมชนในลักษณะ 2 ประการ คือ สิทธิทางสังคมวัฒนธรรม สิทธิในการใช้ภาษาของตน สำหรับชาวซามิซึ่งเป็นชนพื้นเมืองของประเทศสามารถมีสิทธิในการใช้ภาษาของตนเองและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และรัฐให้การคุ้มครองสิทธิในการพัฒนา และคงอัตลักษณ์ของตนไว้ และสิทธิในการร่วมรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมความหลากหลายทางชีวภาพ และรับรองบุคคลทุกคนจะได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การได้ประโยชน์ การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติการกำหนดชะตากรรมของตนเองในฐานะที่เป็นปัจจัยการดำรงชีวิต

การจัดการป่าไม้ในประเทศฟินแลนด์ เป็นไป เพื่อการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนในฐานะเป็นรายได้ที่สำคัญของประเทศ รัฐจึงมีนโยบายป่าไม้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มีการปลูกป่าเพื่อทดแทน การดูแลรักษาบำรุงป่า ฯ ล ฯ บทบาทรัฐจึงให้การส่งเสริมในหลายระดับทั้งท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ รวมไปถึงเงินทุนสนับสนุน รัฐมีกฎหมายคุ้มครองการทำป่าไม้ครอบคลุมไปถึงพื้นที่ป่าไม้ที่มีเจ้าของที่ดินเอกชนซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 60 ในขณะที่รัฐเป็นเจ้าของพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 30 ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศพื้นที่ป่ามีเจ้าของทั้งที่เป็นของเอกชนและรัฐนั้นได้ถูกจัดสรรไว้แล้ว และมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรได้รับรองสิทธิดังกล่าว ในขณะที่สิทธิชุมชนในฐานะที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้นั้น ด้วยเนื้อหาจะเป็นการระบุถึงหน้าที่ ของบุคคลทุกคนที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ รัฐมี นโยบายส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยอาศัยกลไกทางการตลาด กล่าวคือผลิตตามความต้องการของตลาด และผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานผ่านการรับรอง ในขณะที่การใช้ ประโยชน์จากป่าต้องมีการวางแผน การจัดการ และมีหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนทาง การเงินทั้งนี้ไปเป็นเพื่อการจัดการ

สิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงพบ ปัญหาในเรื่องการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ส่วนร่วม

ป่าชุมชน คือ เป็นขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือระดับ เครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สิน ส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

ประเทศเมียนมาร์

ประเทศ เมียนมาร์ มีชื่ออย่างเป็นทางการคือสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติสูงสุดในประเทศกลุ่มอาเซียน เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งทางด้าน ป่าไม้ แม่น้ำ ที่ราบสูง ที่ราบปากแม่น้ำ เขตแห้งแล้ง ป่าชายเลน นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ และสัตว์นานาชนิด ในด้านประชากรศาสตร์พบว่า ประเทศ เมียนมาร์ มีกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 135 กลุ่ม อาทิ พม่า มอญ ไทยใหญ่ จีน กระเหรี่ยง อินเดีย โรฮิงจา และมีชนพื้นเมืองซาลอน(Salon) หรือชาวเล (Sea Gypsies) ฯลฯ ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์ต่างก็มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

อย่างไรก็ตามขณะนี้ เมียนมาร์ กำลังเผชิญกับความสูญเสียฐานทรัพยากรธรรมชาติ นับตั้งแต่เปิดประเทศในปี ค.ศ. 1988 การลงทุนของชาติตะวันตกในอุตสาหกรรมหนัก มีการเติบโตขึ้น อย่างรวดเร็ว อาทิ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เหมืองแร่ ฯลฯ อีกทั้งในอดีตรัฐยังเปิดให้มีการสัมปทาน ตัดไม้ อาทิ เช่น ไม้สัก ไม้เนื้อแข็ง ปัจจุบันรัฐให้การส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์ม น้ำมัน นอกจากนี้รัฐยังมีโครงการสร้างเขื่อนยังผลให้เกิดการผลักดันชุมชนอพยพโยกย้าย ชุมชนไร้ที่อยู่อาศัยไร้พื้นที่เพาะปลูกเลี้ยงชีพ การโยกย้ายถิ่นฐานและความต้องการแรงงานส่งผลต่ออัตราประชากรเพิ่มสูงขึ้น ความต้องการอาหารจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย มีการบุกรุกป่า ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในระดับที่เป็นอันตรายและในบางพื้นที่มีการทำไร่เลื่อนลอย ทั้งนี้เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน ทั้งหมดนี้สาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในอดีตนั้นจากการสำรวจพบว่า เมียนมาร์ เคยมีพื้นที่ป่าถึงร้อยละ 90 ของพื้นที่ทั่วประเทศ (ขนาดพื้นที่ประเทศพม่า 676,578 ตารางกิโลเมตร) ก่อนจะถูกทำลายอย่างรวดเร็ว โดยในปี พ.ศ. 2531 เหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 59 ในปีพ.ศ. 2553 พื้นที่ป่า ร้อยละ 47 และในปัจจุบันพม่า คงเหลือ พื้นที่ป่าที่ร้อยละ 20 ทั่วประเทศ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเรียกร้องให้รัฐบาล เอกชน และภาค ประชาสังคมร่วมกันรักษาป้องกัน โดยในปัจจุบันนี้รัฐบาลได้เริ่มให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อม ดัง จะเห็นได้จากรัฐมีโครงการมากมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู เช่น นโยบายการดูแลพื้นที่ป่าและการ จัดการดิน ควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดห้ามการตัดไม้ ห้ามส่งออกไม้ เพื่อรักษา พื้นที่ป่าไว้ แต่ยังมี การ ตัดไม้อย่างถูกกฎหมายโดยบริษัท Myanmar Timber Enterprise, MTE ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจมีสิทธิผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว แต่ก็มีการทำสัญญารับเหมาช่วง ให้แก่บริษัทต่างๆ ดำเนินการแทน

ในการตัดสินใจดูแลสิ่งแวดล้อมของตนเองกรอบแนวความคิดของรัฐบาลในการจัดการป่าชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศ เมียนมาร์ นั้นเป็นหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ แต่โดยภาพรวมก็เป็นการกระจายความรับผิดชอบไปตามหน่วยงานต่างๆอย่างไม่เป็นระบบ จนกระทั่งกระทรวงการต่างประเทศ (Ministry of Foreign Affair) ออกมารับเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการและป้องกันสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ โดยได้จัดตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ(The national commission for Environmental Affairs: NCEA) และในปี พ.ศ. 2554 NCEA ก็ได้มาอยู่ภายใต้การควบคุมกระทรวงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและป่าไม้ (Ministry of Environmental Conservation and Forestry หรือ MOECFA) โดย NCEA มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเตรียมร่างกฎหมายสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงกฎ ระเบียบต่างๆ ตลอดจนติดตามผลการบังคับใช้กฎหมาย และอีกหน้าที่หนึ่งที่สำคัญ คือ การสนับสนุนชุมชนในการสร้างจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนดำเนินความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ความร่วมมือกับ Unites Nation Development Programmer (UNDP) ในการจัดทำโครงการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ของชุมชนที่อาศัยในบริเวณ เขื่อนคินดา (Kinda Dam) ในเขตรัฐฉาน ที่มีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นสาเหตุให้ป่าต้นน้ำเสื่อมโทรม รัฐ จึงจัดตั้งหน่วยงาน Watershed Management Division เข้ามาดูแลโดยเฉพาะ โดยส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้เข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมและสามารถใช้ประโยชน์จากป่าไม้ การสร้างความสมดุล ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ความสำเร็จของโครงการดังกล่าวยังทำให้รัฐ เพิ่มพื้นที่การจัดการต้นน้ำของชุมชนอื่นเพิ่มอีก 3 แห่ง เป็นต้น

นโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของ เมียนมาร์ คือ Agenda 21 (1994) ถูกกำหนดขึ้นในปี พ.ศ.2537 อันมีเนื้อหาสาระ ในการที่จะสอดประสานการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมดุลและกลมกลืนเข้ากันได้ดี โดยยึดประชาชนเป็นหลัก ในฐานะที่มีคุณค่ายิ่งต่อประเทศชาติ เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยทุกๆ ประเทศมี สิทธิอันชอบธรรมที่ใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติตนโดยปราศจากการแทรกแซงจากชาติอื่น ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมระหว่างรัฐและประชาชนที่จะปกป้องทรัพยากรเพื่อคนรุ่นต่อไป

ตัวอย่างสิทธิชุมชน ในการจัดการป่าชุมชน Pway Hla ตั้งอยู่รัฐฉาน ชุมชนแห่งนี้มีจำนวนประชากร 450 หลังคาเรือน ประมาณ 1,500 คน คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม บางส่วนมีฐานะยากจน ในหน้าแล้งจะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สภาพป่าภายในชุมชนเป็นป่าสน เสียมโทรม พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการจัดการป่าชุมชน ถึงแม้ชุมชนจะยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชนมากนัก แต่ชุมชนก็เข้าใจว่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ชุมชนมีส่วนร่วมปลูกต้นไม้บนพื้นที่ว่างเปล่าในเขตป่าเสียมโทรม และเมื่อป่าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บของป่าและตัดไม้เพื่อใช้สอยซ่อมแซมบ้านเรือนและชุมชนจะตัดต้นไม้ได้ก็ด้วยการอนุมัติของพระ

รัฐยะไข่ ตั้งอยู่ในเขตแห้งแล้ง ปริมาณฝนน้อย มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ เป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิตและเพาะปลูกทำเกษตรกรรม การทำปศุสัตว์ของชุมชน อีกทั้งยังมีป่าเสียมโทรม ชุมชนในพื้นที่ 42 ตำบล ใน 9 อำเภอ จึงร่วมกันกับรัฐ จัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

โดยเลือกบริเวณที่สภาพป่าและดินมีความเสื่อมโทรม เช่น อำเภอมอนยะวา(Monywa) อำเภอสะแกยง(Sagaying) อำเภอมะยังยั้ง(Myiagyang) อำเภอเม็กทิลลา(Mecktila) อำเภอยะเมธิน (Yamethin) อำเภอปะโกกุกุ (Pakokku) อำเภอ มินบูอา (Minbuam) อำเภอ มะก้วย (Magway) อำเภอ ตะเยต (Thayet) โครงการนี้เป็นโครงการระยะสั้น ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2537 – 2540 เพราะด้วยงบประมาณที่จำกัด กิจกรรมของชุมชนคือการปลูกป่าเพื่อให้ป่ากลับมาสภาพที่อุดมสมบูรณ์เพิ่มความชุ่มชื้น บำรุงดิน แล้ว ชุมชนยังปลูกไม้ใช้สอยเพื่อนำไปเป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือน ชุมชนมีการบริหารจัดการป่าไม้ การนำไม้จากป่าไปใช้ต้องประหยัดได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่าตัดเท่าที่จำเป็น

รัฐธรรมนูญแห่ง สหภาพเมียนมาร์ 2008 ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการป่าชุมชน โดยบทบัญญัติมาตรา 45 มีใจความสำคัญว่า รัฐจะทำการปกป้องและอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และในมาตรา 390 วรรค 2 บุคคลทุกคนมีหน้าที่ในอันที่จะช่วยรัฐในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในเวลาต่อมา รัฐบาลพม่าได้ออกกฎหมายป่าไม้ ในปี พ.ศ.2545 (Forest Law 1992) ซึ่งสาระสำคัญว่าด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ป่าไม้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อการป้องกันการทำลายป่าไม้และคงความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจน กฎหมายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environment Conservation Law 2012) มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อให้การอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมยังประโยชน์ต่อ ชุมชนในปัจจุบันและกาลอนาคต และในจัดการดูแลป่าไม้อันเนื่องจากการสูญเสียทรัพยากรทางธรรมชาติรัฐสามารถดำเนินการเรียกคืนระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม มาดูแลได้เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนของประเทศไทย

กาญจนา คุ่มทรัพย์ (2558) การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี ไว้ดังนี้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านดอนหมูมีต้นทุนที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความ พอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณี ของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความ ไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน บทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน เข้มแข็ง วัฒนธรรมชุมชนแบบชุมชนอีสาน ชนบทที่เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง มี ทบทวนตนเอง เรียนรู้การค้นหาคำศักยภาพของชุมชน ผ่านกระบวนการทำวิจัย จึงทำให้ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและ พัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเป็นระบบและมีความ ต่อเนื่อง ชุมชนบ้านดอนหมู สามารถหลอมรวม วิถีปฏิบัติ วิถีคิด และวิถีชีวิตได้สอดคล้องกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง มีกิจกรรมที่ บูรณาการเรื่องของ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็น หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน การให้ความสำคัญกับ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของทุกคนในชุมชน เป็นหน้าที่ที่ทุกคนจะต้องร่วมกัน ดูแล สร้างความตระหนักและความรู้สึก เป็นเจ้าของ ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันของ สมาชิก ในชุมชน นับเป็นการสร้างจิตสำนึก ของการใช้ทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ปัจจัยภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการจัดการป่าชุมชนบ้านดอนหมู มีดังนี้

การมีเครือข่ายความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ลักษณะของการเข้ามาให้การสนับสนุนชุมชน การสนับสนุนความรู้ การฝึกอบรม ได้แก่ ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการทรัพยากรป่าไม้ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบัน การศึกษาในพื้นที่ในขณะเดียวกันชุมชนเรียนรู้ ที่จะคัดกรองโครงการและการช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจาก ชุมชน มีบทเรียน และประสบการณ์ ในอดีต ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การมี ปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคล องค์กรภายนอก ต่าง ๆ เกิดกระบวนการเรียนรู้ การประสานงานระหว่างชุมชน กับหน่วยงานภายนอกอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร กฎหมาย สถาบันทางสังคม กฎกติกา ในการดูแลรักษาป่า การให้การยอมรับ การยกย่องให้ เกียรติกับชุมชนด้วยการประกาศให้รางวัล การส่งคน เข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ สร้างความภาคภูมิใจ เป็นพลังหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดกำลังใจ โดยไม่ จำเป็นต้องเป็นตัวเงินเสมอไป ความต่อเนื่องของ กิจกรรมการให้กำลังใจ ยกย่อง เป็นสิ่งสำคัญและ จำเป็นสำหรับชุมชน เพื่อให้คนในสังคมตระหนักและ เห็นถึงความสำคัญของการที่ชุมชนได้ทำหน้าที่ดูแล รักษาป่าเพราะผลของการดูแลรักษาป่ามีประโยชน์กับ ทุกคนในสังคมส่วนรวมไม่ใช่เฉพาะในชุมชน

พรพิมล ชำรัมย์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา : บ้านสามขา หมู่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษามีดังนี้

การวางแผนการจัดการป่าชุมชนทำให้เกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม เกิดจากความเข้มแข็งของผู้นำ และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่มีการทำงานประสานกันอย่างเหนียวแน่น การปลูกฝังแนวความคิดให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ สิ่งที่สำคัญคือ การมีระเบียบ กฎเกณฑ์ และแผนการจัดการป่าชุมชนที่เกิดจากประสบการณ์จริง ซึ่งเคยมีข้อผิดพลาด เพื่อหาแนวทางแก้ไขตามสภาพจริงของชุมชน มีการวางแผนและแนวทางสู่การปฏิบัติเพื่อรักษาสมบัติส่วนกลางของชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนภาคเอกชน

จักรพงษ์ พวงงามชื่น, สวิขญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และ นครเศร รังควัต (2556) การพัฒนารูปแบบการ มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ประสบผลสำเร็จ มีผลการศึกษามี ดังนี้

1. มีผู้นำ ที่ เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีความเสียสละในการทำงาน ตลอดจนชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการระดมพลังการมี ส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2. การเป็นประชาชน ตั้งเดิมในพื้นที่ซึ่งทำ ให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย ความรัก และสามัคคีกันสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

3. การผ่านการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดแนวคิดการอนุรักษ์ร่วมกัน

4. การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

5. การแบ่งหน้าที่และบทบาทของชาวบ้านอย่างลงตัวในการจัดการป่าชุมชน และ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

6. การผสมผสานกัน อย่างลงตัวของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของชุมชนที่สนับสนุนการร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการป่าชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

7. การ ดำ เนินงานอย่างเป็นระบบส่งผลให้ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลง

8. การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และเอกชนก่อให้เกิด เครือข่ายการพัฒนาที่เหนียวแน่น

9. การมีจิตสำนึก ของชาวบ้านทุกคนในการพัฒนา การทำงานร่วมกันซึ่ง ส่งผลการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ประสบผลสำเร็จเป็น อย่างดี อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านทาป่าเปาควรมีการเตรียมความพร้อมด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและแนวทางการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ แก่เยาวชนรุ่นใหม่เพื่อเป็นกำลังสำคัญและรองรับงานด้านการพัฒนาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

10. สร้างค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดกระแสหลัก ของการบริหารจัดการและการพัฒนาตามแบบกระแส วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งทำ ให้ชุมชนเกิดผลประโยชน์ ต่อยอด และมีความอุดมสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น การได้ผืนป่ากลับคืนมาการได้หลักการและรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจนและเหมาะสม

นอกจากนั้นแล้วจากการวิจัยดังกล่าวผู้ศึกษา ได้ให้ข้อคิดเห็นในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนตาม หลักการพัฒนาการมีส่วนร่วม 5 สร้าง คือ

1. สร้างจิตสำนึก เพื่อให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2. สร้างพลังร่วม ด้วยการค้นหาผู้มีจิตอาสาจาก การสร้างจิตสำ นึกและเห็นคุณค่าของป่าไม้

3. สร้างการ มีส่วนร่วม ด้วยการช่วยกันคิด ร่วมแก้ไขจากปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในอดีต

4. สร้างบทบาทและหน้าที่ เพื่อให้ทุกคนรู้ว่าทำหน้าที่ทำอะไรในโครงการต่างๆ

5. สร้างแผนการดำเนินงาน เพื่อรองรับโครงการในอนาคตที่ ทุกคนจะต้องร่วมกันทำ ซึ่งหลัก 5 สร้างนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสองปัจจัยใหญ่ๆ คือ

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ความสามัคคีของชาวบ้าน ผู้นำ มีวิสัยทัศน์และเสียสละ แนวคิด เชิงอนุรักษ์ในการประกอบอาชีพทางการ เกษตรของชาวบ้าน แรงขับจากผลของการทำลายป่าในอดีตของชาวบ้าน และปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของภาครัฐ การสนับสนุน จากองค์กรภายนอก การให้การยอมรับจากภายนอก รางวัลที่ได้รับระดับประเทศ และประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอก

ธีระฤทธิ์ แป๊ะประภา (2561) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนหนองฮี ตำบลเสื่อเต่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาที่มีรูปแบบการพัฒนาในการจัดการป่าชุมชนหนองฮี ดังนี้

การจัดการป่าหนองฮี ตำบลเสื่อเต่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีการดำเนินการโดยคณะกรรมการจัดการป่าที่มีความมุ่งมั่นและเข้มแข็งในการอนุรักษ์ ป่าพันธุ์ ป้องกันภัยจากภัยธรรมชาติ และการบุกรุกโดยมนุษย์ การบริหารจัดการเน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนหมื่นเวียนเข้ามาเป็นคณะกรรมการและการเข้าร่วมเป็นราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า

เพื่อรักษาชีวิต ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการและประเมินผลการดำเนินงาน โดยมี กฎ ระเบียบ บทลงโทษ และกระบวนการพิจารณาโทษผู้ละเมิด กฎ อย่างชัดเจน และเข้มงวด

สำหรับปัญหาและอุปสรรค ที่พบยังมีเรื่องของงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของคณะกรรมการ และประชาชน ยังไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะเชิงรุก หรือการวางแผนระยะยาวร่วมกัน องค์กรความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า และฟื้นฟูป่าอย่างถูกต้อง การได้รับการสนับสนุน และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน ปัญหาการหาผู้สืบทอดในการอนุรักษ์แก่คนรุ่นใหม่ ยังคงเป็นปัญหาที่ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน สิ่งที่ได้ทำได้ในขณะนี้คือการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่คนรุ่นใหม่ โดยใช้การเรียนการสอนในโรงเรียนและการศึกษาเรียนรู้พื้นที่ป่าชุมชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน

สรุปผลจากทบทวนวรรณกรรม

ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดไว้ว่าประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและพบว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัย ในประเด็นยุทธศาสตร์ กฎหมาย แผนแม่บท ดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญคือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง

2. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

2.1 เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์โดยมีเป้าหมาย การพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทย มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง

3. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

มีเป้าหมาย ในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง

4. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มีเป้าหมายในการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมาภิบาล และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์

และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

5. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และ โปร่งใส

แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พ.ศ.2557 มีประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องคือ

1 ยุทธศาสตร์พิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1.1 ยุทธศาสตร์ ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้สิ่งสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้คือ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันปกป้องด้วยความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชาติอย่างจริงจัง ต้องมีความชัดเจนในการกำหนดแนวเขต กฎหมาย อำนาจหน้าที่ การสนับสนุน รวมทั้งความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่า ปัจจัยความสำเร็จของ การปฏิบัติการคือความเข้าใจร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ให้ ได้อย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์นี้มีกลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

1.2 ปลุกจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบต่างๆ เช่น บรรจู่ไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ และสอดแทรกการปลุกจิตสำนึกใน เนื้อหาของสื่อทุกประเภท

2. จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก

2.1.จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก และเข้าร่วมกับ หน่วยงานของรัฐ เพื่อทำหน้าที่ แจ่งเตือน เฝ้าระวัง และคุ้มครองรักษาพื้นที่ป่าไม้ เช่น อาสาสมัคร พืักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)

2.2 ประสานงานกับทุกภาคส่วน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพ ชีวิตได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบการจัดการพื้นที่กับภารกิจของหน่วยงานและการเข้ามามีส่วนร่วมของ ประชาชนให้เกิดความตระหนักในการหวงแหนและป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

2.3 ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน องค์กรแนวร่วมภาคประชาชน ภายในประเทศกับหน่วยงาน และองค์กรแนวร่วมประชาคมโลก เพื่อให้เกิดกิจกรรมสนับสนุนการ ป้องกันปราบปรามการบุกรุก ทำลายทรัพยากรป่าไม้

3. จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)

3.1 จำแนกเขตที่ดินป่าไม้ที่เหมาะสมโดยพิจารณาถึงความยั่งยืนด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้แนวเขตป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่จัดทำขึ้นใหม่เป็นฐานร่วมกับข้อมูลทางวิชาการอื่นๆ และสนับสนุนเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้ของ ประเทศไม่น้อยกว่า 40% ของพื้นที่ประเทศไทยด้วยการบูรณาการข้อมูลที่ต้องทันสมัย และวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ และกำหนดนโยบายของแต่ละและประเภทพื้นที่อย่างเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ดินป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด โดยคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านความมั่นคง สังคม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจ และยึดถือสิทธิที่จะมีที่ดินทำกินอย่างเป็นธรรมและพอเพียงของประชาชนชาวไทยทุกคน และดำเนินการกำหนดมาตรการเยียวยาหรือชดเชยให้กับราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการจำแนกเขต

3.2 ปรับปรุงและจัดทำแนวเขตป่าไม้ทุกประเภท เช่น แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าคุ้มครองหรือป่าอนุรักษ์อื่นๆ เพื่อให้ แนวเขตมีความชัดเจน ไม่ซ้อนทับกับแนวเขตอื่นๆ สรุปลงแนวเขตไม่ให้มีการทับซ้อน และถูกต้องตาม กฎหมายแต่ละประเภท และจัดทำแนวสัญลักษณ์เขตป่าไม้ดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนกับ ประชาชน และหน่วยงานรัฐอื่นๆ เช่น แนวต้นไม้ยืนต้น ชุดคันคูดู สร้างทางตรวจการณ์ เป็นต้น

4. ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข

4.1 ส่งเสริมสนับสนุนและขยายผลการดำเนินการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

4.2 ดูแลประชาชนและชุมชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่าให้มีพออยู่ พอกิน พอใช้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขเกื้อกูลกันระหว่างป่ากับคน อย่างยั่งยืน

4.3 จัดทำโครงการเสริมรายได้ให้กับประชาชนและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าและพื้นที่ รอบป่า เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โครงการเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โครงการป่า สมุนไพร เป็นต้น

5. นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้ เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและ การบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มี ความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิต ที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม

5.2 ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับ คนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มี

ความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาค้นทุกช่วงวัย และเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

5.3 ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทย ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติ และประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรม และความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงาน อาหารและน้ำ ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม

5.4 ยึด “หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตการสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความครอบคลุมทั่วถึงเพื่อเพิ่มขยายฐานกลุ่มประชากรชั้นกลางให้ กว้างขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม และรายได้ของกลุ่มประชากรการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญา และพัฒนาการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาล และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12

1. การลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจน การเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 15
2. ทูทาง ธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคง อาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศเพื่อรักษาความสมดุลของ ระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงาน และขนส่งไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563
3. มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มี ประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐ ในการให้บริการซึ่งภาคเอกชน ดำเนินการแทนได้ดีกว่าลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหา คอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระขึ้น เป้าหมายทั้ง 6 กลุ่มหลัก ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 สะท้อนถึงเป้าหมายการพัฒนาตามวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และเป้าหมายในระยะยาวภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องบรรลุภายในระยะเวลา 20 ปี
4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของ การรักษาฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืนทั้งในเขตเมืองและชนบท ดังนี้

4.1 ฐานทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยและเสื่อมโทรมลง เนื่องจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศ พื้นที่ป่าไม้ของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2551-2556 ลดลงอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณปีละ 1 ล้านไร่ จากการบุกรุกทำลายป่าอย่าง

4.2 การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพทั้งที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และทรัพยากรแร่ ยังไม่ได้ถูกกระจายหรือจัดสรรให้แก่ประชาชน กลุ่มต่างๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากความไม่เสมอภาคในสิทธิและอำนาจการจัดการ ทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งก่อให้เกิดข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน และ ในหลายกรณีนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดบ่อยครั้งขึ้นและมีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่เห็นว่าโครงการ ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะทำลายศักยภาพของฐานทรัพยากรในท้องถิ่น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และ คุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะชุมชนที่ต้องพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญใน การดำรงชีวิต รัฐจำเป็นต้องมีกลไกจัดการความขัดแย้ง สร้างธรรมาภิบาลและความเสมอภาคเท่าเทียมในการ เข้าถึง การจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมเพื่อลดปัญหา ความเหลื่อมล้ำ

4.3 มีความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำในอนาคต ในขณะที่การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ โดยภาพรวมความต้องการใช้น้ำในประเทศ ในปี 2557 มีจำนวนประมาณ 151,750 ล้านลูกบาศก์เมตร ขณะที่ศักยภาพของการเข้าถึงแหล่งน้ำของภาคส่วนต่างๆ มีจำนวน 102,140 ล้าน ลูกบาศก์เมตร และความต้องการใช้น้ำจะเพิ่มขึ้นในอนาคตจากการขยายตัวของเมืองและกิจกรรม ทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพของกลุ่มน้ำ และการใช้น้ำเพื่อการผลิตและอุปโภค อย่างไรก็ตามมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาคเกษตร ในขณะที่การสร้างแหล่งน้ำต้นทุนขนาดใหญ่ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจาก ถูกต่อต้านจากประชาชน ประกอบกับการบริหารจัดการน้ำทั้งในมิติเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะน้ำแล้งหรือน้ำท่วมยังขาดกลไกในการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคี ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข และบรรเทาปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4.4 ปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุน ทางเศรษฐกิจ รูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยมีการใช้ทรัพยากรและปล่อยมลพิษและของเสีย เกินกว่าศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ โดยที่ผ่านมา ภาคเกษตรกรรมเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อการส่งออกส่งผลต่อการบุกรุกใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการใช้ สารเคมีอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดการปนเปื้อนสู่สภาพแวดล้อม รวมทั้งมีการเผาหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ทำให้เกิดปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น การใช้ทรัพยากรดินและน้ำโดยสิ้นเปลืองและ ขาดการบำรุงรักษา ทำให้ดินเสื่อมสภาพ อาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์โดยเฉพาะระบบเกษตรพืช เชิงเดี่ยว นำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าและส่งผลกระทบต่อระบบ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

1. เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยม ที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่ง ที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพพร้อมทั้งชุมชน มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
3. เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ
4. เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
5. เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันทสมัย และมีการทำงาน เชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา
6. คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐาน ที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองต้นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความ รับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย
7. ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 15
8. มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันทสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจาย อำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐในการให้บริการซึ่งภาคเอกชน ดำเนินการแทนได้ดีกว่า ลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหาคอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระมากขึ้น

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

ทุกสวนราชการส่งเสริมให้ประชาชนเขามามีส่วนรวมในการป้องกัน และรักษาความมั่นคงความรุนแรงของสถานการณ์เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเอกภาพ

สรุปผลการทบทวนทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย หรือความต้องการทางสรีระ (Physical or Physiological Needs) หรือ ความต้องการปฐมภูมิ (Primary Needs) หรือ ความต้องการทางด้าน

ชีววิทยา (Biological Needs) หรือความต้องการปฐมภูมิ (Primary) เป็นความต้องการทางชีววิทยา หรือ ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานอันดับแรกหรือขั้นต่ำสุดของมนุษย์ซึ่งจำเป็นในการ ดำรงชีวิต เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต อยู่ของมนุษย์

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ หรือ ความต้องการในระดับสูง หรือ ความต้องการทางด้านจิตวิทยา หรือความต้องการทุติยภูมิ หรือความต้องการที่เกิดใหม่ (Psychological Needs or Secondary Needs or Acquired Needs) เป็นความต้องการที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายหลังหลังจากความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว บางครั้งจึงเรียกความต้องการทางจิตใจว่า

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการทางจิตใจนั่นเอง แต่เน้นหนักในด้าน ความต้องการที่จะดำรงชีวิตให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น หรือมีความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่น เช่น ต้องการความปลอดภัย ต้องการได้รับการยกย่องนับถือ ต้องการความยอมรับในสังคม ต้องการ ความก้าวหน้า เป็นต้น

ทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีการมีส่วนร่วม ตลอดจนเงื่อนไขการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ ตลอดจนผู้ศึกษาวิจัยของไทยได้เสนอแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งผู้ศึกษามีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดลักษณะของโครงการ จะต้องพิจารณาจากความซับซ้อนของเทคโนโลยี ลักษณะประโยชน์ที่จะได้รับ ความเชื่อมโยงของโครงการ การเข้าถึงการบริหารจัดการโครงการ ที่ครอบคลุมเนื้อหาการบริหารโครงการ

2. สภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการในปัจจุบันต่างๆ ได้แก่ปัจจัยทางกายภาพ และชีวภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์

3. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม นั่นคือประชาชนจะต้องมีศักยภาพ มีความสามารถในการวางแผน จัดการตลอดจนบริหารทรัพยากร

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด กิจกรรมนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานของโครงการ

6. การมีส่วนร่วมจัดปรีอปรับปรุงในระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

7. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการใดๆจะต้องมีกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย

8. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ที่เป็นรูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนจนกว่ากิจกรรมหรือโครงการจะบรรลุวัตถุประสงค์

9. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง คือการมีส่วนร่วมที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

บทบาทวรรณกรรมประเภทของป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชนของไทยและต่างประเทศ

ป่าชุมชนเป็นขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และหรือระดับเครือข่ายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม สภาพป่าชุมชนในประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ป่าชุมชนดั้งเดิม คือป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่และพันธุ์พืชค่อนข้างหลากหลาย โดยพื้นที่ป่าชุมชนจะถูกกำหนดห้ามไม่ให้มีการบุกรุกเข้ามาตัดไม้ หรือถือครองสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมตามความเหมาะสม

2. ป่าชุมชนพัฒนา เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่า หรือพื้นที่ป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรม และชุมชนเห็นควรว่าควรจะฟื้นฟูป่าขึ้นๆ ด้วยการปลูกขึ้นใหม่หรือปลูกทดแทนและป้องกันดูแลรักษาจนป่าผืนนั้นฟื้นตัวกลายเป็นป่าเพื่อประโยชน์ใช้สอยร่วมกันในชุมชนต่อไป ซึ่งกรมป่าไม้ได้แบ่งลักษณะของป่าชุมชนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ดังนี้

2.1 ป่าชุมชนที่ปลูกบนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม คือป่าที่อยู่ในพื้นที่เสื่อมโทรมในอดีต เนื่องจากถูกบุกรุก ภายหลังชุมชนรอบพื้นที่เสื่อมโทรมเห็นความสำคัญ หรือต้องการแก้ไขปัญหาขาดแคลนไม้ใช้สอยในชุมชน จึงร่วมมือกับภาครัฐ ในการริเริ่มปลูกป่าในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนมากมักเป็นพันธุ์ไม้โตเร็ว หรือพันธุ์ไม้ของคนในชุมชน เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นแหล่งอาหาร และนันทนาการของหมู่บ้านรอบๆป่า

2.2 ป่าชุมชนที่ปลูกบนพื้นที่สาธารณะของชุมชน คือป่าที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันปลูกขึ้นมาเพื่อสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านโดยการจัดการมักดูแลโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามได้มีผู้ให้คำนิยามเชิงนโยบายของการจัดการทรัพยากรไว้ดังนี้

1. แนวทางแรกใช้ในความหมายเชิงนโยบายและรูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่า โดยมีคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

2. แนวทางที่สอง เป็นนิยามในเชิงอุดมคติที่ให้ชุมชนจัดการทรัพยากรป่าได้เพื่อการใช้ประโยชน์ได้เอง ซึ่งอยู่บนฐานคิดว่าชุมชนมีอิสระจะตัดสินใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับเหนือทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าชุมชนในประเทศอินเดีย ชุมชนมีสิทธิจัดการและดูแลป่าได้อย่าง มีอิสระมีกติกาที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน แต่หลังการปกครองโดนอังกฤษ ก็มีการประกาศกฎหมายป่า ไม้ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2408 ทำให้ป่าไม้ทั่วประเทศตกเป็นของรัฐ ห้ามชุมชนเข้าใช้ประโยชน์จากป่า แต่ประชาชนยังสามารถเข้าไปเก็บของป่าเพื่อดำรงชีพได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2464 รัฐได้ประกาศกฎหมายใหม่ ให้สิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชนการจัดการป่าชุมชนของอินเดียจะมีสภาอาวุโสของหมู่บ้านทำหน้าที่ดำเนินการ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นคนที่มีอำนาจ คนในชุมชนให้การยอมรับเชื่อฟัง อาวุโสก็ยังมีบทบาทที่สำคัญในการแบ่งงานกันทำของ ชุมชน กำหนดความรับผิดชอบ ทำความเข้าใจในข้อตกลงต่างๆ กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สภาอาวุโส จะเป็นตัวเชื่อมโยงประสานความเข้าใจความร่วมมือระหว่าง

ชุมชนกับรัฐ ในรูปแบบที่เป็นทางการในส่วนของแผนงานรัฐ ในปี พ.ศ. 2519 รัฐมีความพยายามอย่างมากในการกระตุ้น และให้การสนับสนุนให้ชุมชนปลูกต้นไม้ในที่ดินตามป่าเสื่อมโทรม

ป่าชุมชนตามความหมายของประเทศ เนปาลคือ ป่าสงวนของรัฐ ที่ให้ชุมชนเป็นผู้ใช้ (User 's Group) ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากร ใช้ประโยชน์ได้ โดยผู้ใช้อาจเป็นคนชุมชนในพื้นที่นั้นหรือคนจากชุมชนอื่นก็สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ไม่มีการกีดกันคนนอก ลักษณะป่าชุมชนของเนปาลจะเป็นป่าบนภูเขาสูง ป่าต้นน้ำ ในขั้นตอนแรกจะต้องมีการยื่นคำขอจัดทำป่าชุมชนกับทางรับ พร้อมทั้งทำแผนการจัดการดูแลป่าร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ พร้อมบอกชื่อป่า แนวเขต และหมู่บ้าน ในแผนต้องระบุ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข การควบคุม จัดการ และใช้ประโยชน์ป่า ทางกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบ ในเรื่องการป้องกัน ในเรื่องการป้องกัน และจัดการป่า และรัฐจะพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนสามารถทำโครงการชุมชน

ได้ระยะเวลาที่รัฐใช้พิจารณาอยู่ที่ 1-6 เดือน รัฐมีนโยบายและกฎหมาย Forest Act, 2049 (1993) ที่สนับสนุนการจัดทำป่าชุมชน และกำหนดสถานะของชุมชนให้เป็นนิติบุคคล มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ชุมชนอย่างใกล้ชิด และใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในการเก็บ ผลิตภัณฑ์ต่างๆที่ได้จากป่า

ประเทศ ญี่ปุ่น เป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับป่าไม้ การบริหารจัดการป่าไม้ของประเทศญี่ปุ่นมาจากหลักปรัชญาที่ว่า “ป่าไม่มีอยู่เพื่อประชาชน” อันหมายถึงชุมชนท้องถิ่นถือเป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในผืนป่าที่รัฐเป็นผู้ครอบครอง และกำหนดให้ชุมชนแต่ละแห่งเป็นผู้ดูแลโดยเป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ประเทศฟินแลนด์ การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนในฐานะเป็นรายได้ที่สำคัญของประเทศรัฐจึงมีนโยบายป่าไม้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจมีการปลูกป่าเพื่อทดแทนการดูแลรักษาบำรุงป่า ๆ ละ บทบาทรัฐจึงให้การส่งเสริมในหลายระดับทั้งท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ รวมไปถึงเงินทุนสนับสนุน รัฐมีกฎหมายคุ้มครองการทำป่าไม้ครอบคลุมไปถึงพื้นที่ป่าไม้ที่มีเจ้าของที่ดินเอกชนซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 60 ในขณะที่รัฐเป็นเจ้าของพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 30 ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศพื้นที่ป่ามีเจ้าของทั้งที่เป็นของเอกชนและรัฐนั้นได้ถูกจัดสรรไว้แล้ว และมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรได้รับรองสิทธิดังกล่าว ในขณะที่สิทธิชุมชนในฐานะที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ นั้นด้วยเนื้อหาจะเป็นการระบุถึงหน้าที่ ของบุคคลทุกคนที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ รัฐมีนโยบายส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยอาศัยกลไกทางการตลาด

ประเทศพม่า การจัดการป่าชุมชน ของพม่านั้นเกิดจากการที่คนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมบางส่วนมีฐานะยากจน ในหน้าแล้งจะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สภาพป่า ภายในชุมชนเป็นป่าสน เสื่อมโทรม พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการจัดการป่าชุมชน ถึงแม้ชุมชน จะยังไม่มี ความเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชนมากนัก แต่ชุมชนก็เข้าใจว่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนมีส่วนร่วมปลูกต้นไม้บนพื้นที่ว่างเปล่าในเขตป่าเสื่อมโทรม และเมื่อป่าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมี ความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างไรก็ตามชุมชนจะตัดต้นไม้ได้ก็ด้วยการอนุมัติของพระ

ผลจากการทบทวนวรรณกรรม เรื่องการจัดการป่าชุมชนทั้งวรรณกรรมของประเทศไทยและ ต่างประเทศ ทำให้ได้ทราบว่าหน้าที่รัฐบาลจะสามารถเข้าไปดำเนินการจัดการการจัดตั้งป่าชุมชน ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีมาตรการ การดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การกำหนดขอบเขตป่าชุมชนที่ชัดเจน การกำหนดให้ชุมชนแต่ละแห่งเป็นผู้ดูแลซึ่งอยู่บนพื้นฐานในการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณี ของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน บทบาทของบ้าน วัด โรงเรียนมีความเข้มแข็ง

2. การสร้างภาคีเครือข่ายที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ซึ่งลักษณะหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาจะต้องมีการส่งเสริมความรู้ การฝึกอบรมให้กับชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคล

3. มีกฎหมาย และระเบียบของรัฐ ที่ให้อำนาจ และเอื้ออำนวยให้ชุมชนจัดการป่าชุมชนได้ โดยยึดหลักประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในต่างประเทศบางประเทศกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ได้ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

4. ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง มีความเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความเสียสละและทุ่มเทในการทำงานเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการปกป้องพื้นที่ป่าชุมชน ตลอดจนการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชนให้เกิดความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์และรักษาผืนป่าของชุมชนไว้

5. การส่งเสริมความรักความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ในการปกป้องหวงแหน ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

6. การบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีบทลงโทษอย่างจริงจังในกรณีที่คนในชุมชนละเมิด กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน

7. การได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยของภาครัฐ และจากภาคเอกชนในการจัดการดูแลรักษาป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนเพื่อประชาชนในท้องถิ่นให้มีรายได้และสามารถเลี้ยงตัวเองได้

8. การรักษาอัตลักษณ์ ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เข้าไปดำเนินการจัดการจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และเข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชนอย่างถ่องแท้

9. การยกย่องให้เกียรติชุมชน การให้รางวัล เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน

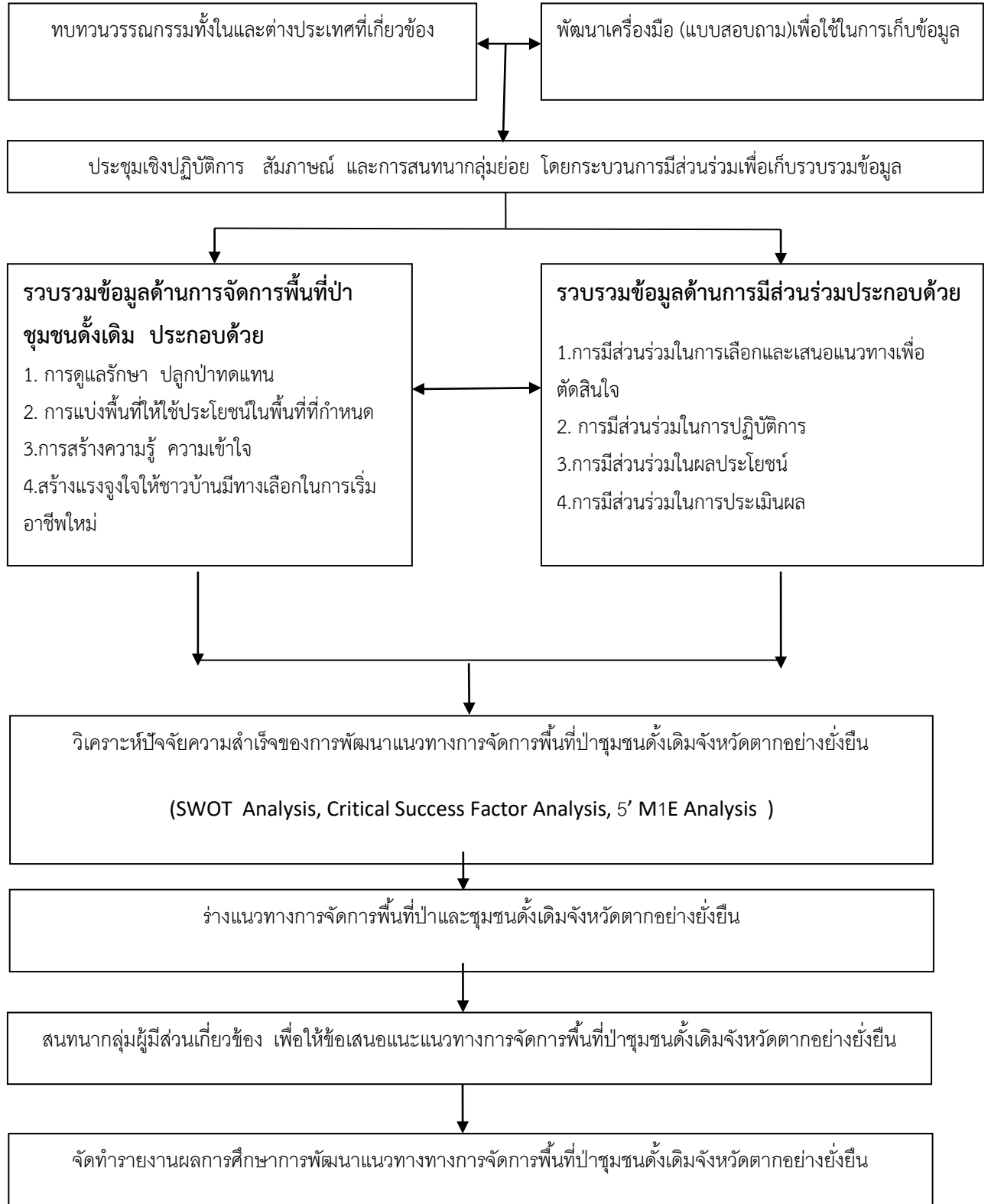
10. การสร้างค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดกระแสหลัก ของการบริหารจัดการและการพัฒนาตามแบบกระแส วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดผลประโยชน์ต่อยอดและมีความอุดมสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น การได้ผืนป่ากลับคืนมา การได้หลักการ และรูปแบบการ ดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจนและเหมาะสม

11. การสร้างเสริมจิตสำนึกในการปลูกต้นไม้ขึ้นทดแทนเมื่อมีการตัดต้นไม้ เพื่อให้ป่าอยู่คู่กับมนุษย์ตลอดไป

12. ในประเทศฟินแลนด์มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญมีการสร้างโอกาสทาง ธุรกิจใหม่สำหรับท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ของชุมชนชนในท้องถิ่นโดยฐานทรัพยากรของ ท้องถิ่นนั้นๆ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด สร้างมูลค่า ตามความต้องการของตลาด ซึ่งส่งผลเชิงบวก ทั้งต่อเศรษฐศาสตร์ชุมชนและ สภาพแวดล้อมภายในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 2-1 : กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

การดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดตาก

จังหวัดตากตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศ มีพื้นที่ทั้งหมด 16,406.65 ตารางเมตร เป็นจังหวัดที่มีขนาดเป็นอันดับ 4 ของประเทศและเป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 50 ลิปดา 36 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 7 ลิปดา 22 พิลิปดาตะวันออก สูงกว่าระดับน้ำทะเล 116.2 เมตร มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทาง 426 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศของจังหวัดตากเป็นพื้นที่ตามแนวเทือกเขา โดยสภาพพื้นที่จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยกั้นกลางทำให้ลักษณะภูมิอากาศแตกต่างกันไป เนื่องจากเทือกเขาถนนธงชัยเป็นตัวปะทะมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามัน ทำให้ซีกตะวันออกได้รับความชุ่มชื้นจากลมมรสุมไม่เต็มที่ สภาพแห้งแล้ง ส่วนฝั่งตะวันตกจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมมากกว่าทำให้ปริมาณฝนตกมีความชุ่มชื้นโดยเฉพาะในที่ที่อยู่ในเขตภูเขาจังหวัดตากมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน เขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ลำพูน ลำปาง สุโขทัยกำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี กาญจนบุรี และประเทศสหภาพพม่ายาวประมาณ 540 กิโลเมตร (แม่น้ำเมย 170 กิโลเมตร เทือกเขาตะนาวศรี 370 กิโลเมตร)

ส่วนที่ 1 ทางด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา และอำเภอวังเจ้า สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงและที่ราบสูงลาดเอียงลงไปทางทิศตะวันออกสู่แม่น้ำปิง และแม่น้ำวัง ทำให้เกิดพื้นที่ราบแคบริมสองฝั่งของแม่น้ำ

ส่วนที่ 2 ทางด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ อำเภอแม่ระมาด อำเภออุ้มผาง และอำเภอท่าสองยาง ภูมิอากาศได้รับอิทธิพลมาจากมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามัน มีความชุ่มชื้น ฝนตกมากกว่าซีกด้านตะวันออก

การแบ่งเขตการปกครองและจำนวนประชากร

จังหวัดตากแบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอซึ่งการปกครองท้องถิ่นจำแนกได้คือ 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลนคร 1 เทศบาลเมือง 17 เทศบาลตำบล 49 องค์การบริหารส่วนตำบล(ข้อมูล ณ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561: จากที่ทำการปกครองจังหวัดตาก) มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 645,047 คน แบ่งเป็นเพศชาย 326,833 คน, เพศหญิง หญิง 318,214 คนจำนวนประชากรบนพื้นที่สูงทั้งสิ้นจำนวน 223,531 คน แยกเป็นชนเผ่าต่างๆ ได้ดังนี้ กะเหรี่ยง 143,592 คน, ม้ง 54,617 คน คนไทยที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง 10,302 คน มูเซอ 7,378 คน, ลีซอ 2,518 คน, เมี่ยน (เย้า) 1,492 คน, อาข่า 1,439 คน, ปะโอ 140 คน อื่นๆ 2,053 คน (ข้อมูล ณ เดือนมกราคม 2558 ระยะเวลาการสำรวจข้อมูลปี/ครั้ง)

จากสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ป่าไม้โดยส่วนใหญ่ของ จังหวัดตาก มีความหนาแน่นในบริเวณที่เป็นพื้นที่สูง โดยในพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัดมีบางพื้นที่เป็นพื้นที่สูงซึ่งคิดเป็นร้อยละ 72.23 พื้นที่การเกษตรคิดเป็น ร้อยละ 22.88 และพื้นที่อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 4.89 สังคมพืชโดยส่วนใหญ่ มีทั้งป่าผลัดใบ และป่าไม่ผลัดใบ โดยเป็นป่าผลัดใบที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ประมาณร้อยละ 32.59 และ เป็นป่าไม่ผลัดใบสมบูรณ์ ประมาณ ร้อยละ 37.52 ในบริเวณ อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ และอำเภอแม่สอดมีลักษณะสังคมของพืชเป็นป่าดิบแล้งปกคลุมเป็นบริเวณกว้างซึ่งป่าดิบแล้ง เป็น สังคมพืชที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สูง โดยในส่วนของบางบริเวณจะมีพันธุ์ไม้ในสังคมพืชของป่าเบญจพรรณอยู่บ้างเล็กน้อย ซึ่งป่าเบญจพรรณหรือป่าผสมผลัดใบ เป็นสังคมพืชที่ปกคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำหลากหลายมากที่สุด มีทั้งป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก ป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก บางแห่งมีไม้ไผ่ขึ้นปะปนหนาแน่นโดยเฉพาะไผ่ชนิด ไผ่ชางนวล พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติท้องที่จังหวัดตาก มีจำนวน 7,567,768 ไร่ ป่าไม้ในจังหวัดตากเป็น ป่าไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก พื้นที่ป่าไม้ครอบคลุมบริเวณกว่าร้อยละ 70ของพื้นที่จังหวัด และหนาแน่นในพื้นที่ทางด้านตะวันตก มีไม้มีค่าอยู่หลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้เต็งรัง ไม้มะค่า ไม้ตะแบก และไม้ตะเคียน ตลอดจนไม้เบญจพรรณอื่นๆ แต่ป่าไม้อันมีค่าเหล่านี้ได้ลดปริมาณ ลงเรื่อยๆ เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า โดยพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตาก ที่ผ่านมามีพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดตาก 16,406.65 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย 13,402,69 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 81.69 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

สภาพการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนที่ผ่านมา

ผืนป่าตะวันตก เป็นคำที่ใช้เรียก พื้นที่ป่าใหญ่ฝั่งตะวันตกของประเทศไทยบริเวณเทือกเขาถนนธงชัย ต่อกับเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งมีอาณาเขตต่อเนื่องกับป่าใหญ่ในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสภาพธรรมชาติที่ต่อเนื่องใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมีพื้นที่อนุรักษ์ จำนวน 17 แห่ง ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 6 แห่ง ได้แก่อู้มฝาง เขาสนามเพรียง หุบใหญ่เนศวร ด้านตะวันตก หุบใหญ่เนศวร ด้านตะวันออก ห้วยขาแข้ง และสลักพระ อุทยานแห่งชาติ 9 แห่ง ได้แก่คลองวังเจ้า คลองลาน แม่วังก พุเตย เฉลิมรัตนโกสินทร์ ฯลฯ แต่เดิมบริเวณผืนป่าตะวันตกเป็นที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมและชุมชนอพยพเข้าทำกินใหม่ทั้งหมด ถึง 100 ชุมชน และชุมชนอพยพเข้าทำกินใหม่ทั้งหมด 100 ชุมชน มีชุมชนที่ตั้งประชิดขอบป่าอีก 100 ชุมชน หากนับชุมชนที่ตั้งโดยรอบพื้นที่อีกประมาณ 150 - 200 ชุมชนก็จะรวมได้ถึงราว 350-400 ชุมชน และยังพบว่าชุมชนในผืนป่าเกือบทั้งหมดยังมีความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับพื้นที่ใช้ประโยชน์ทั้งพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่เกษตรกรรม รวมถึงปัญหาจากทัศนคติความขัดแย้งในวิธีการใช้ทรัพยากรป่าระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐยังไม่เน้นปัญหาปลุกย่อยอีกมากมาย

ต่อมารัฐบาลมีนโยบายอพยพชุมชนออกจากพื้นที่อนุรักษ์ เมื่อมีความขัดแย้งเชิงสิทธิมนุษยชนในกรณีชุมชนเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และการที่ไม่สามารถจัดพื้นที่รองรับชุมชนให้อพยพออกมาได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดการพื้นที่ป่าการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมและการให้ความสำคัญกับสิทธิบุคคลชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่แม่ถูกระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2540 แต่ก็ไม่ได้มีการแปรรูปสู่การปฏิบัติมากนัก นอกจากนี้ยังระบุ

สาระสำคัญให้ท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการพัฒนามากขึ้นแทนการพัฒนาจากส่วนกลางโดยผู้บริหารและสภาท้องถิ่น

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (ตาก) ป่าไม้จังหวัดตาก ได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชน ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่สาธารณะ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2552 จำนวนทั้งสิ้นประมาณ 150 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และพัฒนาป่าไม้ สร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากป่าโดย ป่าชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลผลิตของป่าได้ เช่น สมุนไพร หาของป่า เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต และสามารถนำผลผลิตที่มีการพัฒนาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติ การรับผิดชอบ และการติดตามประเมินผลในการดำเนินงานด้านป่าชุมชน ต่อมา องค์การบริหารส่วนจังหวัดตากได้ร่วมกับสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (ตาก) ในการส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชนเพื่อให้ราษฎรรวมตัวกันเพื่อจัดการดูแลรักษา และใช้ทรัพยากรป่าด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

ลักษณะการจัดการป่าชุมชนของจังหวัดตากที่ผ่านมา

1. การจัดการป่าชุมชนชุมชนแบบดั้งเดิมโดยอาศัยระบบความเชื่อ การจัดการป่าชุมชนรูปแบบดั้งเดิมอาจผูกติดอยู่กับความเชื่อ อาจเป็นความเชื่อในเรื่องสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หรือหลักปฏิบัติทางศาสนาซึ่งจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ในการมี ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ความเชื่อในรูปแบบต่างๆ ช่วยให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ที่อยู่ในธรรมชาติอย่างมีความพอเหมาะพอดี อย่างไรก็ตามเมื่อเวลา และสภาพการณ์ของสังคม เปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติ ร่อยหลอลลง ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ความเชื่อเพียงอย่างเดียวก็อาจไม่เพียงพอที่ทำให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ดังนั้นสังคมอาจต้องสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาเสริมกับพลังความเชื่อ ในการที่จะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการ จัดการป่าไม้ของชุมชนต่อไป ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเกี่ยวกับ หลักปฏิบัติของศาสนาพุทธที่มีต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน ดังเช่น การจัดการป่าปู่ตา ซึ่งทั้งพื้นที่และต้นไม้เป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนที่จะใช้ประโยชน์ ร่วมกันนั้นชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ โดยอาศัยความเชื่อในเรื่องผีปู่ตา ซึ่งถือได้ว่าเป็นพลังเหนือ ธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการจัดการกับสิ่งที่มีอยู่เหนือธรรมชาติสามารถรับรู้ได้โดยมองผ่านพิธีกรรมที่ มนุษย์ได้ร่วมกันประกอบขึ้น โดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม การยอมรับในอาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นไปอย่างเหมาะสม กล่าวคือในขณะที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าปู่ตาในรูปแบบ ต่างๆ ป่าปู่ตาก็ได้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเคารพบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นที่พึงทางใจของ ชาวบ้าน โดยอาจเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในกระบวนการแก้ปัญหาของชาวบ้าน เช่น พอมีปัญหาทุกข์ร้อน ชาวบ้านก็มักจะบนบานศาลกล่าวต่อผีปู่ตาให้ช่วยดลบันดาลให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามแต่จะต้องการ นอกจากชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากป่าปู่ตาในรูปของอาหาร ไม้ฟืน ไม้ที่ใช้ในการก่อสร้างและการ อนุรักษ์สภาพแวดล้อม การที่ชุมชนมีความเชื่อในเรื่องผีปู่ตาทำให้การใช้ประโยชน์จากป่าปู่ตาเป็นไป โดยมีการไต่ตรองอย่างมีเหตุผลและมีความเคารพในธรรมชาติและอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ที่ชุมชนถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากป่าปู่ตา เช่น ชาวบ้านที่เข้าไปเก็บฟืนไปหุงข้าว หรือเข้าไปเก็บเห็ดหรือตัด

ต้นไม้จากป่าปู้ตา เพื่อเอาไปใช้ในกิจกรรมอันเป็นสาธารณะ จะต้องมีการ กล่าวคำขอเสมอ ไม้ที่เก็บเอาไปทำฟืนหุงข้าวมักเป็นกิ่งไม้แห้งๆ หรือกิ่งไม้เล็กๆ เป็นต้น การใช้ ประโยชน์จากป่าปู้ตาโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์หรือแสดงความเคารพต่อผีปู้ตา ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ละเมิด อาจได้รับการลงโทษในรูปแบบต่างๆ กันจากผีปู้ตา ซึ่งนับว่าความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ร่วมมือร่วมใจในการดูแลรักษาป่าปู้ตา และใช้ประโยชน์จากป่าปู้ตาอย่างเหมาะสม

2. การจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคม การจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยพลังเป็นการใช้กลุ่มของชาวบ้านในชุมชนเป็นกลไกสำคัญใน การวางแผน การดำเนินการ และการดูแลรักษาป่าชุมชน เป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนในรูปแบบนี้ มีทั้งการจัดการเชิงอนุรักษ์และในเชิงการพัฒนา โดยมีลักษณะดังนี้

2.1 การจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ เกิดจากการสังเกตและการเรียนรู้ร่วมกันของ ชาวบ้านเกี่ยวกับสภาพของป่าไม้ที่เสื่อมโทรมและลดปริมาณลง จนถึงจุดที่ชาวบ้านเห็นว่าชุมชนน่าจะ ต้องร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์ป่าที่ยังคงสภาพอยู่ไว้เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในระยะยาว

2.2 การจัดการป่าชุมชนในเชิงการพัฒนา เป็นการจัดการป่าโดยการตั้งกรรมการป่าชุมชน เพื่อเป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือนำไปสู่การพัฒนาชุมชนบนฐาน การช่วยเหลือเกื้อกูลของชุมชน โดยสรุป การจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านนั้น มีทั้งการอาศัยระบบความเชื่ออันเป็นพื้นฐาน ทางวัฒนธรรมของชุมชน และพลังของกลุ่มในรูปของคณะกรรมการ เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ไม่ว่าชุมชนจะจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยกลไกใดก็ตามแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของ ชุมชนในการจัดการสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบระเบียบและภายใต้ระบบการจัดการทำให้ชุมชนได้รับการตอบสนองความต้องการและสามารถดำรงไว้ซึ่งรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

โดยสรุป การจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านนั้น มีทั้งการอาศัยระบบความเชื่ออันเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน และพลังของชุมชนในท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยอาศัยกลไกใดก็ตามแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบระเบียบและภายใต้การจัดการ ทำให้ชุมชนได้รับการตอบสนองความต้องการและสามารถดำรงไว้ ซึ่งรากฐานทางความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อในหลักศาสนา วัฒนธรรมของชุมชน เป็นบ่อเกิดทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนในอดีตที่ผ่านมา

สภาพการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนในปัจจุบัน

สืบเนื่องมาจากในปัจจุบันนี้ ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ซึ่งเป็นต้นน้ำ และอาหารที่สำคัญได้ถูกบุกรุกและถูกทำลายเป็นอย่างมากจนก่อให้เกิดปัญหา ภัยแล้ง ระบบนิเวศถูกทำลาย ดังนั้นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559- 2564 ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้ทรัพยากรป่าไม้กลับคืนมาเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญและยั่งยืนตลอดไป

ต่อมา พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. จึงได้กรุณาอนุมัติ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2557 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559- 2564 เพื่อการการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยขอ นำประเด็นบางประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการ แก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุก ที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มาประกอบการศึกษาวิจัยดังนี้

จากสถานการณ์การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ทำให้พื้นที่ป่าไม้ ของ ประเทศไทยมีจำนวนลดลงเป็นปริมาณมาก ก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากร ป่าไม้ที่รุนแรงคณะ รักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมอบให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคง ภายในราชอาณาจักร กับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวางยุทธศาสตร์ในการพิทักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ของชาติและ จัดทำแผนแม่บทกำหนดเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุผล สัมฤทธิ์ตามห้วงเวลาที่กำหนดและให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการวางแผน ปฏิบัติการในส่วนของตนเองให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และเป้าหมายที่กำหนดคือ การพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ได้พื้นที่ป่าไม้อย่าง น้อย 40% ของพื้นที่ประเทศ ภายใน 10 ปี และกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่ เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี

2. เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและ ยั่งยืน ภายใน 2 ปี

3. เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ภายใน 2 -10 ปีแผนแม่บทฯ ได้กำหนดแผนในระดับยุทธศาสตร์ของการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติและ กลยุทธ์ในการปฏิบัติเพื่อให้หน่วยปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการ และการ ประสานงานของ หน่วยงานที่รับผิดชอบให้สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดย “ยุทธศาสตร์การพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้” แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นยุทธศาสตร์และกำหนดกลยุทธ์ในแต่ละ ประเด็นยุทธศาสตร์ รวม 17 กลยุทธ์ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลาย ทรัพยากร ป่าไม้ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

กลยุทธ์ที่ 2 จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

กลยุทธ์ที่ 4 ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคน โดยใช้ ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลัก ร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ปลูกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 กำหนดให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็นวาระแห่งชาติ

กลยุทธ์ที่ 2 จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลูกจิตสำนึก

กลยุทธ์ที่ 3 ปลูกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์
ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ปรับปรุงระบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้
กลยุทธ์ที่ 2 พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระดับจังหวัด
และ อำเภอ

กลยุทธ์ที่ 3 จัดทำแนวเขตทรัพยากรป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดียวที่ชัดเจน
กลยุทธ์ที่ 4 จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)
กลยุทธ์ที่ 5 ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพิทักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 พื้นฟูและดูแลรักษาป่าอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์
ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 จัดระบบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม กับ
ประชาชน

กลยุทธ์ที่ 2 จัดระบบการปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศเพื่อทดแทนความต้องการ
และลดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า

กลยุทธ์ที่ 3 ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข
กลยุทธ์ที่ 4 เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการฟื้นฟูและดูแลป่าอย่าง
ยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากร
ป่าไม้

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติให้ใช้กรอบแนวคิดตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปรามหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และ นโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งคำสั่งดังกล่าวออกมาเพื่อให้การบริหาร ราชการในการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศโดย กำหนดให้กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กองกำลังรักษาความสงบเรียบร้อย กองกำลังป้องกันชายแดน ของกองทัพบกและกองทัพเรือ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการปราบปราม และ จับกุมผู้บุกรุกยึดถือครอบครอง ทำลายหรือกระทำ ด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพ ป่า รวมทั้งสมคบและสนับสนุนช่วยเหลือให้ได้ผลอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ รวมทั้งสกัดกั้นการลักลอบตัดไม้มีค่าหรือ ไม้หวงห้าม การนำเข้าและส่งออกไม้ที่ผิดกฎหมายตลอดแนวชายแดน ตลอดจนปราบปรามเครือข่ายขบวนการ ตัดไม้ทำลายป่าในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ พร้อม กับกำหนดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบควบคุม ตรวจสอบกิจการแปรรูปไม้ การตั้งโรงงานแปรรูปไม้ การค้าไม้แปรรูป ตลอดจนการค้าหรือมีไว้ครอบครอง ซึ่งไม้หวงห้าม และสิ่งประดิษฐ์เครื่องใช้หรือสิ่ง

อื่นที่ทำ ด้วยไม้หวงห้าม หากพบว่ามี การละเลยหรือมีเจตนาจงใจ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้ ให้ดำเนินการลงโทษตามกฎหมายอย่างเด็ดขาดกับเจ้าของหรือ ผู้ประกอบการโดยทันที ให้ติดตามผลคดีป่าไม้และดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก ทำลายให้คืนสภาพป่าไม้ ที่สมบูรณ์ดังเดิม โดยประสานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคประชาชนและองค์กรชุมชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดปล่อยและละเลยหรือเข้าไป มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตามกรณีดังกล่าวข้างต้น จะต้องถูกดำเนินการลงโทษทั้งทางวินัยและทางอาญาอย่างเด็ดขาดโดยทันที และให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องยึดถือนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราว ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติไว้ดังนี้

1. การกระทำใดๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมนั้นๆ ก่อนคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 มีผลบังคับใช้ยกเว้นผู้บุกรุกใหม่ จะต้อง ดำเนินการสอบสวนและพิสูจน์ทราบ เพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

2. การดำเนินการเร่งด่วน คือ การป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกเพิ่มเติม ด้วยการใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด

3. การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่สั่งสมมาแต่เดิม ให้หน่วยที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณา กำหนด มาตรการและวิธีการอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ไขต่อไป

4. กรณีใดๆ ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมให้ดำเนินการ ต่อไป จนกว่าจะสิ้นสุดกระบวนการที่กำหนด นอกจากนี้ได้กำหนดเป้าประสงค์หรือผลลัพธ์สุดท้ายที่แผนแม่บทต้องการ คือ การพิทักษ์ รักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ตามลักษณะประเภทของป่าตามที่กำหนดไว้ให้ได้อย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี แต่เนื่องจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีความตั้งใจ อย่างยิ่งที่จะแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงได้กำหนดแนวทางการแก้ไขหาระยะเร่งด่วนให้มีการรณรงค์ อย่างจริงจังด้วยการประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วน ดำเนินการต่อทุกพื้นที่ทั้งประเทศโดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่า และทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดภายใน 1 ปี

ส่วนที่ 2 เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และยั่งยืนภายใน 2 ปี

ส่วนที่ 3 เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน 2 -10 ปี

เพื่อเป็นการตอบสนองการดำเนินการจัดการภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ดังนั้นจังหวัดตากจึงได้จัดงาน วันต้นไม้ประจำปีของชาติ พ.ศ. 2560 ภายใต้แนวคิด “ปรับ ปลุก ป่า อย่างยั่งยืน” ณ เขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่สอด ท้องที่บ้านหัวฝาย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีหน่วยงานราชการจังหวัดตาก มวลชน เครือข่าย ป่าชุมชน เครือข่ายราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักเรียน ร่วมปลูกฟื้นฟูป่าต้นน้ำเนื้อที่ 70 ไร่ ในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาล การจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้จัดกิจกรรมการปลูกฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้

ผลกระทบและ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า ระบบนิเวศขาดสมดุล อีกทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ของต้นไม้และป่าไม้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชาติ และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ในการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยในปีที่ผ่านมา มีการดำเนินการปลูกฟื้นฟูป่าในพื้นที่ป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพ 13 จังหวัด เนื้อที่ 48,226 ไร่ และปลูกฟื้นฟูในพื้นที่ที่เหลืออีก 22 จังหวัด เนื้อที่ 20,986 ไร่ รวมทั้งสิ้น 35 จังหวัดทั่วประเทศ เนื้อที่รวม 69,212 ไร่ นอกจากการฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำแล้ว กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังเล็งเห็นถึงความสำคัญในป้องกันพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ได้รับการฟื้นฟู โดยการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำขึ้น เพื่อเป็นฐานปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ทำหน้าดูแลปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ นอกจากนี้ กรมป่าไม้ยังได้ปรับเปลี่ยนแนวทางในการปลูกป่าเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน ภายใต้แนวคิด “ปรับปลูก ป่า อย่างยั่งยืน” โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่จะส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน การปรับวิธีการปลูกในรูปแบบที่ต่างไปจากเดิมตามแนวคิดข้างต้น คือ “ปรับ” หมายถึง การเปลี่ยนระบบการส่งเสริมการปลูกป่าจากเดิม ที่กรมป่าไม้จะเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนในเรื่องของพื้นที่ปลูก การเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่จะนำไปปลูกในพื้นที่ มาเป็นการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม ตั้งแต่การประชุมเพื่อสร้างความร่วมมือ ตลอดจนการลงพื้นที่เพื่อไปสร้างความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุในการขอใช้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมในการนำกลับมาฟื้นฟูสภาพป่า การให้กลุ่มชุมชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่ตนเองต้องการปลูก ภายใต้การแนะนำของเจ้าหน้าที่รัฐ “ปลูก” คือ

การดำเนินการปลูกตามพื้นที่ต่างๆ โดยแบ่งเป็น 2 พื้นที่ คือ

1. พื้นที่ในการปลูกเพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยการใช้พันธุ์ไม้ป่าดั้งเดิมควบคู่ไปกับการปลูกไม้ที่ให้ผลเก็บกินได้ และไม่ใช้สอย เพื่อในอนาคตจะเป็นอาหารให้กับคนในชุมชน และเกิดเป็นป่าธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศน์
2. กรมป่าไม้ได้ลงไปให้คำแนะนำในเรื่องของการปลูกป่าแบบวนเกษตร (ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง) ตามแนวพระราชดำรัส ดังนี้

การปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัส ความว่า “...ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อต้นน้ำ ลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะป็นสวนผลไม้ก็ตามหรือเป็นสวนพืชรubberก็ตามนั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้...”

ประโยชน์ที่ได้รับ ในการปลูกป่า 3 อย่างนั้นพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชอาธิบายถึงประโยชน์ในการปลูกป่าตามพระราชดำริว่า “...การปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้

ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้พืชนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์อื่นที่ 4 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธารด้วย...” และได้มีพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า“...การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ 3 อย่าง แต่มีประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำ และปลูกอุดช่วงไหล่ตามร่องห้วย โดยรับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์อย่างอื่นที่ 4 ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ...” พระราชดำริเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ดำเนินการในหลายส่วนราชการ ทั้งกรมป่าไม้และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกแห่ง คือ การปลูกป่าใช้สอยโดยดำเนินการปลูกพันธุ์ไม้โตเร็วสำหรับตัดกิ่งมาทำฟืนเผาถ่าน ตลอดจนไม้สำหรับใช้ในการก่อสร้างและหัตถกรรมส่วนใหญ่ได้มีการปลูกพันธุ์ไม้โตเร็วเป็นสวนป่า เช่น ยูคาลิปตัส ชีเหล็ก ประดู่ แคน กระถินยักษ์ และสะเดา เป็นต้น

การจัดโครงสร้างและลำดับขั้นต้นไม้ในป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เป็นการจัดโครงสร้าง พันธุ์ไม้ให้มีสภาพใกล้เคียงกับป่า เพื่อเป็นประโยชน์ต่อความสมดุลของระบบนิเวศโดยให้มีชั้นเรือนยอด 3 ชั้น ได้แก่ เรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นกลาง เรือนยอดชั้นล่าง และหากจัดโครงสร้างด้านการใช้ประโยชน์จะเป็น 4 ระดับ คือ ชั้นบน ชั้นกลาง ชั้นล่างและชั้นใต้ดิน ตามรูปแบบเกษตร 4 ชั้น, สวนโบราณ, สวนสมรม

1. ไม้เรือนยอดชั้นบนได้แก่ ไม้ที่ปลูกใช้เนื้อไม้ทำที่อยู่อาศัย เช่น ตะเคียนทอง, สัก, ยางนา, สะเดา, จำปาทอง ฯลฯ และไม้ที่ลำต้นสูงและที่ลูกเป็นอาหารได้ เช่น สะตอ, เหยียง, กระท้อน, มะพร้าว หนาม ฯลฯ

2. ไม้เรือนยอดชั้นกลางส่วนใหญ่เป็นไม้เพื่อการกิน, การขาย, การใช้เป็นอาหารและสมุนไพร เช่น มะม่วง, ขนุน, ชมพู่, มังคุด, ฝรั่ง, ทูเรียน, ลองกอง, ปาล์ม ฯลฯ

3. ไม้ที่ปกคลุมผิวดิน ทั้งที่เป็นอาหาร, สมุนไพรและของใช้ เช่น กาแฟ ผักป่าชนิดต่าง ๆ ชะพลู, มะนาว, หวาย, สับดำ ฯลฯ

4. พันธุ์พืชที่ใช้ประโยชน์จากส่วนที่อยู่ใต้ดิน (พืชหัว) เป็นพืชที่ปลูกเพื่อความพอเพียงในด้านการกิน ได้แก่ กลอย, ชิงช้า, กระชาย, กระเทียม ฯลฯ ซึ่งกระบวนการปลูกในรูปแบบดังกล่าวจะได้พันธุ์ไม้ที่เกิดป่า 3 อย่าง คือ ป่าเพื่อพอกิน ป่าเพื่อพอกินและป่าเพื่อพอใช้ และจะได้ประโยชน์เพิ่มในด้านการรักษาสมดุลด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นกระบวนการสร้างมูลค่าต้นไม้ ในโครงการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เป็นการให้คุณค่าไม้ ให้เป็นมูลค่าเพื่อเกิดการพอกินตามนัยที่ให้พอรักษาที่ดินทำกินให้อยู่กับเจ้าของผู้ทำกินให้เป็นมูลค่าเพื่อการศึกษาเรียนรู้ในการลดค่าใช้จ่ายจากพืชที่ปลูกไว้บริโภคเองจากพระอัจฉริยภาพแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยในเรื่องการปลูกป่าเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพและใช้สอย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตากมาเป็นกรณีศึกษา 3 แห่ง ดังนี้

กรณีศึกษา ป่าชุมชนห้วยปลาหลด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

เป็นที่ทราบกันดีว่า ป่าชุมชนห้วยปลาหลด นั้นเป็นต้นแบบการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ดีสุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่สามารถพลิกฟื้นแผ่นดินจากภูเขาหัวโล้นที่เกิดจากบุกรุก ของชาวเขาที่เป็นชุมชนดั้งเดิม ให้กลายเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เขียวชอุ่มสามารถสร้างรายได้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อให้งานศึกษาวิจัยมีความสมบูรณ์ครบถ้วนของประเด็น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนห้วยปลาหลดที่ได้ทำการศึกษาจากแหล่งความรู้ต่างๆ ตลอดจนผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงเรื่องป่าชุมชนห้วยปลาหลด และป่าชุมชนแห่งอื่นๆ ในจังหวัดตาก มาประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ซึ่งมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังนี้

เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2517 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ได้ประทับเครื่องบินพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัด ตาก ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวลาหู่เผ่าเล หรือลาหู่ดำ ขนาด 100 กว่าหลังคาเรือน ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช และเขตพัฒนาพื้นที่โดยชุมชนของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตากเมื่อราว 40 ปีที่แล้ว ชาวลาหู่ 4 ครอบครัว เข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้ชาวบ้านย้ายตามเข้ามาอยู่มากขึ้น การทำมาหากินหลักของชาวบ้าน คือการทำไร่ ผลิตผลจากไร่ส่วนใหญ่ใช้บริโภคในครอบครัวเป็นหลักเช่น ข้าว ข้าวโพด พืชผักต่างๆ ที่เป็นอาหารประจำวันของชาวบ้าน การใช้พื้นที่ทำกินชาวบ้านยึดถือธรรมเนียมการใช้ที่ดินที่สืบทอดมาจากบรรพชน ในลักษณะการหมุนเวียนกลับมาใช้ หลังจากใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกแล้ว 1 ปี ก็จะเว้นไว้ราว 3 – 4 ปี ก็จะกลับมาใช้พื้นที่ใหม่

ในอดีต เมื่อชาวบ้านเข้ามาตั้งรกรากใหม่ๆ นั้น ชาวบ้านจำนวนมากเสพและตีฝืน นอกจากการเสพแล้ว ฝืนยังถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ ชาวบ้านจำนวนมากจึงหันไปปลูกฝิ่นเกือบทั้งหมู่บ้าน การทำไร่ฝิ่นเป็นการใช้ที่ดินที่ต่างจากการทำไร่ข้าว ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินแบบหมุนเวียน ไม่ตัดต้นไม้ใหญ่ในไร่แบบ ชุดรากลอนโคน แต่การทำไร่ฝิ่น ชาวบ้านจะถางพื้นที่จนโล่งเตียน ใช้ที่ดินจนหมดความสมบูรณ์แล้วก็เปลี่ยนไปทำที่ใหม่ในลักษณะไร่เลื่อนลอย ฝิ่นป่ามหาศาลจึงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วแม้จะใช้ที่ดินทำไร่ฝิ่นจำนวนมาก แต่ชาวลาหู่ก็ยังยึดถือคำสอนของ บรรพชน พื้นที่ป่าบางแห่งจะไม่เข้าไปแตะต้องใช้ประโยชน์ เช่น พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ป่าศาลเจ้า พื้นที่ ป่าช้า ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ป่าที่เหลือรอดจากการทำลายก็จะเป็นพื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้

ปี 2524 กรมป่าไม้ได้ประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติต้นกระบือใหญ่ หรืออุทยานตากสินมหาราชในปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวจึงครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านทุกตารางนิ้ว และมีความพยายามจากทางราชการที่จะดำเนินการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ โดยให้คำสัญญากับชาวบ้านว่าจะหาพื้นที่ให้อยู่ใหม่ มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าอยู่ที่เดิม ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนในสมัยนั้น ได้ไปดูพื้นที่ที่ทางราชการจะให้ย้ายไปอยู่ พบว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวลาหู่ การทำมาหากินลำบาก จึงตกลงกันว่า เป็นตายร้ายดีอย่างไรจะไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่นี้โดยเด็ดขาด

ในปี 2527 พระอาจารย์เด่น นนทियो พระป่าจากวัดโศการาม จังหวัด สมุทรปราการ รุดงค์ผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัด ตาก ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในหมู่บ้านได้นิมนต์ให้ท่านจำพรรษาอยู่ที่นี้ และได้ชักชวนชาวบ้านให้รู้จักการทำบุญตามแนวทางพระพุทธศาสนา ระหว่างที่ท่านจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านต่างให้ความเคารพบูชา และทำบุญ โดยการถวายภัตตาหารอย่างสม่ำเสมอหลังจากตกลงกันว่าจะไม่ย้ายออกตามคำสั่งทางราชการ ผู้ใหญ่บ้านได้เข้าไปปรึกษากับพระอาจารย์เด่น ท่านจึงได้ให้คำแนะนำ ถ้า จะอยู่ที่นี้ต่อไปชาวบ้าน จะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า รักษาป่าแข่งกับป่าไม้ เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านก็รักษาป่าได้จากนั้น เป็นต้นมา ชาวบ้านก็เริ่มต้นดูแลรักษาป่าอย่างจริงจัง แม้ว่าในระยะแรกจะเป็นไปด้วยยากลำบาก เพราะความกดดันจากทางราชการต่างต่างนานา ไม่ว่าจะเป็นความพยายามใช้กำลังเข้ามาข่มขู่ชาวบ้านให้ย้ายออก การถูกจำกัดการพัฒนาเนื่องจากอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ การกดดันให้ย้ายออกจากพื้นที่เจ้าหน้าที่ฯ ที่ยืนอยู่ข้างชาวบ้านออกจากพื้นที่ เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความพยายามของชาวบ้านในการดูแลจัดการป่าของชาวบ้านลดลง ตรงกันข้าม การณ์ดังกล่าวกลับเป็นพลังเสริมให้ชาวบ้านทำงานอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น หลังจากได้รับคำแนะนำจากพระอาจารย์แล้ว ชาวบ้านได้พูดคุยกันอย่างจริงจังว่าจะทำอย่างไร จึงจะให้ป่าฟื้นตัวคืนมาให้เร็วที่สุด เพื่อพิสูจน์กับทางราชการว่า ชาวบ้านก็สามารถดูแลและอยู่ร่วมกับป่าได้ การทำงานในช่วงนั้นกล่าวได้ว่าค่อนข้างลำบาก เนื่องจากชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ในการจัดการมาก่อน มีแต่เพียงภูมิปัญญาที่ตกทอดมาจากบรรพชน ที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดินซึ่งเป็นการอยู่ร่วมกับป่าอย่างสันติ เช่น การหมุนเวียนใช้ที่ดินแบบไร่หมุนเวียน การไม่เข้าไปตัดต้นไม้ในบางพื้นที่ เช่น ป่าศาลเจ้า ป่าช้า และป่าต้นน้ำ ฯลฯ ชาวบ้านวิเคราะห์กันว่า สาเหตุที่ทำให้ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว คือการทำไร่ผืนของชาวบ้าน แต่เนื่องจากชาวบ้านจำนวนมาก เสพฝิ่น และฝิ่นก็สร้างรายได้ การห้ามทำไร่ผืน การตัดทำลายไร่ผืน จึงเป็นภารกิจแรกๆ ของชุมชน จากนั้น จึงเริ่มทำกิจกรรมฟื้นฟู รักษา และจัดการป่า แม้ว่าระยะแรกจะเป็นการลองผิดลองถูก แต่ชาวบ้านก็สะสมประสบการณ์มาเรื่อยๆ จนป่ากลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง กลยุทธ์และกิจกรรมต่างๆ ผ่านการลองผิดลองถูกจนเป็นที่มาของของความสำเร็จในการดูแลจัดการป่า ได้แก่ การปรับเปลี่ยนการผลิต การแบ่งพื้นที่ การเพิ่มพื้นที่ป่าและความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่า และการป้องกันการทำลายป่า

รูปแบบการดำเนินการในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชน ห้วยปลาหลด จังหวัดตาก

1. การปรับเปลี่ยนการผลิตหลังจากได้ตกลงใจร่วมกันว่าจะรักษาป่าแข่งกับป่าไม้คือการเลิกปลูกฝิ่น ในระยะแรกยังมีสมาชิกในหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง ยังติดดีดักลอบปลูกอยู่บ้าง ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันไปตัดทำลายไร่ผืน ไม่ยอมให้มีใครในหมู่บ้านทำไร่ผืนอีกต่อไป นอกจากการปราบปรามทำลายไร่ผืนแล้ว ยังร่วมกับทางราชการบำบัดผู้ติดฝิ่นในหมู่บ้าน โดยได้รับการสงเคราะห์จากพระอาจารย์เด่นหลายเรื่อง จนผู้เสพฝิ่นในหมู่บ้านลดลงไปเรื่อยๆ จนหมดลงเมื่อหยุดปลูกฝิ่น ป่าก็ค่อยเริ่มฟื้นตัว เจ้าของพื้นที่เริ่มนำไม้ยืนต้นจำพวกลูกเงียง ไม้ไผ่ กาแฟ ไปปลูกแซมในพื้นที่ป่าในลักษณะวนเกษตร จนกระทั่งชาวบ้านได้เริ่มเก็บผลผลิตมาจำหน่ายเป็นรายได้มาหลายปีแล้ว สำหรับพื้นที่ราบเชิงเขาผืนเล็กๆ มีลำห้วยไหลผ่าน ชาวบ้านใช้ปลูกชาโถงเต้ หรือ "พิกแก้ว" ซึ่งเป็น

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน ยอดผักแม้วที่เป็นที่นิยมของคนเมืองจากบ้านห้วยปลาหลด จะวางขายที่ตลาดชาวไทยภูเขา บางก็จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อถึงในหมู่บ้าน การปลูกชาโอเอต์ของที่นี่ ไม่ใช่สารเคมี ปุ๋ยที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นขี้วัวและขี้ไก่ ทำให้ต้นทุนการผลิตไม่สูง รายได้จึงเป็นกอบเป็นกำส่วนการทำไร่ก็ยังยึดถือธรรมเนียมแบบเดิม กล่าวคือ ยังใช้พื้นที่ในลักษณะการหมุนเวียนกลับมาใช้ หลังจากใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกแล้ว 1 ปี ก็จะเว้นไว้ราว 3 – 4 ปี ก็จะกลับมาใช้พื้นที่ใหม่ นอกจากนี้ข้าวที่ได้จากการทำไร่แล้ว ยังมีพืชอาหารอื่นๆ เช่น แตง พริก พักทอง ข้าวโพด ฯ ลฯ สำหรับการมาบริโภคในครอบครัว รวมทั้งการใช้เลี้ยงสัตว์อีกด้วย

2. การแบ่งเขตพื้นที่ชาวบ้านกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ไว้เป็นเขตได้แก่ พื้นที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน พื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ที่ห้ามชาวบ้านเข้าไปตัดไม้โดยเด็ดขาด พื้นที่ดังกล่าวครอบคลุมป่าศาลเจ้า 4 แห่ง ป่าช้า 4 แห่ง ป่าต้นน้ำกว่า 10 แห่ง พื้นที่ทำกินและ ใช้สอย แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่วนเกษตร พื้นที่ทำไร่ และพื้นที่ทำสวนผัก สำหรับพื้นที่วนเกษตร ชาวบ้านจะปลูกไม้ยืนต้นเช่น กาแฟ ลูกเหม็น ไม้ไผ่ แซมไปกับต้นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ หากไม่สังเกตให้ดีจะพบว่าพื้นที่นี้เป็นผืนป่า ชาวบ้านนอกจากจะเก็บเกี่ยวผลผลิตจากพืชที่ปลูกแล้ว ยังได้อาศัยไม้จากในพื้นที่มาใช้สอยซ่อมบ้านเรือน ตัดมาทำฟืนอีกด้วย ส่วนพื้นที่ทำไร่ มีทั้งพื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกในปัจจุบันและพื้นที่ที่ปล่อยให้ฟื้นความอุดมสมบูรณ์ ก่อนที่จะกลับมาใช้ใหม่หลังจากพักไว้ราว 3 – 4 ปี และพื้นที่ทำสวนผักจะอยู่บริเวณที่ราบลุ่มเชิงเขา การใช้พื้นที่บริเวณนี้จะเป็นการใช้พื้นที่ค่อนข้างถาวร มีการบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ พื้นที่เลี้ยงสัตว์อยู่บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านใช้สำหรับเป็นที่เลี้ยงสัตว์วัวของชาวบ้าน สภาพพื้นที่แห่งนี้ไม่เหมาะสำหรับการเกษตร

3. การเพิ่มพื้นที่ป่าและความชุ่มชื้นให้ผืนป่าหลังจากชาวบ้านเลิกปลูกฝิ่น ต้นไม้ตามธรรมชาติก็เริ่มขึ้นและเติบโต รวมกับไม้ยืนต้นที่ชาวบ้านนำไปปลูกแบบวนเกษตร พื้นที่นี้ก็เริ่มเป็นผืนป่าแบบหนึ่ง สำหรับพื้นที่ที่มีไร่ทำกิน ชาวบ้านได้นำต้นไม้ชนิดต่าง ๆ เข้าไปปลูกโดยจะเลือกเอาวันสำคัญๆ ในแต่ละปี ป้องกันไม่ให้ไฟป่าเข้า เพียงไม่กี่ปี สภาพพื้นที่ก็กลายเป็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าของหมู่บ้านก็เพิ่มขึ้นนอกจากการปลูกป่าเพิ่มเติมในบางพื้นที่แล้ว ชาวบ้านยังได้รวมตัวกันทำฝายกั้นน้ำเพื่อชะลอการไหลของน้ำ และเพิ่มความชุ่มชื้นในพื้นที่ป่าตามลำห้วยสาขาต่างๆ ในพื้นที่ป่าของหมู่บ้านหลายแห่ง ทำให้ผืนป่าชุ่มชื้นขึ้น ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ในแถบนั้น ลำห้วยเล็กน้อยในอดีตที่มีน้ำไหลไม่ตลอดทั้งปี ปัจจุบัน มีน้ำไหลตลอดทั้งปีให้ชาวบ้านได้อาศัยเพาะปลูกพืชยามหน้าแล้งได้

4. การป้องกันการทำลายป่าไม่เพียงการเพิ่มพื้นที่ป่าโดยการปลูกไม้ยืนต้นนานาชนิดเท่านั้น ชาวบ้านยังป้องกันการตัดไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ด้วย ในบางครั้งมีชาวบ้านจากนอกหมู่บ้าน เข้ามาลักลอบตัดชาวบ้านต้องรวมตัวกันจับกุม ยึดไม้ของกลาง แม้ว่าจะไม่มีการเดินเวรยามตรวจตราการบุกรุกตัดไม้ แต่พื้นที่ทำไร่ของชาวบ้านก็อยู่รอบ ๆ หมู่บ้านแทรกตัวอยู่ในเขตป่า การออกไปทำไร่ทำสวนของชาวบ้าน ก็จะเป็นการตรวจตราไปในตัว เมื่อพบสิ่งผิดปกติ หรือพบคนเข้ามาลักลอบตัดไม้ก็จะมาแจ้งชาวบ้านในหมู่บ้าน แล้วก็รวมตัวพากันไปหยุดยั้งการตัดไม้ของผู้ลักลอบนอกจากการป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้ ชาวบ้านยังร่วมมือกันป้องกันและดับไฟป่าอีกด้วย ในช่วงต้นแล้งของแต่ละปี ชาวบ้านจะช่วยกันทำแนวกันไฟรอบเขตพื้นที่ป่าของหมู่บ้าน ป้องกันไฟซึ่งเกิดจากการจุดล่าสัตว์หรือ

เผาป่าเพื่อหาผลผลิตของหมู่บ้านอื่นจากนอกเขต ลามเข้ามาภายในพื้นที่ป่า ในบางคราวที่ไฟลุกลามเข้ามาในเขตชาวบ้านก็จะรวมตัวกันไปดับไฟป่า แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาตึกต้นค้ำ

5. คนในชุมชนรับจ้างกรมอุทยาน ฯ ปลุกป่าบริเวณดอยมูเซอ ตามโครงการปลุกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 จึงทำให้เกิดการขยายการปลุกป่ามากขึ้นพื้นที่ป่าในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นชุมชนจึงร่วมกันกำหนดกติกาในการใช้พื้นที่ป่าร่วมกัน

การจัดการป่าชุมชนโครงการหลวงผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์

สภาพโดยทั่วไป

บ้านผาผึ้งตั้งอยู่ในพื้นที่เชิงเขามีภูเขาล้อมรอบ อยู่ห่างจากอำเภอวังเจ้าประมาณ 38 กิโลเมตร ก่อนจะมาตั้งถิ่นฐาน ณ หมู่บ้านปัจจุบัน ชาวบ้านผาผึ้งได้อพยพมาจากหมู่บ้านผาผึ้งเก่า ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวคือบริเวณ หลังหน้าผา ปัจจุบัน กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายป้าง (ไม่ทราบนามสกุล) ก่อตั้งมาแล้วประมาณ 60 ปี ประชากร ส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 เป็นชาวเขาเผ่าม้ง และใช้ภาษาม้ง เป็น ภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารระหว่างหมู่บ้านทำให้เป็นอุปสรรคในการติดต่อกับ บุคคลภายนอก ชาวบ้านผาผึ้ง ส่วนใหญ่แล้วจะประกอบอาชีพ ทำไร่ เช่น ข้าวโพด ฝรั่ง กล้วยดำ และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายเด่นชัย ทิศกุลสว่าง

บ้านศรีคีรีรักษ์ เดิมชื่อ บ้านปางสังกะสี เนื่องจากเดิมพื้นที่หมู่บ้านเดิมตั้งอยู่ จำนวน 4-5 หลัง เพื่อทำไร่ ต่อมาจำนวนเพิ่มขึ้นและมีการพัฒนา นำสังกะสีมาหลังคาเพื่อความทนทานจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่าบ้านปางสังกะสี เมื่อปี พ.ศ.2521 นายหวังเล่ง แสงสว่าง เป็นผู้นำหมู่บ้านอยู่ในความดูแลของ หมู่ที่ 7 ตำบลนาโบสถ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 นายหย่า แสงสว่าง ซึ่งเป็นน้องชาย ของ นายหวังเล่ง แสงสว่าง ได้ขึ้นเป็นผู้นำแทน แต่อยู่ในความดูแลของหมู่ที่ 8 บ้านหนองปลาไหล ตำบลเชียงทอง จนกระทั่งวันที่ 9 สิงหาคม 2543 ทางราชการจึงได้แยกหมู่บ้านให้เป็นหมู่ที่ 11 ของตำบลเชียงทอง และแต่งตั้ง ผู้ใหญ่บ้าน คือนายรุ่งโรจน์ แสงสว่าง และในวันที่ 11 กันยายน 2545 ได้เปลี่ยนผู้ใหญ่บ้านคนใหม่คือนายผัว แซ่สว่าง จนถึงปัจจุบัน

ขนาดและที่ตั้ง ขอบเขตของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงผาผึ้ง – ศรีคีรีรักษ์ พิจารณาโดยใช้ขอบเขต หมู่บ้านเป็นเกณฑ์ครอบคลุมพื้นที่ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 6 และบ้านศรีคีรีรักษ์ หมู่ 1 ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก มีพื้นที่ 197.22 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 123,263.53 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านวังเย็น หมู่ที่ 8 และบ้านวังทอง หมู่ที่ 4 ตำบลนาโบสถ์ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก

ทิศใต้ ติดต่อกับเขาวังเจ้า บ้านโละโละ ตำบลโกสัมพีน อำเภอกอสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้าน ตะเคียนงาม ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลแม่ท้อ อำเภอมืองตาก และตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านผาผึ้ง ตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 510 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง และบ้านศรีศรีรักษ์ ตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 998-2,609 เมตร จากระดับทะเล ปานกลาง พื้นที่ร้อยละ 67.87 อยู่ในระดับความสูงตั้งแต่ 500 -1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีพื้นที่ 83,664.42 ไร่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าวโพด เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลาย จนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากการบุกรุกของชาวบ้านเพื่อขยายพื้นที่ในการปลูกข้าวโพดไปเรื่อยๆ โครงการพัฒนาพื้นที่สูง แบบโครงการหลวงผาผึ้ง – บ้านศรีศรีรักษ์ จึงได้เข้ามาดำเนินการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้ฟื้นป่ากลับคืนมา เขียวชะอุ่ม และส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงได้ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินจากผืนป่า อย่างยั่งยืน โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา โดยใช้ขอบเขต หมู่บ้านเป็นเกณฑ์ครอบคลุมพื้นที่ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 6 และบ้านศรีศรีรักษ์ หมู่ 11 ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก มีพื้นที่ 197.22 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 123,263.53 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านผาผึ้ง – บ้านศรีศรีรักษ์ นั้นจะปลูกข้าวโพด และมีระดับความลาดชันของพื้นที่ส่วนใหญ่เกินร้อยละ 35 เปอร์เซ็นต์ มีพื้นที่ 57,306.74 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 46.94 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการชะล้างและการเสื่อมโทรมของที่ดิน ทำให้ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำที่สำคัญของโครงการพัฒนาพื้นที่สูง บ้านผาผึ้ง และบ้านศรีศรีรักษ์ เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำสาขาคลองวังเจ้า ลุ่มน้ำหลักลุ่มน้ำปิง แหล่งน้ำ ที่สำคัญคือคลองแม่คะมา พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 38.70 เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ลำธารที่ยังมีสภาพป่าสมบูรณ์ เนื่องจากว่าอาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้ง่ายและ รุนแรง ร่องลงมาชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 2 ร้อยละ 30.69 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3 ร้อยละ 25.63 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 4 ร้อยละ 4.82 และชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1B ร้อยละ 0.16

ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงผาผึ้ง-ศรีศรีรักษ์

ตารางที่ 3-1 : ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

ชั้นคุณภาพน้ำ	พื้นที่		ร้อยละ
	ตารางกิโลเมตร	ไร่	
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A	76.32	47,701.79	38.70
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1B	0.31	196.22	0.16
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 2	60.53	37,831.90	30.69
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3	50.55	31,594.10	25.63
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 4	9.50	5,939.52	4.82
รวม	197.22	123,263.53	100.00

สภาพป่าไม้ พื้นที่บ้านผาผึ้ง และบ้านศรีศรีรักษ์ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ร้อยละ 50.46 ที่เหลือ อยู่ใน เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าประดางและป่าวังเจ้า ร้อยละ 49.54 การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซน C) ร้อยละ 91.21 ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์ สัตว์ที่มีคุณค่าหายาก

เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดทั้งเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา การวิจัย และความมั่นคงของชาติ และเป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (โซน E) ร้อยละ 8.79 เพื่อการพัฒนาการ ทรัพยากรป่าไม้ และพื้นที่ประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างทรัพยากรป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรแร่ และทรัพยากรพลังงาน เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ

การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ

ตารางที่ 3-2 : การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติ

การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ	พื้นที่		ร้อยละ
	ตาราง กิโลเมตร	ไร่	
พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซน c)	179.88	112,425.81	91.21
พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (โซน E)	17.34	10,837.72	8.79
รวม	197.22	123,263.53	100.00

การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านผาผึ้งและบ้านศรีศรีรักษ์ แต่เดิมประกอบอาชีพปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุด โดยมีพื้นที่ปลูกรวมถึง 12,541 ไร่ มีรายได้ 3,592 บาทต่อไร่ และต้นทุนการผลิต 2,230 บาทต่อไร่ รองลงมาคือปลูกพริกในแปลงปลูกข้าวโพดเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายให้พ่อค้าที่เข้ามา รับซื้อนอกเหนือจากพืชชนิดอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้ในชุมชน เช่น มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว พริก เป็นต้น ด้านปศุสัตว์มีการเลี้ยงวัวเพื่อจำหน่าย และเลี้ยงสุกร ไก่ เป็ด ไข่เพื่อบริโภค โดยภาพรวมรายได้ของชุมชนจากการสำรวจข้อมูลเฉลี่ยรายคนอยู่ที่ 52,992 บาท/คน/ปี ซึ่งถือว่าน้อยมาก อีกทั้งชาวบ้านยังคงมีหนี้สิน ทั้งนี้กองทุนหมู่บ้าน หนี้รายบุคคลและหนี้ครอบครัวอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้สถาบันวิจัยพื้นที่สูง จึงเห็นว่าควรส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรโดยเลือกพืชอายุสั้น ที่สามารถทำรายได้ให้เกษตรกรก่อน เพื่อมาทดแทนการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ใช้พื้นที่มาก ใช้สารเคมีมาก ใช้แรงงานมาก แต่ได้เงินน้อย โดยพืชที่นำมาส่งเสริมให้ปลูกในระยะแรกคือ เสาวรส ซึ่งเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพื้นที่สูงจึงได้ทำการคัดเลือกชาวบ้านผู้สนใจทดลองปลูก 2-3 ราย โดยสนับสนุนต้นกล้า และให้ความรู้ และติดตามประเมินผล นำเกษตรกรไปศึกษาดูงานในช่วงต้นปี 2560 เมื่อชาวบ้านรายอื่นเห็นว่าสามารถปลูกและสร้างรายได้ ก็เริ่มหันมาปลูกเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น ซึ่งในช่วงเดือน มิถุนายน 2560 ถึง กุมภาพันธ์ 2561 เกษตรกรที่ปลูกเสาวรสทั้งหมดสามารถเก็บผลผลิตได้กว่า 13,000 กิโลกรัม สร้างได้รวมให้เกษตรกรกว่า 2,000,000 บาท

จากการสำรวจรายได้ภาคครัวเรือนจากข้อมูลพื้นฐานบ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 6 และ บ้านศรีศรีรักษ์ หมู่ 11 ในปี พ.ศ. 2558 โดยพบว่ามีรายได้จากอาชีพภาคการเกษตร และนอกภาคเกษตร ดังนี้

1. อาชีพภาคการเกษตร ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุด 375 ครัวเรือน 12,541 ไร่ รายได้ 3,592 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิต 2,230 บาทต่อไร่ รองลงมาเกษตรกรปลูกพริกในแปลงปลูกข้าวโพดเพื่อการบริโภคใน ครัวเรือนและจำหน่ายให้พ่อค้าที่เข้ามาซื้อ 98 ครัวเรือน 697 ไร่ รายได้

3,478 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิต 1,337 บาทต่อไร่ คริวเรือนที่ปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคร้อยละ 70.39 และมีการปลูกพืชชนิดอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้ในชุมชน เช่น มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว กล้วย กระจ่างดำ ถั่ว ซึ่งเป็นต้น และด้านปศุสัตว์มีการเลี้ยงวัวเพื่อจำหน่าย และเลี้ยงสุกร ไก่ เป็ด ไข่เพื่อบริโภค

2. อาชีพนอกภาคการเกษตรส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ค่าขาย รัฐบาล การ พนักงาน/ ลูกจ้างเอกชน

3. ด้านการตลาด แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1 ตลาดภายใน ชุมชน โดยพ่อค้ารับซื้อผลผลิตในพื้นที่ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยลงทุนให้ถึงร้อยละ 70 พริก พริกขูปเปอร์ฮอดส่งบริษัท กล้วยน้ำว้า

3.2 ตลาดภายนอก ได้แก่ มัน สำปะหลัง ส่งตำบลประดาง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก การขนส่งลำบากเนื่องจากห่างไกลจากแหล่งตลาด

ปัญหา อุปสรรค และศักยภาพของชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีศิริรักษ์

1. ด้านเศรษฐกิจ และด้านการบริหารจัดการ

1.1 เงินทุนในการประกอบอาชีพไม่เพียงพอ เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเกษตรสูงถึงร้อยละ 41.97 จากการทำการเกษตรที่ใช้พื้นที่มาก และปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ประกอบกับราคาผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำทำให้เกษตรกรขาดทุน โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีพ่อค้าลงทุนให้ถึงร้อยละ 70 ของเกษตรกรแต่ละราย และยังทำให้ชุมชนมีหนี้สิน ถึง ร้อยละ 77 ของครัวเรือนทั้งชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านมากที่สุดร้อยละ 46 รองลงมาเป็น หนี้รายทุน/พ่อค้า ร้อยละ 32 ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรยังขาดอาชีพทางเลือกอื่นๆ ที่สามารถสร้างรายได้สูงในพื้นที่จำกัด

1.2 ผลผลิตทางการเกษตรประสบปัญหาติดเชื้อรา

1.3 ความไม่เชื่อมั่นในหน่วยงาน เนื่องจากมีหลายองค์กร หลายหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่เพื่อขอรับทราบปัญหา แต่ก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้จริง

1.4 ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และการเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

1.5 ความหลากหลายของการเลือกผลผลิตทางการเกษตร

2. ด้านสังคม

2.1 มีการเพิ่มอัตราของประชากรสูงส่งผลทำให้มีความต้องการรายได้เพิ่มสูงเพื่อให้พอเพียงต่อการยังชีพ จึงเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน

2.2 ประชากรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษา และไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ผู้มีความรู้ใน ชุมชนยังมีน้อยมีผลกระทบต่อความรู้ด้านการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่เหมาะสม

2.3 วิธีชุมชนแบบดั้งเดิมทำให้ยากต่อการพัฒนา

2.4 การอพยพย้ายถิ่นจากชุมชนดั้งเดิมประเภท คนหนุ่มสาว และเยาวชนลงไปอยู่พื้นที่ล่างเพื่อประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เนื่องจากสภาวะภัยแล้ง การคมนาคมที่ไม่สะดวก

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยังเป็นอุปสรรคต่อการพื้นที่ ชุมชนที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่จะเป็นคนสูงอายุ กับเด็กที่ยังคงอาศัยอยู่ที่เดิม

2.5 การได้รับการต่อต้านจากชุมชนดั้งเดิมบ้างในบางครั้งส่วนใหญ่แล้วกลุ่มคนที่ต่อต้านจะเป็นคนที่มีคติติดตัว

2.6 ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันของชุมชนดั้งเดิมที่คิดว่า กฎหมายออกมาเพื่อจะยึดคืนพื้นที่ทำกินของชุมชน

2.7 เด็กที่เกิดในชุมชนไม่มีบัตรประชาชนที่ขึ้นต้นด้วยหมายเลข 0 เรื่องติดปัญหาอยู่ที่อำเภอวังเจ้า

3.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.1 การใช้สารเคมีทางการเกษตรในปริมาณที่มากและใช้พื้นที่ซ้ำทำให้สภาพดินเสื่อมโทรมเกิดมลพิษทางน้ำ และทำให้เกษตรกรมีปัญหาด้านสุขภาพ

3.2 บุกรุกทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินเนื่องจากอัตราของประชากรสูงที่ทำกินจำกัดและเกษตรกรบางรายไม่มีที่ทำกิน แต่ปลูกพืชที่ใช้พื้นที่มากและได้ผลตอบแทนต่ำ

3.3 มีการเผาเพื่อเตรียมพื้นที่การเกษตรทำให้เกิดปัญหาหมอกควันในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม

3.4 การส่งมอบพื้นที่ให้กับหน่วยงานสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง มีอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

3.5 อยู่ในเขตพื้นที่ป่าพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ป่าสงวนแห่งชาติป่าประดางและป่าวังเจ้า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซน C) ติดรอบประกาศเป็นเขตอุทยาน

4. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

4.1 แหล่งน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้เพื่ออุปโภคและบริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอเนื่องจากขาดระบบกระจายน้ำ และระบบประปาภูเขายังไม่เพียงพอการใช้ประโยชน์ในชุมชน

4.2 สภาพเส้นทางดังกล่าวชำรุดเสียหายเนื่องจากน้ำกัดเซาะ และเกิดดินสไลด์

4.3 ชุมชนยังไม่มีไฟฟ้าส่วนภูมิภาค โดยใช้ไฟฟ้าโซล่าเซลล์ ซึ่งยังไม่เพียงพอกับความต้องการของชุมชน

4.4 ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ และโทรศัพท์สาธารณะเพื่อติดต่อกับตลาดภายนอก

แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์

จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีคีรีรักษ์ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ และสนทนา Focus Group กับผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพื้นที่สูง เจ้าหน้าที่ทหาร ผู้นำชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา และชุมชน ทำให้ได้รับทราบแนวทางในการดำเนินการจัดการ ดังนี้

1. ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากกรมอุทยานในการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนา พื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีสีเขียว โดยได้จัดทำโครงการคืนผืนป่าต้นน้ำ เนื้อที่ 1,128 ไร่ ทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ป่าในการปลูกพืชที่เป็นไม้ท้องถิ่น เช่น ดอกเสี้ยว หวาย มะขามป้อม ไม้ และพืชเศรษฐกิจเช่น มะม่วงน้ำดอกไม้ น้อยหน่า อโวคาโด หวายหนามขาว
2. สถาบันวิจัยพื้นที่สูง ได้นำองค์ความรู้ ตลอดจนนำวิธีที่จะส่งเสริมปัจจัยการผลิตโดยมีการรวมกลุ่มสหกรณ์ เพื่อคัดผลผลิต ทำบัญชี และนำผลผลิตที่ได้ออกขายในตลาด
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชน โดยให้ชุมชนเป็นจุดศูนย์กลาง โดยมีการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ (Zoning)
4. จัดทำแนวพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน (Buffer Zone) ระยะ 50 เมตร โดยแยกป่าชาวบ้าน ออกจากป่าจริงเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว และให้คนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างมีความสุข
5. องค์กรภาคเอกชน Thai Beverage เข้ามาส่งเสริมอาชีพเช่นการเลี้ยงไก่ และส่งเสริมรักษาสภาพแวดล้อม
6. ใช้พื้นที่ของชุมชนในการดำเนินการเป็นแปลงสาธิตทางการเกษตรให้ชาวบ้านเห็นเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะได้เกิดความเชื่อมั่นในการที่จะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรโดยการไม่ต้องบุกรุกผืนป่า
7. ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. ในการสร้างฝายชะลอน้ำ โดยความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ
8. จัดกิจกรรมปลูกป่าสร้างรายได้ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน โดยจะมีการดำเนินงานทุกปี ปีละหนึ่งครั้ง
9. รณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกพืชแบบวนเกษตร ไม่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากการปลูกข้าวโพด ต้องใช้พื้นที่จำนวนมากและจะส่งผลให้ชาวบ้านบุกรุกผืนป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
10. การปกป้องป่าโดยการไม่สนับสนุนนายทุนที่เข้ามาแนะนำชักชวนให้ชาวบ้านปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
11. การสร้างโมเดลบ้านผาผึ้งจากพื้นที่เลี้ยงวัวให้เป็นผืนที่ป่า เพื่อเสนอขอรับรางวัลลูกโลกสีเขียว
12. มีหน่วยงานทหารเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ โดยการส่งกำลังทหารมาช่วยเหลือเมื่อได้รับการร้องขอจากสถาบันวิจัยพื้นที่สูง
13. ประชาคมหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเกษตรกร ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการปลูกป่า ปลูกหญ้าแฝกเพื่อให้รากของหญ้าแฝกยึดหน้าดินไม่ให้หน้าดินพังทลาย
14. การนำองค์ความรู้รูปแบบการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย พื้นที่ปลา คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มาเป็นต้นแบบในการดำเนินการจัดการป่าชุมชน บ้านผาผึ้ง- บ้านศรีศรีรักษ์ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนจะยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าบ้านห้วยปลาหลด แต่ก็เป็นสัญญาณที่ดีของการพัฒนา และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตชุมชนให้ดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาป่าชุมชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น บ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก

ตำบลบ้านนาเป็นตำบลที่เก่าแก่มาแต่โบราณ ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของลำน้ำปิง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสามเภา จังหวัดตาก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอ มีเนื้อที่กว้างขวาง มีสภาพเป็นภูเขาสูงเป็นส่วนมาก พื้นที่ราบมีน้อย มีคนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ ฝ้าย เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย หาของป่า ฯลฯ ซึ่งมีทั้งหมด จำนวน 12 หมู่บ้าน คือ บ้านใต้ห้วยนา, บ้านเหนือห้วย, บ้านโค้งวัดหลวง, บ้านท่าเตือ, บ้านท่าพิมาน, บ้านจุงจ๊ะใต้-เหนือ, บ้านโสมง, บ้านห้วย, บ้านห้วยโป่ง, บ้านอุมวาบ, บ้านนาโฮ (หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง), บ้านหินลาด (หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง) พื้นที่ทั้งหมดของตำบลบ้านนา ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและแม่น้ำ การคมนาคมใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเพียงทางเดียว ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง, การเลี้ยงสัตว์ และการเกษตร (เล็กน้อย) การสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์ทางไกลผ่านดาวเทียม ระบบประปาเป็นระบบประปาภูเขา โดยมีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,909.77 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,193,606.25 ไร่

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลย่านรี อำเภอสามเภา จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลสามเภา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 กรมชลประทานเริ่มงานการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล และในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2502 เริ่มมีการอพยพราษฎรตำบลบ้านนาไปอยู่ในที่ ๆ ทางกรมชลประทานจัดสรรให้การอพยพในครั้งนี้ทำให้ราษฎรตำบลบ้านนา แยกออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 อพยพไปอยู่ใต้เขื่อนที่ทางกรมชลประทานจัดสรรให้ ปัจจุบัน คือ หมู่บ้านจัดสรร

กลุ่มที่ 2 อพยพไปอยู่ที่บ้านต้นจิว จังหวัดเชียงราย

กลุ่มที่ 3 อพยพไปอยู่ที่บ้านโป่งน้ำร้อน จังหวัดกำแพงเพชร

กลุ่มที่ 4 ไม่ยอมอพยพออกจากพื้นที่ตำบลบ้านนา แต่อพยพหนีขึ้นไปอยู่ในที่สูงให้พ้นจากน้ำท่วมถึงปัจจุบันมีด้วยกันทั้งหมด 5 หมู่บ้าน คือ บ้านอุมวาบ, บ้านนาโฮ (หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง) บ้านหินลาด (หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง), บ้านโสมง และบ้านสันป่าบวย

ชุมชนบ้านหินลาดอยู่ทางทิศเหนือของตัวอำเภอ ระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตรการเดินทางไปหมู่บ้านโดยทางเรือใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง และจากท่าเรือต่อไปบริเวณหมู่บ้านอีก 2.5 กิโลเมตร โดยรถยนต์กระบะบริเวณชุมชนจะพบว่าบ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจาย ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้าน ชั้นเดียวหลังคามุงสังกะสี การไปมาหาสู่เพื่อการติดต่อกันโดยทางเท้าและใช้รถมอเตอร์ไซด์ ในหมู่บ้านนี้มีประชากรทั้งสิ้น 447 คน จาก 109 หลังคาเรือน

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำนา และเลี้ยงโค มีการปลูกพืชเพื่อไว้บริโภค เช่น พริก ฝรั่ง อาหารหลักของชาวบ้านคืออาหารประเภทปลา ที่จับได้ มะละกอ ก้อยยว มะม่วง มะพร้าว

ผักหวาน และเห็ดโคน ซึ่งมีขึ้นเองตามธรรมชาติตามฤดูกาล ชีวิตความเป็นอยู่ไม่พุ่มเฟือยเพราะส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและได้ไปขึ้นทะเบียนคนยากจนที่ว่าการอำเภอจำนวน 144 คน โดยมีปัญหาเกี่ยวกับที่ทำกินและการเป็นหนี้สิน

การศึกษาของประชาชนในชุมชนในชุมชนหินลาด ไม่สูงนักโยในหมู่บ้านมี โรงเรียนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาโรงเรียนเดียวคือ โรงเรียนบ้านหินลาด - นาไฮ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธโดยมีวัดสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา คือสำนักสงฆ์บ้านหินลาดโดยมีพระสงฆ์มาจำพรรษาอยู่เป็นครั้งคราวตามเทศกาล

ด้านสาธารณสุขเมื่อคนในชุมชนเจ็บไข้ได้ป่วยจะมีสถานบริการสาธารณสุขชุมชนบ้านหินลาดมีลูกจ้างประจำและชั่วคราว จำนวน 2 คน ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมีทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง

ด้านสาธารณูปโภค คือ น้ำ ไฟ ถนนหนทาง ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนดินลูกรัง น้ำดื่มใช้จากลำห้วย และไฟฟ้าใช้ระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาเซลล์) โทรศัพท์ไม่สามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ได้เนื่องจากเป็นภูเขาสูง แต่ที่มีการใช้เป็นการโทรศัพท์ทางไกลผ่านดาวเทียม การซื้อขายสิ่งของมีร้านค้าชุมชน 4 ร้าน

การประกอบอาชีพของชุมชน อาชีพหลักได้แก่ ทำนา ประมง เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริมทอผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ได้แก่ ปลาอย่าง และผ้าทอพื้นเมือง

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย ห้วย ชุนห้วยหินลาด หมู่บ้านหินลาด ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค ป่าไม้ มีป่ากะต๋า ป่าตะกอง และแม่น้ำต้น ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค

การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนบริเวณที่ตั้งของชุมชนหลังเขื่อน ประกอบด้วยบริเวณทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ บางแห่งทำนา ปลูกพืชไร่ ไม้โตเร็ว บริเวณนอกกลุ่มหมู่บ้าน เป็นป่าไผ่ ป่าเบญจพรรณ ไม้เต็งรัง ป่าละเมาะ ส่วนบริเวณภูเขาปกคลุมด้วยป่าไม้ เช่นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง หรือป่าดิบชื้น บางแห่งทำไร่เลื่อนลอย โดยปราศจากการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำให้แหล่งน้ำที่ใช้ในชุมชนที่เป็นลำห้วยต่างๆ ตื้นเขินแห้งแล้งการใช้ที่ดินของแต่ละหมู่บ้าน บ้านอุมวาบบ้านนาไฮ 13,563 ไร่,บ้านหินลาด 12,068 ไร่ บ้านโสมง 1,500 ไร่,บ้านสันป่าปวย 23,948 ไร่

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เกษตรกรรมในพื้นที่ตำบลบ้านนาบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลประกอบด้วยการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกเพื่อยังชีพ ได้แก่ทำนา ทำไร่ สำหรับบ้านนาไฮ และบ้านหินลาด มีพื้นที่ทำนามากที่สุด พื้นที่ทำนาอยู่บริเวณที่ราบริมฝั่งน้ำ และที่ราบแคบๆบริเวณเชิงเขา ชาวบ้านดำรงชีพด้วยการหาของป่าที่ขึ้นตามฤดูกาล เช่นเห็ดถอบ เห็ดโคน ผักหวาน แต่ประกอบอาชีพหลัก ด้วยการทำประมง กับเลี้ยงวัว

ลักษณะป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น ซึ่งมีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทิวเขาสูงชัน สลับซับซ้อน จากสภาพความสูงและความชันต่างระดับกัน ทำให้มีสภาพแตกต่างกัน มีป่าเกือบทุกประเภทและยังมีความสมบูรณ์มาก ประเภทป่าและชนิดพรรณไม้ในป่าแห่งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) มีอยู่บนเขาสูงในบริเวณที่เป็นต้นน้ำของลำห้วยสายใหญ่ๆ และหุบเขาที่มี Aspect ตะวันออกเฉียงเหนือของเทือกเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,370 เมตร พรรณไม้ที่สำคัญในป่านี้ได้แก่พรรณไม้ในวงศ์ไม้ก่อ Fagaceae เช่น ก่อแดง ก่อหยม ก่อขาวใบกลม ก่อหรั่ง และก่อบ้าน ส่วนพรรณไม้อื่นๆ ได้แก่ มะท่า

เมียงอ้อาม ฟันปลา พะอง เมียงผี ซ่าเงาะ คัดเค้า ไคร้มด เมียงเหมือด ส่วนไม้พื้นล่าง ได้แก่ ผักปราบข้าง พญาตง ตาห่านเขา ตาเปิด ตาไก่ ฟ่าวแดง ว่านกำมกึ่งหิน กูดจ้อง ข้าตม หอมฮอก เอื้องหงอนไก่ ว่านไก่แดง หล้าคมบาง สภาพของป่ายังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

2. ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) เป็นป่าบนเขาที่อยู่ในระดับต่ำลงมา สภาพป่าโปร่งกว่าป่าดิบเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 980 เมตร พรรณไม้ที่สำคัญในป่าดิบแล้งมี ไทรย้อยข้าวหลาม ค้างคาว ขนุนป่า หอมไกลตง ฟลองซันก หว่า พะอง นอกจากพรรณไม้ดังกล่าวแล้วยังมีพรรณไม้อื่นๆ คือ มะมุ่นตง ยาเปาะ ปลิง มะพร้าว นกกก ลำไยป่า มะห่า เงาะป่า ตำแยข้าง ลำตวนตง กล้วยฤาษี เกล็ดน้ำ เหมือนคนตัวแม่ ไคร้ มะกายคัต มะไฟ ฝาละมี หาดส้าน เลือด แรด เลือดกวาง หมามูยข้าง ส่วนไม้พื้นล่างได้แก่ ฟ่าวแดง พลุติ่นข้าง หมาก หวาย กาแพป่า เชื่อง ระย้าแก้ว ชะรักป่า บึงขาว จ้าฮ่อม เป็นต้น

3. ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) ส่วนใหญ่อยู่ระหว่างลำห้วยกับยอดเขา โดยเฉพาะ Aspect ด้านตะวันออก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 360 เมตร ในป่าเบญจพรรณนี้มี 2 สภาพป่า คือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้สัก และป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก พรรณไม้ที่สำคัญในป่าเบญจพรรณที่ไม่มีไม้สัก ได้แก่ ตะแบก ตะแบกเลือด ตุ่มกว่าว ปู่เจ้า ปี่จั่น ประดู่ ตีนนก แดง ชะเงาะ มะกอก ยอป่า ชี่หนอน จั้วป่า ลำตาควาย เสี่ยงเครือ ส้มกบ มะกา ขว้าว จุ้นพอ ค่าหุด อ้อยข้าง อ้อยจน ยมหอม กัดลิ้น และปอมื่น ส่วนในป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักนั้น พรรณไม้ที่สำคัญได้แก่ ปี่จั่น มะแฟน ตะคร้อ ตีนนก ชี่เหล็กบ้าน มะเม่าดอย แดง แคทราย ปรู สัก ดำตง กระเจา แคหิน กระท่อมหมู เต็งหนาม เกิดแดง ปอมื่น ส้มกบ และมีไม้ไผ่นวล

4. ป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarpus Forest) มีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคที่เป็นเขาหินและดินกรวดแดง และ Aspect ทางด้านใต้ของเทือกเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 650 เมตร ในป่าเต็งรังนี้มี 2 สภาพป่า คือ สภาพป่าเต็งรัง และสภาพป่าเต็งรัง-สนสองใบ พรรณไม้ที่สำคัญในป่าเต็งรังได้แก่พรรณไม้ในวงศ์ไม้ยาง Dipterocarpaceae ได้แก่ เต็ง พลวง รัง ส่วนในวงศ์อื่นๆ ได้แก่ รกฟ้า มะม่วงหาวแมงวัน กะอวม ตุ่มกว่าว และกระเจา พรรณไม้ที่สำคัญในป่าเต็งรัง-สนสองใบ ได้แก่ พลวง สนสองใบ รักใหญ่ กว้าว สารภีดอย ก่อแอบ เต็ง พยอม และเหมือนดัจีสภาพพื้นล่างของป่านี้ ไม่มีไม้ พื้นล่าง เป็นพื้นที่โล่งมีแต่หิน

เนื่องจากบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ เพื่อที่จะได้จะทราบปัญหาข้อเท็จจริงตลอดจนแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนดั้งเดิม บ้านหินลาด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น พบว่าในพื้นที่ดังกล่าวได้มีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ โดยมีการจำแนกพื้นที่ออกเป็นเขตต่างๆ ดังนี้

1. เขตสงวนพื้นที่ธรรมชาติ เป็นเขตพื้นที่ที่มีสภาพของสังคมพืช และทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่จำเป็นต้องสงวนไว้เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารหรือเพื่อมิให้สภาพพื้นที่นั้นเสื่อมโทรมลงกว่าเดิมเป็นพื้นที่สงวนเพื่อการอนุรักษ์ตามธรรมชาติ เพื่อป้องกันการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

2. เขตเพื่อการศึกษาธรรมชาติ เป็นเขตนันทนาการและแหล่งศึกษาทางด้านนิเวศวิทยา ภูมิศาสตร์ และพฤกษศาสตร์ที่จัดไว้เพื่อประชาชน นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา ได้

ใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาธรรมชาติอย่างใกล้ชิดแต่จะไม่ยินยอมให้คนจำนวนมากเข้าพื้นที่ โดยจะจัดเขตพื้นที่เพื่อให้มีความสะดวกในการศึกษาธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อห่วงใย ในการพัฒนาเขตนี้ คือไม่ควรจะพัฒนาใดๆเพื่อเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่กระทบต่อสภาพธรรมชาติ

3. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ ที่เกิดจากการบุกรุกของราษฎร เป็นเขตที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมไปจากเดิมเนื่องจากถูกบุกรุกทำลาย เช่นการตัดไม้ การเผาป่า การทำไร่เลื่อนลอย การปลูกพืชต่างถิ่น หรือการที่ระบบนิเวศสูญหายไป เพราะมีการเลี้ยงสัตว์ต่างถิ่นเข้าอยู่จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงให้คืนสู่สภาพดั้งเดิม

4. เขตพื้นที่กั้นชน เป็นเขตที่มีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่ป้องกันมิให้มีการบุกรุกหรือดำเนินการใดๆ ในเชิงพัฒนาเข้าถึงเขตพื้นที่สงวนสภาพธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นป่าไม้และที่ชาวบ้านครอบครองโดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่กั้นชนจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะดำเนินการให้มาร่วมกันดูแล รักษาป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ป่า บ้านหินลาด

จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าบ้านหินลาด ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ และสนทนา Focus Group กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยหลายฝ่ายประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทหาร ผู้นำชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา และชุมชน ทำให้ได้รับทราบแนวทางในการดำเนินการจัดการพัฒนาพื้นที่ป่า บ้านหินลาด ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ซึ่งเป็นชุมชนที่อพยพมาจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ดังนี้

1. ชุมชนมีการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ โดยการจัดทำฝายชะลอน้ำทุกปี แต่อย่างไรก็ตามในบางครั้งการดำเนินการสร้างฝายชะลอน้ำมีอุปสรรคในการสร้างฝายชะลอน้ำ เนื่องจากภูมิประเทศของ บ้านหินลาดเป็นแนวภูเขาสูงสลับซับซ้อน

2. ชุมชนทำพิธีเลี้ยงผี เจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขาตามลัทธิความเชื่อของชุมชน ในทุก 2 ปีจะจัดให้มีการเซ่นไหว้ ซึ่งเป็นกุศโลบาย ให้คนในชุมชนเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำการใดๆที่ผิดต่อจารีตประเพณี ซึ่งเป็นผลดีต่อการบริหารจัดการคนในชุมชนให้อยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์กติกาของชุมชนโดยไม่ต้องใช้กฎหมายบ้านเมืองมาเป็นตัวบังคับใช้บทลงโทษ เมื่อมีการกระทำผิด

3. กระทำพิธีสืบชะตาต้นไม้ ชักชวนกันปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าให้กับชุมชน การบวชต้นไม้ ซึ่งเป็นประเพณีของชาวกระเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งนี้ การประกอบพิธีดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนเกรงกลัวและจะไม่กล้าตัดต้นไม้ ทำลายป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของชุมชนเอง

4. ชุมชนมีกฎ ระเบียบ จารีต ประเพณี ที่เข้มแข็งของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความเกรงกลัว กฎ ระเบียบ ฯ ดังกล่าว มากกว่าเกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง เนื่องจากความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิม ถ้าหากใครฝ่าฝืนกฎของชุมชนก็จะมีอันเป็นไป

5. อบต.ให้การสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้เป็นประจำทุกปี แต่มีปัญหาการปลูกต้นไม้ไม่สามารถรอดเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ได้เนื่องจากสภาวะแล้งและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทรายขาด

แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก ชุมชนอาศัยประปาภูเขา การเกิดปัญหาไฟป่าแล้วไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วในการดับไฟ เนื่องจากป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ทำให้ยากต่อการดับไฟ

6. การส่งเสริมให้กับเยาวชนตระหนักรู้ในคุณค่าของป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนเป็นต้นกล้าในการอนุรักษ์ผืนป่า โดยการจัดกิจกรรมการจัดค่าย ลูกเสืออนุรักษ์ป่าเพื่อให้ได้มีส่วนร่วมกัน ปลูกป่า สร้างฝายชะลอน้ำ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาต้นน้ำลำธารไว้คงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

7. ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนมีความร่วมมือในการรักษาผืนป่าเป็นอย่างดี เช่นการต่อต้านนายทุนที่เข้ามาให้ทุนเพื่อปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ชุมชนตระหนักรู้ดีว่าในชุมชนใกล้เคียงในอำเภอ แม่ระมาด ผืนป่าถูกแผ้วถางทำลายเพื่อปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ภูเขาหัวโล้นมากมาย จนผู้นำชุมชนบ้านหินลาดกล่าวว่าในอนาคตไม่ช้านี้ อำเภอแม่ระมาด อาจจะกลายเป็นทะเลทราย นี่คือนี่สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่ผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะได้เร่งแก้ไขให้ผืนป่ากลับมาเป็นสีเขียวอย่างเร่งด่วน

8. ผู้นำชุมชนมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ให้กับชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารโดยทั่วกันโดยการใช้เสียงตามสาย

9. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางการปกครอง ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้าน จึงทำให้ บ้านหินลาดยังคงสามารถรักษาผืนป่าไว้ได้

10. เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ที่ทำกิน เช่น ปัญหาเรื่อง เขตแดนของแต่ละบ้าน ผู้นำชุมชนจะเป็นตัวกลางในการเจรจา ไกล่เกลี่ย และสามารถตกลงกันได้อย่างสันติ

อย่างไรก็ตามบ้านหินลาดก็ยังคงมีประเด็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาพื้นที่ในการจัดตั้งเป็นป่าชุมชน หลายประเด็นดังนี้

1. การระบาดของยาเสพติด เริ่มมีเข้ามาบ้างในพื้นที่ แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาดูแลพื้นที่เนื่องจากความไม่สะดวกของเส้นทางคมนาคมเข้ามาในหมู่บ้าน และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของหมู่บ้านยังไม่ได้รับงบประมาณ ในการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ

2. อัตราการเกิดของเด็กในหมู่บ้านลดน้อยลง และไปเรียนหนังสือที่อื่น เนื่องจากความยากลำบากในการเดินทางที่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปเรียนหนังสือ เด็กๆที่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านต้องมาพักอาศัยที่โรงเรียน

3. ขาดตลาดกลางเพื่อที่จะนำผลผลิตทางการเกษตร และผลผลิตจากการทอผ้าพื้นเมืองของชาวบ้านมาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

4. ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐ หรือองค์กรภาคเอกชนเข้ามาส่งเสริมในการอนุรักษ์ หรือการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในการดูแลรักษาผืนป่าเอง

5. การได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยไม่เพียงพอเพื่อส่งเสริมให้กับเยาวชนเพื่อเป็นต้นกล้าในการอนุรักษ์ผืนป่า เช่นการจัดค่ายลูกเสือมีตลอดทั้งปี ชักชวนให้เยาวชนร่วมกัน ปลูกป่า สร้างฝาย เพื่อรักษาต้นน้ำ

6. ปัญหาการใช้ที่ดิน เพื่อการเพาะปลูกในพื้นที่ตำบลบ้านนาบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล เนื่องจากผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ผลผลิตที่ดีเหมือนบ้านห้วยปลาหลด

7. ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการอุปโภคบริโภค นอกจากนั้นแล้วการจะพัฒนาพื้นที่นั้นค่อนข้างจะมีปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนา เนื่องจากเป็นเขตสงวนและรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น

8. ชุมชนไม่มีกรรมสิทธิ์ใดๆในการถือครองพื้นที่ทำกิน และทำประโยชน์ นอกจากเพื่อการอยู่อาศัยเท่านั้น

9. สภาวะภัยแล้ง ทำให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาในการทำนาปลูกข้าวดอย ทำให้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ต้องซื้อข้าวสารรับประทาน

การวิเคราะห์การดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก

จากการลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัยการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมในจังหวัดตาก นั้นมีปัจจัยต่างๆที่ส่งเสริมความสำเร็จของการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม

1. พระอัจฉริยภาพแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่ทรงมีพระวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาปากท้องของชาวบ้าน การปกป้องรักษาผืนป่าเพื่อให้เป็นป่าต้นน้ำ เมื่อมีป่าก็มีน้ำ เมื่อมีน้ำก็สามารถทำการเกษตร การประมงได้ ใช้อุปโภคบริโภค สามารถดำรงชีพได้ เมื่อผืนดินชุ่มชื้น ก็สามารถทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ที่เหลือยังสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. ความสำเร็จในแง่สิ่งแวดล้อม

2.1 มีการจำแนกประเภทป่า มีการดูแลให้ป่าพื้นตัวเป็นป่าที่สามารถสร้างรายได้ให้กับ คนในชุมชนสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เรื่อง “สร้างป่า สร้างรายได้”

2.2 การดูแลรักษาป่าต้นน้ำ ทำให้มีน้ำตลอดปีเปลี่ยนสภาพจากภาวะ น้ำหลากและน้ำแล้ง เป็นไม่มีน้ำหลากและมีน้ำตลอดปีจากการสร้างป่าและกระบวนการจัดการน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริทำให้น้ำใสสะอาดแม่ในฤดูฝน มีน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร

2.3 การลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้มีการใช้สารเคมีน้อย ประกอบกับการอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำ ทำให้คนในชุมชนปลอดภัยจากอันตรายของสารเคมีอันเกิดจากการทำการเกษตร มีน้ำสะอาด สำหรับอุปโภคและบริโภค

2.4 มีการป้องกันไฟป่าซึ่งเกิดจากภายนอก จากชุมชนข้างเคียงอย่างเข้มแข็ง ด้วยการทำแนวกันไฟ และการดับไฟป่าที่เกิดขึ้นด้วยความสามัคคีและจริงจัง

3. ความสำเร็จด้านอาชีพและรายได้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

3.1 ที่มาของรายได้ เกิดจากการประกอบอาชีพโดยเป็นผลผลิตจากป่าการปลูกพืชผักหมุนเวียนตามฤดูกาล สำหรับข้าวเป็นการผลิตเฉพาะเพื่อการบริโภค รายได้เฉลี่ยประมาณ 30,000 บาท/ ครัวเรือน/เดือน

3.2 การกระจายรายได้ เป็นไปอย่างทั่วถึงด้วยการไม่เพาะปลูกแปลงใหญ่ แต่กระจายการเพาะปลูกในแต่ละครัวเรือน

3.3 เป็นผู้ผลิตและเป็นผู้จัดการตลาดแบบครบวงจร ซึ่งสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายตรงข้ามกับผู้บริโภคและสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง ส่งสินค้าปริมาณมากไปสู่ตลาด

ภายนอกได้ ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังสามารถมีรายได้เพิ่มจากการรองรับผลผลิตจากชุมชนจากเครือข่ายและจากโครงการ หลวงมาจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มอีกด้วย

4. ความสำเร็จด้านความเข้มแข็งของชุมชน

4.1 ความสำเร็จในภาพรวม จากเดิมที่มีอาชีพปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย หลังจากทางราชการปราบปรามและตัดทำลายไร่ฝิ่นได้หันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวโพด ทำให้พื้นที่ป่าต้นน้ำถูกทำลายมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน แต่จากการที่ได้น้อมนำ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริ สามารถพลิกฟื้นผืนดินที่โล่งเตียน กลับมาเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนในอดีตที่มีความมั่นคง

4.2 ความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ตำแหน่งสภาวงทางราชการไม่มีความสำคัญต่อชุมชน ทุกคนมีฐานะเสมอภาครับผิดชอบในหน้าที่ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ซึ่งกันและกัน

4.3 การสืบทอดองค์ความรู้ไปสู่คนในชุมชน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่คนในชุมชนซึ่ง เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำและมีการถ่ายทอดไปยังเยาวชน

4.4 การขยายผลความสำเร็จของการดำเนินการจัดการป่าชุมชนจากผืนดินเสื่อมโทรมให้กลายเป็นป่าที่เขียวชะอุ่มให้กลายเป็น Supermarket ของชุมชนห้วยปลาหลด จนเป็นตัวอย่างในการพัฒนาป่าเสื่อมโทรมให้กลับมาเป็นป่าที่สมบูรณ์ได้อีกครั้ง

4.5 ความรู้ความเข้าใจของชุมชนในการใช้ประโยชน์จาป่าชุมชนโดยไม่ทำลายระบบนิเวศ และช่วยกันดูแลป่าชุมชนไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์ป่าชุมชนของหมู่บ้าน

4.6 การต่อต้านนายทุนที่เข้ามาลงทุนให้ชุมชนทำการเกษตรปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อันจะส่งผลให้เกิดการบุกรุกทำลายป่ามากยิ่งขึ้นเนื่องจากต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมาก

4.7 การช่วยกันดูแลปกป้องผืนป่าจากไฟป่าโดยการจัดเวรยามป้องกัน เมื่อเกิดไฟป่าจะสามารถดำเนินการดับไฟป่าไม่ให้ลุกลามเป็นวงกว้าง จำกัดเขตพื้นที่การเกิดไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.8 การรับรู้ข่าวสารด้านป่าชุมชนมีการกระจายข้อมูลข่าวสารให้กับชุมชน

4.9 การนำเทคโนโลยี GPS มาใช้ในการกำหนดแนวเขตป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชนป่าต้นน้ำ เพื่อให้มีความชัดเจนในการพิสูจน์สิทธิ์ในกรรมสิทธิ์ที่ทำกินของชุมชน

4.10 การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชนบนพื้นที่สูงและชุมชนป่าภูเขาที่มีมาอย่างยาวนานและเป็นการส่งเสริมให้คนอยู่กับป่าสนองพระราชดำริ รวมทั้งทัศนคติ ระหว่างคนต้นน้ำ กลางน้ำและท้ายน้ำ

4.11 การส่งเสริมให้ชุมชนบนที่สูงน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชามาใช้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์ อันจะเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

4.12 รัฐบาลฟื้นฟูป่าได้รวดเร็วตามเป้าหมายโดยไม่ใช้วิธียึดที่ดินคืน (เว้นนายทุน) แต่เปิดโอกาสและ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าภายใต้กติกาชุมชนในกรอบกฎหมาย สร้างความ สมดุลระหว่างผลประโยชน์ของประชาชนกับผลประโยชน์ของรัฐ

4.13 “ระเบิดจากข้างใน” คือความรู้ความเข้าใจและการเห็นประโยชน์จากการอยู่ร่วมกับป่า โดยมี แรงผลักดันคือ การยึดถือและน้อมนำแนวทางการฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริ และการจัดการน้ำในระดับ ชุมชนตามแนวพระราชดำริ มาเป็นหลักในการขับเคลื่อนชุมชนบนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาใช้ จนบังเกิดผลเป็นรูปธรรม จนเกิดผลดีต่อคน น้ำ ดิน ป่า และสิ่งแวดล้อมอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

4.14 การฟื้นฟูป่าและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่สามารถดำเนินการจนประสบ ผลสำเร็จในปัจจุบัน เกิดจากความเข้มแข็ง ความสามัคคีของคนในชุมชนและการผ่อนปรนข้อระเบียบ กฎหมายที่เหมาะสมบนหลักนิติธรรม รวมทั้งการสนับสนุนองค์ความรู้จากภายนอก การติดตามช่วยเหลือใน การลดข้อจำกัดต่างๆ จนสามารถปรับวิถีชีวิตและพัฒนาจนเป็นชุมชนที่สามารถอยู่ ร่วมกับป่าได้ดังเช่นปัจจุบัน

4.15 การฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริโดยการจำแนกประเภทป่า กำหนดกติกาการใช้ ประโยชน์จากป่าแต่ละประเภท มีประชาชนเป็นผู้ดูแลใช้ประโยชน์โดยไม่มีการถากถางเปิดพื้นที่ป่าเพิ่มเติม ในทางกลับกันได้จัดให้ประชาชนหารายได้จากการสร้างป่าสร้างรายได้สำหรับในส่วนที่เป็นที่ทำ กินดั้งเดิม มอบให้ผู้ทำกินเดิมเป็นผู้ฟื้นฟูดูแลป่าและเก็บผลประโยชน์จากป่าที่ตนเองเป็นผู้รับผิดชอบ เว้นพื้นที่ปลูกพืช หมุนเวียนตามฤดูกาลได้แก่ พื้นที่ปลูกผักตามฤดูกาลที่ไม่มีสภาพเป็นป่าแต่สามารถสร้างรายได้รายจ่ายให้กับ คนในชุมชนได้อย่างที่ทั่วถึงและต่อเนื่องสำหรับแปลงปลูกข้าว ซึ่งปลูกข้าวไร่และอาศัยน้ำฝนยังคงเป็นพื้นที่ใช้ ระบบการหมุนเวียนแบบไร่นาลอยดั้งเดิมโดยใช้พื้นที่ 3 แปลง ปลูก 1 แปลง 2 แปลงว่างให้ดินฟื้นตัว หากสามารถจัดระเบียบพื้นที่ได้จนสามารถหยุดการหมุนเวียนได้จะได้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นอีก 2 ส่วนใน 3 ส่วน ของแปลงปลูกข้าวหมุนเวียนทั้งหมด

4.16 การจัดการน้ำระดับชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์และสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตรองค์กรมหาชน (สส.นท.) ในการให้ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการน้ำ โดยชุมชนจัดทำแผนและวางแผนควบคู่ไปกับการฟื้นฟูต้นน้ำ เพื่อจัดการน้ำสำหรับ บริโภค อุปโภคและการเกษตร โดยการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม ด้วยการสร้างฝาย ชะลอน้ำเพื่อสร้างความชุ่มชื้นและการสร้างฝายกักเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ท้ายน้ำใช้ประโยชน์ใน การผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำและใช้สำหรับการปลูกพืชผัก ทั้งนี้การปลูกพืชส่วนใหญ่อาศัยเพียงน้ำฝนและ ความชุ่มชื้นของพื้นดินรวมทั้งพืชที่ปลูกเป็นแบบวนเกษตรจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำเหมือนพืชเชิงเดี่ยว

4.17 ด้านอาชีพและรายได้ รายได้เกิดจากการปลูกผัก ซึ่งสามารถตอบสนองต่อคนใน ชุมชนเป็นรายได้รายวันจากการหมุนเวียนปลูกพืชผักตามฤดูกาล รายได้ส่วนที่สองคือรายได้ที่ได้จากผลไม้ และของป่าในแปลงวนเกษตร ซึ่งปลูกไม้ 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เช่นหน่อไม้ ตำวเนียง กาแฟ และ ไม้เช่น มะไฟ ทูเรียน พลับ ขนุน ฯลฯ รายได้ส่วนที่ 4 คือรายได้จากป่าประเภทอื่นในพื้นที่นอกพื้นที่วน เกษตรส่วนตัวเว้นป่าอนุรักษ์คือการเก็บหาของป่า และสุดท้ายคือรายได้ที่เกิดจากการจัดการตลาดเป็นตลาด เครือข่ายรับสินค้าจากแหล่งผลิตของเครือข่ายและโครงการหลวงมาจำหน่าย ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสร้างอาชีพ ให้กับคนในชุมชนเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อ

การแก้ไขปัญหาคนบนพื้นที่สูงอพยพเข้าหางานทำในตัวเมือง หากมี การส่งเสริมอุตสาหกรรม การเกษตรในชุมชนหรือสร้างธุรกิจให้เกิดขึ้นในชุมชน สามารถอาศัยวิทยาลัยชุมชน ในการสร้างองค์ความรู้ให้ถึงเยาวชน

4.18 ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ชุมชนดั้งเดิมทั้งสามพื้นที่เป็นชุมชนที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่า คน สามารถอยู่ร่วมกับป่าได้จริงและอยู่ได้อย่างมั่นคงมีต้นไม้เพิ่มขึ้นสามารถ ยับยั้งการบุกรุกป่าได้อย่างเป็น รูปธรรม ภายใต้การดูแลและใช้ประโยชน์แบบมีเงื่อนไขจาก ประชาชน หากมีการพัฒนาที่สมดุลสามารถเพิ่ม พื้นที่ป่าให้มีจำนวนมากขึ้นได้ เป็นแบบอย่างในการ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พื้นที่ฟู ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์ จากป่าได้อย่างเป็นรูปธรรม ถ้ามีการดำเนินการขยายผลไปสู่ ชุมชนอื่นๆ การฟื้นฟูป่าตามนโยบาย สามารถทำได้รวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น เพียงแต่เลือกรูปแบบให้ เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของ แต่ละชุมชน

4.19 พ.ร.บ. ป่าชุมชน พ.ศ.2562 ที่รัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ ตระหนักถึงปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างคนกับป่ามาเป็นเวลาสี่สิบกว่าปี เพื่อขจัดปัญหาความ เดือดร้อน และความขัดแย้งประเด็น คนกับป่า ไครมาก่อน รัฐบาลจึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้คน กับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการผลประโยชน์ โดย คณะกรรมการของชุมชนเอง และให้ชุมชนเป็นผู้พิทักษ์รักษาผืนป่าให้คงอยู่คู่กับประเทศไทยจนถึงรุ่น ต่อๆไป อย่างยั่งยืน

4.20 การไม่ทิ้งถิ่นของเยาวชนในบ้านห้วยปลาหลด ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นที่ ไม่ออกจากพื้นที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่น เพราะเยาวชนได้ประจักษ์ผลของความสำเร็จของการดูแลรักษาผืน ป่าให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และสร้างรายได้ให้กับครอบครัวโดยไม่ต้องไปประกอบอาชีพอื่นนอกพื้นที่ ก็ยังสามารถดำรงชีพได้อย่างมีความสุข

4.21 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนดั้งเดิมเอง ไม่ว่าจะ เป็น การมีส่วนร่วมโดย กฎ ระเบียบ ของชุมชนเอง หรือตามกฎหมายของบ้านเมือง ล้วนส่งผลให้การ จัดการพื้นที่ป่ามีความยั่งยืนตลอดไป

อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัยจากการลงพื้นที่เพื่อรับทราบความสำเร็จของการจัดการและ สิ่งที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่ และชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก ก็ได้พบข้อจำกัดบางประการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดทางกฎหมาย ข้อจำกัดการยกระดับการฟื้นฟูพื้นที่ป่าให้เพิ่มขึ้น คือ ข้อจำกัดทาง กฎหมาย ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนา โดยเฉพาะ แหล่งน้ำ เส้นทาง ไฟฟ้า ระบบการสื่อสาร โครงการ Internet ประชากร เพื่อส่งเสริมให้ เยาวชนได้มีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อประกอบการศึกษา

2. การยกระดับอาชีพรายได้ ผลผลิตยังมีข้อจำกัดเรื่องการรับรองถิ่นกำเนิดที่มีได้มา จากการเปียดเบียนธรรมชาติ

3. การส่งเสริมให้มีตลาดชุมชนในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงชุมชนซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน มี รายได้จากการขายผลผลิตโดยตรงต่อผู้บริโภคได้ราคาดีและลดความเสี่ยง เรื่องราคาและความ เสี่ยงหายต่อ ผลผลิต

4. การทิ้งถิ่นฐานของคนหนุ่มสาว
5. ในบางชุมชนยังมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในเรื่องของความต่อเนื่อง
ข้อร้องเรียนที่ชุมชนอยากได้รับการพัฒนา

บทที่ 4

แนวทางการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน

ในการศึกษาวิจัยแนวทางการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก อย่างยั่งยืนซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้นำเสนอกระบวนการการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ผู้ศึกษา ได้ทำการศึกษากิจกรรมการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน บ้านห้วยปลาหลด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ป่าชุมชนผาผึ้ง – บ้านศรีศรีรักษ์ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก และการจัดการพื้นที่ป่า บ้านหินลาด เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

วิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยใช้วิธีการศึกษาเป็นการเก็บ ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล การวิจัยแบบมีส่วนร่วมหลายรูปแบบ คือ การวิเคราะห์/การสังเคราะห์ เอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก (In -dept interview) การสนทนา กลุ่ม (Focus Group discussion) การสนทนาแบบ World Café และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ทั้งภาครัฐ และประชาชนในเขตพื้นที่ดังนี้

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูลพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมที่จังหวัดตาก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การจัดการสนทนา แบบFocus Group และการสนทนาแบบ World Café

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษานี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่ต้องการศึกษา รวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์Website ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secomdary Data) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางการปกครอง ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หัวหน้าอุทยาน ราษฎรชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อหาข้อมูล พื้นฐานของชุมชน สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนธรรมเนียมประเพณี

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำและคนในชุมชนทั้ง 3 แห่ง จำนวน 60 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาให้สัมภาษณ์เชิงลึก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

ประกอบด้วยแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 แบบสังเกต

ผู้วิจัยใช้การสังเกต ในประเด็นศึกษา การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก เพื่อความยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัย ถึงประเด็นสำคัญที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก ซึ่งประกอบด้วย การสังเกต การซักถาม การจดบันทึก ภาพถ่าย โดยที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาริบทของชุมชนทั้งสามแห่ง เช่นสภาพป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ จารัตประเพณีของท้องถิ่น การยึดมั่นในหลักศานา กฎระเบียบของชุมชนที่เข้มแข็ง ความสามัคคีของชุมชนในการปกป้องรักษาผืนป่า รวมทั้งกิจกรรมต่างๆของชุมชน เป็นต้น

3.2 แบบสัมภาษณ์

3.2.1 ผู้วิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อทำการสัมภาษณ์ ประชาชนในชุมชน มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชน อาทิ กิจกรรมด้านการบวชป่า กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จาก ผืนป่า กิจกรรมในด้านการป้องกันการปกป้องกันป่า ไม้ให้เกิดความเสื่อมโทรม และการลดลงของป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องผืนป่าซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย และดำรงชีพ จนถึงแนวทางการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้และออก กฎ ระเบียบในชุมชน รวมถึงศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดพื้นที่ป่า

3.2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group) คณะนักวิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มโดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ได้แก่ตัวแทนหน่วยงานด้านป่าไม้ ผู้นำชุมชน ตัวแทนคณะกรรมการป่าชุมชน ในพื้นที่เป้าหมาย สู่การตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อค้นหากิจกรรมและแนวทางการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน

4. เก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าและเก็บข้อมูลแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน ตลอดจนพระราชบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน ตำรา บทความวิชาการ ตลอดจนการสืบค้นทางเอกสารวิชาการ และทาง website

ผลจากการศึกษาแนวทางการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางการปกครอง และชาวบ้าน จากการลงพื้นที่จริงทั้ง 3 แห่ง ด้วยเครื่องมือตามกรอบการวิจัยที่ได้กำหนด

กรอบแนวคิดเบื้องต้น ครั้งนี้เกิดจากการรวบรวมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการพื้นที่ป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนโดยการลงสำรวจพื้นที่ทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยได้พบความสำเร็จและอุปสรรคของการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก เพื่อความยั่งยืนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ในการศึกษานี้ใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์(Cohen and Uphoff.1977,p.6) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องใน กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และวิธีดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการ ปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการ โดยการร่วมมือหรือสนับสนุนด้านทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการรับ ผลประโยชน์การดำเนินงานมี 4ลักษณะ คือ

1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ(Decision Making) ซึ่งการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ (Decision Making) ตามแนวคิดของ โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึงการที่บุคลากรมีส่วนร่วมในการอภิปรายปัญหาความต้องการจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหามาไปสู่การคิดริเริ่มโครงการเลือกทำโครงการงานและกิจกรรม ส่วนใดบ้าง การดำเนินงาน ในโครงการงานกิจกรรมใดก่อนหลัง รวมถึงการร่วมตัดสินใจในขณะที่มีการ ดำเนินโครงการ งานกิจกรรมนั้น

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมใน การดำเนินการ (Implementation) ของ โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์(Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ มีส่วนร่วมทั้งด้านงบประมาณ แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ให้กับโครงการ การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน มีส่วนร่วมประสานงาน ความตั้งใจ ตอบสนองในเชิงบวก การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานแบบมีเงื่อนไขที่กำหนดส่งผลให้โครงการที่ได้ ดำเนินการประสบความสำเร็จรวมทั้งการมีส่วนร่วม ทั้งแบบชั่วคราว และแบบถาวร ส่วนร่วมทั้ง รายบุคคลและแบบเป็นกลุ่มส่งผลให้บุคลากรมีความผูกพันกับองค์กรมากขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits) การมีส่วนร่วมในการ ได้รับผลประโยชน์ (Benefits) ของ โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในทางบวก และทางลบ ผลประโยชน์ในทางบวก ได้แก่ผลประโยชน์ด้านวัตถุ เช่นการมีรายได้และทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมั่นคงขึ้น ผลประโยชน์ทางด้าน สังคม ได้แก่การได้รับการศึกษาการได้รับการบริการทางสังคม และสวัสดิการต่างๆ ผลประโยชน์ ทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ การได้รับการนับถือการยอมรับ ได้รับอำนาจความมีประสิทธิภาพใน ตนเอง ผลประโยชน์ในทางลบได้แก่การมีหนี้สินเพิ่มมีความแตกแยกทางสังคมความแตกแยกในกลุ่ม ความรู้สึกบุคคลที่รู้สึกกว่าไร้อำนาจ ไร้ศักดิ์ศรี ไร้ความยุติธรรม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล (Evaluation) ของ โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เป็นทางการ ได้แก่การ ร่วมประชุมทบทวน และประเมินผลการประเมินโครงการตามแผนการปฏิบัติประจำปี ไม่เป็น ทางการ ได้แก่การประชุมกลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนิน

โครงการ นำผลการประเมินโครงการมาใช้ในการพิจารณาร่วมกันเพื่อจัดทำเป็นโครงการงานกิจกรรมในการดำเนินงานครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตากมีต้นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียงมีความเอื้ออาทรมีจารีตประเพณีของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน บทบาทของบ้าน วัดโรงเรียน เข้มแข็ง วัฒนธรรมชุมชนแบบชุมชนดั้งเดิมของชนเผ่าชุมชนที่เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทตนเอง เรียนรู้ การค้นหาศักยภาพของชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่องชุมชนดั้งเดิมสามารถหลอมรวม วิถีปฏิบัติ วิถีคิดและวิถีชีวิตได้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีกิจกรรมที่บูรณาการเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน การให้ความสำคัญกับเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของทุกคนในชุมชน เป็นหน้าที่ ที่ทุกคนจะต้องร่วมกันดูแล สร้างความ ตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน นับเป็นการสร้างจิตสำนึกของการใช้ ทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนปัจจัยภายนอกชุมชน คนที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการจัดการ ป่าชุมชน คือการมีเครือข่ายความร่วมมือที่ดีกับหน่วยงานภายนอกชุมชนลักษณะของการเข้ามาให้ การสนับสนุนชุมชน การสนับสนุนความรู้การฝึกอบรมได้

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 3 แห่งมีผลการศึกษา ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในระดับชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านเกิดจากความ สัมผัสใจ หรือผู้ที่มีจิตอาสา ตลอดจนการลงคะแนนเสียงของคนในชุมชน โดยคณะกรรมการ บทบาท และหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชนทั้งสามแห่ง ครอบคลุมหลายด้าน ตั้งแต่การจัดการ พื้นที่ พิทักษ์รักษาป่า ปกป้องผลประโยชน์จากป่าชุมชนของตนเองให้มีความยั่งยืนหวงแหนใน ทรัพยากรจาก ผืนดิน ผืนป่า คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีการแบ่งงานตามภารกิจหน้าที่ออกเป็นชุด ต่างๆ เช่น ชุดดูแลออกตรวจป่าชุมชน ชุดดูแลเขตป่าชุมชน ชุดดูแลผลประโยชน์ของชุมชน ชุดดูแล เรื่องการงบประมาณที่จะได้รับการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ โดยมีการประสานงานกับ อบต. คณะกรรมการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐโยทั่วถึง

จากการสัมภาษณ์ในเบื้องต้น ทราบว่าคณะกรรมการชุมชนที่จัดตั้ง พบว่ามีบทบาท สำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนครอบคลุมหลายด้าน ตั้งแต่การจัดการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม ติดตามตรวจสอบ บังคับใช้กฎ ระเบียบของชุมชนให้ทุกคนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2. การมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ นำแนวคิดในการอนุรักษ์ป่ามา กำหนดเป็นกฎเกณฑ์การใช้พื้นที่ป่าชุมชนซึ่งกำหนดไว้เช่น ห้ามตัดต้นไม้ จะใช้พื้นที่จากต้นไม้ที่

ยืนต้นตายและไม้ที่ล้มแล้วเท่านั้นในการใช้ไปประกอบพิธีทางศาสนาในเวลาที่มีคนเสียชีวิตในชุมชน และห้ามไม่ให้ตัดไม้เกินความจำเป็น มิฉะนั้นจะพบกับความวิบัติ ซึ่งเป็นความเชื่อตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ห้ามตัดต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการชุมชน ห้ามจุดไฟเพื่อเผาป่า หาเห็ดหาของป่า ห้ามล่าสัตว์ป่าสมาชิกของชุมชนห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นข้อห้ามของชุมชนที่จะส่งผลทำให้ป่าเสื่อมโทรม ป่าต้นไม้มักถูกทำลาย ผู้ที่มีสิทธิในประโยชน์จากผืนป่าจะต้องเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ

ผลการศึกษาพบว่า เป็นแนวทางบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎ กติกาของชุมชน เช่น ห้ามตัดฟันก่อนได้รับอนุญาต ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับ ห้ามล่าสัตว์ ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับ ห้ามบุกรุกที่ดินในป่าเพื่อทำกินถ้าฝ่าฝืนบุกรุกจะถูกปรับ และบทลงโทษรุนแรงคือการขับออกจากหมู่บ้านนอกจากนั้นแล้วยัง ห้ามคนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ ถ้าฝ่าฝืนครั้งแรกจะเป็นการตักเตือน ครั้งที่สองจะส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อดำเนินคดี และห้ามจุดไฟเผาป่าโดยเด็ดขาด

4. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชนทุกปี

ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการป่าชุมชนเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการกระจายเสียงผ่านหอกระจายเสียงของชุมชน และขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ และภาคเอกชนในการส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ เช่น การมีส่วนร่วมในการปลูกป่าเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา, วันสิ่งแวดล้อมโลก, วันสำคัญต่างๆทางศาสนา การปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าเป็นการสร้างเสริมทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์ พันธุ์พืช สัตว์ป่าหายากที่ทุกคนจะต้องอนุรักษ์ไว้ให้คู่กับผืนป่า

5. การมีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ผลการศึกษาพบว่า การเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงในชุมชนในทุกเรื่องๆที่เป็น กรรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน เช่นงบประมาณของชุมชน การจัดการด้านการตลาดของชุมชน เพื่อนำพืชผลทางการเกษตร นอกจากนั้นแล้วการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารยังเป็นช่องทางในการสื่อสารสองทางระหว่างชุมชน กับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก ได้รับทราบข้อมูลซึ่งกันและกัน

6. การมีส่วนร่วมจัดเวรยามควบคุมการดูแลรักษาป่าเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผืนป่าของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า เพื่อมิให้ผู้ใดเข้ามาลักลอบตัดต้นไม้ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชนออกตรวจเวรยามเพื่อลาดตระเวนตรวจสอบดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่ป่า เพื่อไม่ให้คนชุมชนหรือบุคคลภายนอกชุมชน ตลอดจนนายทุนเข้ามาทำผิดระเบียบการจัดการพื้นที่ป่าอันเป็นมรดกที่มีค่ายิ่งของชุมชน

นอกจากนั้นแล้ว ผลจากการศึกษา การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก ทั้งสามแห่ง ประเด็นการมีส่วนร่วมการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตากเพื่อความยั่งยืนนั้น มีความสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรม ยุทธศาสตร์ต่างๆ การทบทวนวรรณกรรมของคนไทย และการจัดการป่าชุมชนของต่างประเทศโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยได้นำมาประกอบการวิจัยดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสาร ภาษาอังกฤษ และภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรมนักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่ และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมาย การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบต่อสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมภิบาล และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็น การดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พ.ศ.2557

1. ประเด็นยุทธศาสตร์ ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

- 1.1 กลยุทธ์ “หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ”
- 1.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”
- 1.3 กลยุทธ์ “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”

1.4 กลยุทธ์ “ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคน โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลักร่วมกับ หลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง”

2. ประเด็นยุทธศาสตร์ ปลุกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน

2.1 กลยุทธ์ “กำหนดให้การแก้ไขปัญหาคกรบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็น วาระแห่งชาติ”

2.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก”

2.3 กลยุทธ์ “ปลุกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน”

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3.1 กลยุทธ์ “ปรับปรุงระบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้”

3.2 กลยุทธ์ “พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระดับจังหวัด และ อำเภอ”

3.3 กลยุทธ์ “จัดทำแนวเขตทรัพยากรป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดียวที่ชัดเจน”

3.4 กลยุทธ์ “จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)”

3.5 กลยุทธ์ “ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ”

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ พื้นฟูและดูแลรักษาป่าอย่างยั่งยืน

4.1 กลยุทธ์ “จัดระบบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมกับประชาชน”

4.2 กลยุทธ์ “จัดระบบการปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศเพื่อทดแทนความต้องการและลดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า”

4.3 กลยุทธ์ “ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข”

4.4 กลยุทธ์ “เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการฟื้นฟูและดูแลป่าอย่างยั่งยืน”

4.5 กลยุทธ์ “ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ”

ผลลัพธ์ของแผนแม่บท

คือ การพิทักษ์รักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ตามลักษณะประเภทของป่า ตามที่กำหนดไว้ให้ได้อย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี แต่เนื่องจาก คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างรวดเร็วจึงได้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาระยะเร่งด่วนให้มีการรณรงค์อย่างจริงจังด้วยการประสานความร่วมมือของทุกภาค ส่วน ดำเนินการต่อทุกพื้นที่ทั้งประเทศโดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี

ส่วนที่ 2 เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และยั่งยืน ภายใน 2 ปี

ส่วนที่ 3 เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน 2 – 10 ปี

ยุทธศาสตร์พิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข

1. ส่งเสริมสนับสนุนและขยายผลการดำเนินการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

2. ดูแลประชาชนและชุมชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่าให้มีพอกอยู่ พอกิน พอใช้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขเกื้อกูลกันระหว่างป่ากับคน อย่างยั่งยืน

3. จัดทำโครงการเสริมรายได้ให้กับประชาชนและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าและพื้นที่ รอบป่า เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ โครงการเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โครงการป่า สมุนไพร เป็นต้น

4. นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนาโครงสร้างความเป็นอยู่ และรายได้ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยส่งเสริมให้มี วิสาหกิจชุมชน และระบบสหกรณ์ให้กับชุมชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่า

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มีดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการจัดตั้งป่าชุมชน และพื้นที่ป่าที่มีการจัดตั้งเป็นป่าชุมชน แล้ว ให้คงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎกระทรวงว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

2. กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายในการจัดตั้ง การจัดการป่าชุมชนและเครือข่ายป่าชุมชนหรือพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับป่าชุมชน เสนอแนะในการออกกฎหมาย กำหนดระเบียบพิจารณาอุทธรณ์ และเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดงบประมาณ มาตรการ หรือกลไกทางการเงิน

3. กำหนดให้มีคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและประกาศคำขอ เพิ่ม ลด หรือเพิกถอนป่าชุมชน ตรวจสอบรายละเอียดที่ระบุในคำขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชน ถอดถอนกรรมการจัดการป่าชุมชน แต่งตั้งและถอดถอนเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และประเมินผลการจัดการป่าชุมชนในจังหวัดแล้วจัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

4. กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการขอจัดตั้งป่าชุมชน โดยในพื้นที่ป่าชุมชนจะต้องกำหนดบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ และบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ หรือบริเวณเพื่อการอนุรักษ์เพียง

อย่างเดียว ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน และวัตถุประสงค์ของป่าชุมชน และการจัดตั้งป่าชุมชนมีผลต่อเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

5. กำหนดให้คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน และกำหนดให้มีแผนจัดการป่าชุมชน รวมทั้งกำหนดให้มีหลักเขต ป้ายหรือเครื่องหมายอื่นแสดงแนวเขตป่าชุมชนบริเวณเพื่อการอนุรักษ์และบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตป่าชุมชน

6. กำหนดให้มีการควบคุมดูแลป่าชุมชน กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน และกำหนดการห้ามกระทำการภายในป่าชุมชน คือ ห้ามทำไม้ในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ ห้ามใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน ห้ามบุคคลใดก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า ขุดหาแร่ ล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือกระทำการด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าชุมชน เว้นแต่เป็นการกระทำตามที่พระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้กระทำได้ ทั้งยังกำหนดเกี่ยวกับการอนุญาตให้บุคคลเข้าไปกระทำการใด ๆ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ

7. กำหนดให้อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือแต่บางส่วนได้โดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนขอให้เพิกถอนป่าชุมชน ทอดทิ้งไม่จัดการฟื้นฟูป่าชุมชนนั้น ต่อเนื่องติดต่อกันเป็นเวลา 1 ปี โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือระเบียบ หรือข้อบังคับที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ อันจะเป็นเหตุให้ป่าชุมชนได้รับความเสียหายหรือมีเหตุไม่ควรวางใจให้จัดการป่าชุมชนต่อไป และเมื่อมีเหตุผลความจำเป็นทางด้านกิจการเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ซึ่งการเพิกถอนป่าชุมชนให้มีผลเมื่อได้ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาแล้ว ทั้งนี้ ทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอนหากเป็นอสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นของแผ่นดิน ส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ให้กรมป่าไม้เก็บไว้เพื่อใช้ในกิจกรรมจัดการป่าชุมชน

8. กำหนดให้บุคคลชำระเงิน ค่าธรรมเนียม ค่าตอบแทน หรือค่าบริการ เนื่องในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยเงินที่เก็บได้ดังกล่าว เงินที่มีผู้บริจาค เงินสนับสนุนจากรัฐบาลและเงินรายได้อื่น ๆ ให้เก็บรักษาไว้ใช้จ่ายในกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

9. กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบของคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนและข้อบังคับของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน และผู้กระทำการฝ่าฝืนการทำไม้ในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์ใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าชุมชน นอกจากนี้ บรรดาไม้หรือของป่าที่ได้มา หรือมีไว้เป็นความผิด หรือทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม

การทบทวนวรรณกรรมจัดการพื้นที่ป่าชุมชนของต่างประเทศ

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับป่าไม้ การบริหารจัดการป่าไม้ของประเทศญี่ปุ่นมาจากหลักปรัชญาที่ว่า “ป่าไม้มีอยู่เพื่อประชาชน” อันหมายถึงชุมชนท้องถิ่นถือเป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในผืนป่าที่รัฐเป็นผู้ครอบครอง และกำหนดให้ชุมชนแต่ละแห่งเป็นผู้ดูแล โดยเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นยังได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนป่าไม้ขึ้นในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการ จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ร่วมกับป่าดำรงชีพด้วยการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างถูกต้อง

ประเทศเนปาล ป่าชุมชน คือ ป่าสงวนของรัฐ ที่ให้ชุมชนเป็นผู้ใช้ (User's Group) ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากร ใช้ประโยชน์ได้ โดยผู้ใช้อาจเป็นคนชุมชนในพื้นที่นั้น หรือคนจากชุมชนอื่นก็สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ไม่มีการกีดกันคนนอก ลักษณะป่าชุมชนของเนปาลจะเป็นป่าบนภูเขาสูง ป่าต้นน้ำ ในขั้นตอนแรกจะต้องมีการยื่นคำขอจัดทำป่าชุมชนกับทางรับ พร้อมทั้งทำแผนการจัดการดูแลป่าร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ พร้อมบอกชื่อป่า แนวเขต และหมู่บ้าน ในแผนต้องระบุ กฎเกณฑ์ เงื่อนไข การควบคุม จัดการ และใช้ประโยชน์ป่า ทางกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการป้องกัน ในเรื่องการป้องกัน และจัดการป่า และรัฐจะพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนสามารถทำโครงการชุมชนได้ระยะเวลาที่รัฐใช้พิจารณาอยู่ที่ 1-6 เดือน รัฐมีนโยบายและกฎหมาย Forest Act, 2049 (1993) ที่สนับสนุนการจัดการป่าชุมชน และกำหนดสถานะของชุมชน

ประเทศอินเดีย ปี พ.ศ. 2520 รัฐเริ่มโครงการ ระบบรัฐจัดป่าร่วมกับชุมชน (Joint Forest Management, JFM) ที่ในรัฐเบงกอลตะวันตก ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าโดยตรง โดยความช่วยเหลือจากนักวิชาการป่าไม้ โดยเริ่มช่วยชาวบ้านจัดตั้งกลุ่ม เป็นกรรมการรักษาป่าหรือชมรมจัดทรัพยากรป่าไม้ มีการสร้างเครือข่ายป่าชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้ ในการรักษาดูแลป่าเสื่อมโทรมและให้สิทธิเก็บหาผลประโยชน์จากป่า เช่น เก็บหาของป่า ฟืน และไม้ใช้สอยได้ ประเทศอินเดีย มีกฎหมายและระเบียบของรัฐแต่ละรัฐ ที่ให้อำนาจและเอื้ออำนวยให้ชุมชนจัดทำป่าชุมชนได้ โดยที่รัฐสามารถออกกฎหมายป่าชุมชนได้เอง

ประเทศฟินแลนด์ ป่าชุมชนคือเป็นขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนและ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่งเพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดินน้ำป่าซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของระบบความคิดภูมิปัญญาอุดมการณ์และสิทธิชุมชนซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

ประเทศ เมียนมาร์ การจัดการป่าชุมชน Pway Hla ตั้งอยู่รัฐฉาน ชุมชนแห่งนี้มีจำนวนประชากร 450 หลังคาเรือน ประมาณ 1,500คน คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมบางส่วนมีฐานะยากจน ในหน้าแล้งจะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สภาพป่าภายในชุมชนเป็น ป่าสน เสื่อมโทรม พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการจัดการป่าชุมชน ถึงแม้ชุมชนจะยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชนมากนัก แต่ชุมชนก็เข้าใจว่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ชุมชนมีส่วนร่วมปลูกต้นไม้บนพื้นที่ว่างเปล่าในเขตป่าเสื่อมโทรม และเมื่อป่าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมีความอุดม

สมบูรณ์ ชุมชนสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บของป่าและตัดไม้เพื่อใช้สอยซ่อมแซมบ้านเรือนและชุมชนจะตัดต้นไม้ได้ก็ด้วยการอนุมัติของพระ

กาญจนา คุ่มทรัพย์ (2558) การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านดอนหมูมีต้นทุนที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณีของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน บทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน เข้มแข็งยั่งยืน การให้ความสำคัญกับเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของทุกคนในชุมชน เป็นหน้าที่ที่ทุกคนจะต้องร่วมกันดูแล สร้างความตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันของสมาชิก ในชุมชน นับเป็นการสร้างจิตสำนึกของการใช้ทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน

พรพิมล ชำรัมย์ (255) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา : บ้านสามขา หมู่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษามีดังนี้

การวางแผนการจัดการป่าชุมชนทำให้เกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม เกิดจากความเข้มแข็งของผู้นำ และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่มีการทำงานประสานกันอย่างเหนียวแน่น การปลูกฝังแนวความคิดให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ สิ่งที่สำคัญคือ การมีระเบียบ กฎเกณฑ์ และแผนการจัดการป่าชุมชนที่เกิดจากประสบการณ์จริง ซึ่งเคยมีข้อผิดพลาด

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการจัดการป่าชุมชน บ้านห้วยปลาหลด ที่ได้เรียนรู้การสร้างป่าขึ้นมาจากป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าชุมชนต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆในประเทศไทย เนื่องด้วยพระอัจฉริยภาพแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ให้ชาวมูเซอเปลี่ยนวิธีการปลูกฝิ่นมาปลูกพืชเศรษฐกิจ

จักรพงษ์ พวงงามชื่น, สวิขญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์และ นครศ รั้งควัด (2556) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนประสบผลสำเร็จ มีผลการศึกษามี ดังนี้

1. มีผู้นำ ที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีความเสียสละในการทำงานตลอดจนชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการระดมพลังการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การเป็นประชาชนดั้งเดิมในพื้นที่ซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย ความรักและสามัคคีกันสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

3. การผ่านการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดแนวความคิดอนุรักษ์ร่วมกัน

4. การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

5. การแบ่งหน้าที่และบทบาทของชาวบ้านอย่างลงตัวในการจัดการป่าชุมชนและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

6. การผสมผสานกันอย่างลงตัวของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของชุมชนที่สนับสนุนการร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการป่าชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

7. การดำเนินงานอย่างเป็นระบบส่งผลให้ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลง

8. การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และเอกชนก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาที่เหนียวแน่น

9. การมีจิตสำนึกของชาวบ้านทุกคนในการพัฒนา การทำงานร่วมกันซึ่งส่งผลการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านทาป่าเปาควรมีการเตรียมความพร้อมด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและแนวทางการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ แก่เยาวชนรุ่นใหม่เพื่อเป็นกำลังสำคัญและรองรับงานด้านการพัฒนาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

10. สร้างค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดกระแสหลักของการบริหารจัดการและการพัฒนาตามแบบกระแสวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดผลประโยชน์ต่อยอดและมีความอุดมสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกันเช่น การได้ผืนป่ากลับคืนมาการได้หลักการและรูปแบบการดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจนและเหมาะสม

ธีระฤทธิ์ แป๊ะประภา (2561) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนหนองฮี ตำบลเสื่อเต่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา มีรูปแบบการพัฒนาในการจัดการป่าชุมชนหนองฮี ดังนี้

การจัดการป่าหนองฮี ตำบลเสื่อเต่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีการดำเนินการโดยคณะกรรมการจัดการป่าที่มีความมุ่งมั่นและเข้มแข็งในการอนุรักษ์ ปันฟู ป้องกันภัยจากภัยธรรมชาติ และการบุกรุกโดยมนุษย์ การบริหารจัดการเน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนหมื่นเวียนเข้ามาเป็นคณะกรรมการและการเข้าร่วมเป็นราษฎรอาสาพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการและประเมินผลการดำเนินงาน โดยมี กฎ ระเบียบ บทลงโทษ และกระบวนการพิจารณาลงโทษผู้ละเมิด กฎ อย่างชัดเจน และเข้มงวด

ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนในเป็นไปตามทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ คือ

1. ความต้องการทางสรีระ(Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกายซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้า ฯลฯ ความต้องการนี้มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอจะขาดไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดร่างกายจะกระตุ้นให้บุคคลทำกิจกรรมขวนขวาย เพื่อตอบสนองความต้องการ

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะบุคคลไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต การถูกขู่เข็ญบังคับจากผู้อื่น มนุษย์จึงเกิดความต้องการความมั่นคงปลอดภัย และหลักประกันชีวิต เช่น มีอาชีพที่มั่นคง

3. ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Love and belonging Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการเพื่อน ต้องการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความรู้สึกผูกพันจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่ในกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มย่อมเกิดความรัก ความเอาใจใส่ และยอมรับซึ่งกันและกัน

4. ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า (Esteem Needs) หมายถึง ความปรารถนาที่จะมองตนเองว่ามีคุณค่าสูง เป็นที่น่าเคารพยกย่องจากทั้งตนเองและผู้อื่น ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ มีตำแหน่งฐานะ บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่ามีประโยชน์

5. ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาศักยภาพของตน (Self-Actualization Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ (Self-fulfillment) รู้จักค่านิยม ความสามารถและมีความจริงใจต่อตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนที่ดีที่สุดในตัวเอง มีสติในการปรับตัว เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต และเผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่มนุษย์ทุกคนต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพ

ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยจึงได้นำมาดำเนินการผลจากการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยนำมาดำเนินการจัดทำ SWOT Analysis เพื่อหาสิ่งที่เป็จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และสิ่งที่จะเป็นอุปสรรค ต่อการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก ให้เกิดความยั่งยืน ได้ดังนี้

ตารางที่ 4-1 : SWOT Analysis

<p>S (Strengths) จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล 2.ชุมชน เคารพใน จารีต ประเพณี ความเชื่อ หลักศาสนา 3.กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน ที่เข้มแข็ง 4.บทเรียนจากอดีตของชุมชน แล้วนำมาเป็นองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ในเรื่องการอนุรักษ์ผืนป่า ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต 5.ประชาชนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ 6.ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง 7.การขยายผลความสำเร็จของบ้านห้วยปลาหลด ไปสู่ชุมชนเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าแห่งอื่นๆในจังหวัดตาก 8.ความร่วมมือของชุมชน และผู้นำทุกประเภทของชุมชน 	<p>W (weaknesses) จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.เยาวชนในหมู่บ้านเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ศึกษาต่อ 2.การขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ 3.การจัดทำแผนงานอนุรักษ์พื้นที่ป่าในระยะยาวยังไม่มีมีการจัดทำแผน 4.ขาดความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่
<p>O(Opportunities) โอกาส</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันต่างๆ ให้การติดตามดูแลให้คำแนะนำส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชนและให้งบประมาณสนับสนุน 2. รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม 3.พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ 4.แผนยุทธศาสตร์กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559- 2564 	<p>T(Threats) อุปสรรค</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แนวโน้มการใช้ทรัพยากรป่าไม้มีสูง 2. การเปลี่ยนแปลงของเจ้าหน้าที่ที่บ่อยให้ขาดความต่อเนื่องของแนวทางการดำเนินงาน 3.ชุมชนยังขาดความเข้าใจในกฎหมายเรื่องสิทธิของชุมชนที่จะอาศัยร่วมกับป่าอย่างมีความสุข

ร่างแนวทางการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดตากอย่างยั่งยืน

1. การมีส่วนร่วมระดับครอบครัวและชุมชน

1.1 ชุมชนในพื้นที่ควรตระหนัก รู้คุณค่า หวงแหนทรัพยากรป่าชุมชนในท้องถิ่นและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด และควรมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าของแต่ละชุมชนเองทั้งนี้เพื่อเป็นไปตามความต้องการของชุมชน

1.2 ชุมชนในพื้นที่ควรกำหนดแผนงานในการพัฒนาที่จำเป็นเป็นต้องมี และมุ่งในการแสวงหาอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของป่าชุมชนในพื้นที่

1.3 ชุมชนในพื้นที่ต้องยึดหลักการดำเนินชีวิตตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ขององค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อการดำรงชีวิตที่ ปกติสุข ไม่เปียดเบียนทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

1.4 ครอบครัวและชุมชนควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน อาทิ การเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักรู้การดูแลทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ การร่วมเป็นอาสาสมัครป้องกันไฟป่าในพื้นที่ ร่วมเสริมกำลังกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการลาดตระเวนตรวจพื้นที่ป่าในพื้นที่ชุมชน การร่วมเป็นอาสาสมัครและเครือข่ายคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่

1.5 ผู้นำชุมชนควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ไม่แสวงผลประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรป่าชุมชน ปกครองชุมชนโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ร่วมประสานงานและประชาสัมพันธ์ความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในการปกป้องผืนป่าชุมชน

1.6 การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนให้การตระหนัก ห่วงเห่นในทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ รวมถึงข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านสื่อประเภทต่างๆ อย่างทั่วถึงในชุมชน อาทิ ป้าย แผ่นพับ หอกระจายเสียงในชุมชน เป็นต้น

1.7 จัดทำแผนงานในการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชุมชนในพื้นที่ อาทิ ปลูกป่าทดแทน ปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เป็นต้น

1.8 ออกระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนในการใช้ทรัพยากรป่าชุมชนในชุมชนอย่างเคร่งครัดรัดกุม เพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชนอย่างไร้ค่า

1.9 ให้ความร่วมมือและประสานงานในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆ ทั้งระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดูแลและการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

1.10 สร้างกลไกชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนงานอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในชุมชนให้ยั่งยืน

2. การมีส่วนร่วมระดับหน่วยงานท้องถิ่นและจังหวัด

2.1 หน่วยงานระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด ควรกำหนดแนวทางร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนให้มีความชัดเจนทุกพื้นที่ครอบคลุมทุกชุมชนในพื้นที่ เพื่อป้องกันการบุกรุกผืนป่าของประชาชนในพื้นที่ และเป็นการป้องกันพื้นที่ป่ามิให้มีผู้ใดเข้าไปบุกรุกหรือแสวงผลประโยชน์

2.2 ปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติ หรือนโยบายของรัฐบางเรื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นรูปธรรม และลดผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนในท้องถิ่น ดำเนินงานโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่มีความยั่งยืนและให้ผลที่เป็นรูปธรรม และตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2.3 ปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล ด้วยความโปร่งใส และไม่แสวงผลประโยชน์กับชุมชน และทรัพยากรในท้องถิ่น

2.4 การรับฟัง ปัญหาและความเดือดร้อนตลอดจนความต้องการ ของชุมชนในพื้นที่ แล้วนำข้อร้องเรียน ข้อเสนอแนะ เสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการจัดซื้อปัญหาอุปสรรคของชุมชน ต่อไป

2.5 การขยายผลความสำเร็จของของป่าชุมชนต้นแบบไปสู่ป่าชุมชนแห่งอื่นที่ยังไม่ประสบความสำเร็จโดยจะต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของความเข้มแข็งของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมระดับนโยบายและระดับประเทศ

3.1 การสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงในทุกพื้นที่โดยใช้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านภูมิศาสตร์มา กำหนดขอบเขตพื้นที่ให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.2 การทบทวน ศึกษาข้อมูลหรือภูมิหลังให้ชัดเจนถ่องแท้ก่อนกำหนดเป็นนโยบายใดๆ และควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ เพื่อลดปัญหาที่จะกระทบหรือเกิดผลเสียแก่ประชาชนในพื้นที่ และหากนโยบายใดเกิดผลกระทบรุนแรงต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ควรยอมรับข้อบกพร่องและพร้อมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3.3 ดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ในแต่ละนโยบายเพื่อ ประเมินผลและพิจารณาทบทวนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

3.4 หน่วยงานส่วนกลางโดยเฉพาะรัฐบาล ควรพิจารณาทบทวนมาตรการ หรือนโยบายด้านป่าไม้เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ โดยกำหนดเป้าหมายและลดการปะทะกันของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ควรดำเนินการกำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่องการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 2 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก
2. เพื่อหาแนวทาง มาตรการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก อย่างยั่งยืน

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ทฤษฎีการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก และแนวทางของจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก เครื่องมือในการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยแบบสากาแฟ (World Café) สังเกตกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อมูลสำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูลจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงที่ตั้ง สำรวจปัญหาและค้นหาความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้รับจากระเบียบและเครื่องมือต่างๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ได้มีการสร้างแนวคำถาม ในแต่ละประเด็นภายใต้ขอบเขตตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สรุปผลการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก

สรุปผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก จากการลงพื้นที่พบว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดการพื้นที่ป่า และชุมชนดั้งเดิมพบว่าสิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาในการจัดตั้งป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนดั้งเดิมสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืนจากการลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาแบบ Focus Group การสนทนาแบบ World Café ตลอดจนการได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน จังหวัดตาก มีผลการศึกษาดังนี้

1.1 การได้รับแรงต่อต้านจากชุมชนดั้งเดิมและกลุ่มนายทุนที่ต้องการจะครอบครองผืนป่าโดยใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือให้ต่อสู้กับภาครัฐในการดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชน

1.2 ข้อจำกัดทางกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาเพื่อยกระดับอาชีพรายได้ของชุมชนให้มีรายได้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ จากลำดับเหตุการณ์ผลักดันการออกกฎหมายป่าชุมชน ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนต้องชะงักงันหลายครั้ง สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความต่อเนื่องของสถาบันนิติบัญญัติและแนวนโยบายด้านป่าไม้ที่ไม่แน่นอน

ของฝ่ายบริหาร แนวคิดป่าชุมชนทั้งช่วงการก่อตัวและช่วงการกำหนดนโยบายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมได้ถูกดึงมาเป็นประเด็นการเมืองถึง 9 รัฐบาลระหว่างปี พ.ศ.2528 ถึง 2538 แต่ทว่ายังไม่สามารถผ่านขั้นตอนของกระบวนการทางนโยบายในการกำหนดจนสามารถไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม และแม้จะมีการเปลี่ยนรัฐบาลหลายสมัย การร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนยังคงมีอุปสรรคในลักษณะเดิม เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ยังคงรักษาลักษณะแนวคิดเอกเช่นเดียวกับกฎหมายป่าไม้ที่ผ่านมา คือการรวมอำนาจรัฐไว้ที่ศูนย์กลางโดยกรมป่าไม้

1.3 นโยบายที่ขัดกันเอง จะเห็นได้จากการมีนโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการใช้กลไกของกฎหมายปราบปราม/ลงโทษผู้ที่บุกรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าของรัฐ แต่ในขณะเดียวกันรัฐกลับมีนโยบายส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจและให้สัมปทานพื้นที่ป่าแก่เอกชน

1.4 ความเกี่ยวเนื่องของนโยบาย เนื่องจากปัญหาทรัพยากรป่าไม้มีความซับซ้อนและเกี่ยวโยงกับปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ดังนั้นมาตรการของรัฐในการจัดการปัญหาที่เหมาะสม คือการออกแบบนโยบายสาธารณะอื่น ๆ ขึ้นมาควบคู่ไปด้วย เช่น นโยบายด้านสังคม การพัฒนาชนบท

1.5 การยกระดับอาชีพรายได้ ผลผลิตยังมีข้อจำกัดเรื่องการรับรองถิ่นกำเนิดที่ได้มาจากการ เบียดเบียนธรรมชาติ

1.6 การส่งเสริมให้มีตลาดชุมชนในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงชุมชนซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมี รายได้จากการขายผลผลิตโดยตรงต่อผู้บริโภคได้ราคาดีและลดความเสี่ยง เรื่องราคาและความเสียหายต่อ ผลผลิต

1.7 การได้รับการจัดสรรงบประมาณ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

1.8 สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชุมชนบางแห่ง เช่น ด้านการคมนาคม ด้านการสาธารณสุข ไฟฟ้า ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ย้ายมาในชุมชน และสิ่งที่ชุมชนต้องการทั้งสามพื้นที่ คือโครงการ Internet ประชากร เนื่องจากว่าผู้นำชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ได้เล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการมี Internet ประชากร จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์จากทางราชการ ซึ่งมีความจำเป็นต่อเยาวชนในการสืบค้นหาความรู้มาใช้ในการประกอบการเรียน และการอนุรักษ์ผืนป่า

1.9 ความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่เขตอุทยาน และพื้นที่สถาบันวิจัยพื้นที่สูง เมื่อมีการเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่บ่อยๆ ทำให้ต้องมาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และปัญหาของชุมชนใหม่

1.10 ความจริงจังต่อการเข้าพื้นที่ของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ที่เข้าไปส่งเสริมให้ชุมชนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน เมื่อรับทราบปัญหาจากชุมชนในพื้นที่แล้ว ปัญหาต่างๆ ก็ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข

1.11 ปัญหานายทุนมาจ้างให้ชุมชนดำเนินการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นการบุกรุกที่ดินอย่างยิ่ง

1.12 ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มเพื่อการบริโภค และการเพาะปลูก ในพื้นที่บ้านศรีศรีรักษ์ และบ้านหินลาด ทรัพยากรน้ำที่ใช้เป็นประจำวันเป็นประปาภูเขา การเพาะปลูกต้องคอยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล

1.13 ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่ยังคงติดกรอบกฎหมายของอุทยาน เรื่องการพิสูจน์สิทธิ์คนกับป่าใครอยู่ก่อน ประเทศไทยเริ่มมีการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตั้งแต่ปี 2504 ภายหลังจากมี พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ ฉบับแรก โดยกำหนดขอบเขตในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมมาตรการและ บทลงโทษเอาไว้แก่ผู้ที่ละเมิดหรือฝ่าฝืนคำสั่งในพื้นที่เหล่านั้น อย่างไรก็ตามการขีดเส้นดังกล่าวในขณะนั้น กลับต้องพบกับปัญหาความไม่สอดคล้อง การทับซ้อนพื้นที่เดิม ซึ่งมีผู้อยู่อาศัยและใช้ชีวิตอยู่กับป่ามาแต่ก่อน ก่อเป็นความเดือดร้อนให้กับชุมชนที่ต้องถูกตีตรา ว่าเป็นผู้กระทำผิดมานับแต่นั้น ท่ามกลางความพยายามในการแก้ไขปัญหามากมาย ในปี 2541 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติจัดการปัญหา โดยให้มีการสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครอง ให้ชัดเจน ตรวจสอบพิสูจน์สิทธิและขึ้นทะเบียนผู้ครอบครอง เพื่อดำเนินการตามมาตรการที่กำหนด และห้ามมิให้ บุกรุกป่าเพิ่มเติมแต่อย่างใด ทว่าระยะเวลาล่วงเลยมาเกือบ 20 ปี นอกจากจะไม่สามารถดำเนินการพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎรให้เสร็จสิ้นได้แล้ว ยังต้องเผชิญกับราษฎรที่เข้ามาครอบครองพื้นที่ป่าอนุรักษ์เหล่านี้เพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ในวันที่ 11 ก.พ. 2562 กรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงได้มอบหมายการปฏิบัติงานแก่หัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ทั้ง 293 แห่งทั่วประเทศ พร้อมส่งมอบแผนที่แสดงขอบเขตของแต่ละแห่งเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป ซึ่งไม่ว่าในอนาคตใครจะเป็นผู้ดูแลพื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้ จำเป็นจะต้องรับหน้าที่รักษาแนวเขตดังกล่าวเอาไว้ สำหรับขั้นตอนการดำเนินการ จะแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 4 ส่วน คือ

1.13.1 พื้นที่บุกรุกก่อน 30 มิ.ย. 41 จะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ โดยการพิสูจน์สิทธิตามมติ ครม. 30 มิ.ย. 41 และพื้นที่เหล่านั้นจะต้องไม่มีการเปลี่ยนมือ

1.13.2 พื้นที่บุกรุกระหว่าง 30 มิ.ย. 41 – 17 มิ.ย. 57 จะตรวจสอบคุณสมบัติผู้บุกรุก หากเป็นผู้ยากไร้ มีรายได้น้อย จะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้ แต่หากเป็นนายทุนจะต้องยึดคืนและดำเนินคดี

1.13.3 พื้นที่บุกรุกหลัง 17 มิ.ย. 57 จะยึดคืนและดำเนินคดีทุกกรณี ไม่มีเงื่อนไข

1.13.4 พื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ จะต้องตรวจสอบว่าเอกสารสิทธิถูกต้อง ออกโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เมื่อดูจากตัวเลขยอดรวมทั้งหมด นั่นหมายความว่าพื้นที่ที่ถูกบุกรุกแล้วกว่า 5.2 ล้านไร่ ในขณะนี้ จะต้องไม่มีการเพิ่มขึ้นอีกต่อไป ในขณะเดียวกันภายหลังกระบวนการตรวจสอบทั้งหมดแล้วเสร็จ พื้นที่บางส่วนจะถูกนำกลับคืนเพื่อฟื้นฟูกลับไปเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์อีกครั้งหนึ่ง

1.13.5 ทุกชุมชนต้องการให้ทางราชการที่เกี่ยวข้องแก้ไข พ.ร.บ.อุทยาน มีความต้องการให้กันเขตทำมาหากินและที่อยู่อาศัยออกจากเขตอุทยาน ทั้งนี้เพื่อต้องการกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง

2. เพื่อหาแนวทาง มาตรการ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า และชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้ มีแนวความคิดในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิม จังหวัดตาก อย่างยั่งยืนดังนี้

2.1 กระบวนการมีส่วนร่วมในระดับครอบครัวและชุมชน

2.1.1 ชุมชนในพื้นที่ควรตระหนักรู้คุณค่า และวางแผนทรัพยากรไม่ทำลายป่าไม้ ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชนในท้องถิ่น และจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง กฎระเบียบ จารีต ประเพณี ของชุมชนเอง อย่างเคร่งครัด นอกจากนั้นแล้วป่าชุมชนเป็นของทุกคนดังนั้นทุกคนเป็นผู้ที่มี กรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพยากรของชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาที่มีส่วนร่วมในการหนดยการ แบ่งปันผลประโยชน์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อย่างเป็นธรรม

2.1.2 ชุมชนในพื้นที่ควรกำหนดแผนงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จำเป็นต้องมี เช่น ด้านการจัดสรรงบประมาณร่วมกับองค์กรระดับท้องถิ่นสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวันและมุ่งในการแสวงหาอาชีพ ที่เหมาะสมกับ ตนเอง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

2.1.3 ชุมชนในพื้นที่ต้องยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ดำรงชีวิตที่ปกติสุข ไม่เบียดเบียนทรัพยากรป่าชุมชน ในพื้นที่

2.1.4 ครอบครัวและชุมชนควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการ ทรัพยากรป่าชุมชน อาทิ การเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักการดูแลทรัพยากรป่า ชุมชนในพื้นที่ การร่วมเป็นอาสาสมัครป้องกัน ไฟป่าในพื้นที่ ร่วมเสริมกำลังกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐใน การลาดตระเวนตรวจพื้นที่ป่าในพื้นที่ชุมชน การร่วมเป็นอาสาสมัคร และการสร้างภาคีเครือข่าย คณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่ และป่าชุมชนแห่งอื่นๆ

2.1.5 ผู้นำชุมชนควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ไม่แสวง ผลประโยชน์จากแหล่งทรัพยากร ป่าชุมชน ปกครองชุมชนโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ร่วมประสานงาน และประชาสัมพันธ์ความรู้ความเข้าใจ และความ ตระหนักรู้ในการปกป้องผืนป่าชุมชน

2.1.6 การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการตระหนัก หวงแหนในทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่รวมถึงข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านสื่อประเภทต่างๆ อย่างทั่วถึง ในชุมชน อาทิ ป้ายแผ่นพับ หอกระจายเสียงในชุมชน ติดประกาศต่างๆให้ชุมชนได้รับ ข้อมูลข่าวสารจากทางราชการ และ องค์ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ผืนป่า

2.1.7 จัดทำแผนงานในการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชุมชนในพื้นที่ อาทิ ปลูกป่าทดแทน ปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ทั้งระยะในสั้นและในระยะยาว

2.1.8 เคารพ กฎ ระเบียบ ของกฎหมายบ้านเมือง และของชุมชนที่จะเป็นเพื่อ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนในการใช้ทรัพยากรป่าชุมชนในชุมชนอย่างเคร่งครัด รัดกุม เพื่อป้องกันการ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชนอย่างไร้ค่า

2.1.9 ให้ความร่วมมือและประสานงานในการดำเนินงาน ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆทั้งระดับพื้นที่เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพในการดูแลและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้าง กลไกความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมระดับหน่วยงานท้องถิ่นและจังหวัด

2.2.1 หน่วยงานระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด ควรกำหนดแนวทางในการจัดทำ แนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนให้มี ความชัดเจนทุกพื้นที่ครอบคลุมทุกชุมชนในพื้นที่เพื่อป้องกันการบุกรุกผืน ป่าของประชาชนในพื้นที่และเป็นการป้องกันพื้นที่ป่ามิให้บุคคลภายนอกหรือนายทุนเข้าไปบุกรุกหรือ แสวงผลประโยชน์

2.2.2 หน่วยงานในระดับพื้นที่ควรส่งเสริมแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนในพื้นที่ อาทิ การ ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม การส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาแผนงานเชิง บูรณาการเพื่อปกครองพื้นที่พิเศษในกรณีที่เกิด ปัญหาความขัดแย้งในระดับพื้นที่

2.2.3 ปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติ หรือนโยบายของรัฐบางเรื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสม กับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ตรงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนเพื่อส่งผลให้ การจัดการพื้นที่ป่ามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ตลอดจนเป็นการสนองพระราชปณิธาน แห่งองค์ พระบิดา ที่ได้รับพระราชสมัญญานาม กษัตริย์เกษตร ว่าให้คนกับป่าอยู่อย่างมีความสุข

2.2.4 เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ด้วยความ โปร่งใส และไม่แสวงผลประโยชน์จากชุมชนและ ทรัพยากรในท้องถิ่น

2.2.5 การขยายผลความสำเร็จของของป่าชุมชนต้นแบบไปสู่ป่าชุมชนแห่งอื่นที่ยังไม่ ประสบความสำเร็จโดยจะต้องทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของเพื่อให้ ชุมชนอื่นมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้วยระบบภาคีเครือข่าย

2.3 กระบวนการมีส่วนร่วมระดับประเทศ

2.3.1 การสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานการจัดการแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความ ชัดเจน ถูกต้อง ตรงกับความเป็น จริงในทุกพื้นที่

2.3.2 การทบทวน ศึกษาข้อมูลหรือภูมิหลังให้ชัดเจนถ่องแท้ก่อนกำหนดเป็น นโยบายใดๆ และควรส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ เพื่อลดปัญหาที่จะ กระทบหรือเกิดผลเสียแก่ประชาชนในพื้นที่ และ หากนโยบายใดเกิดผลกระทบรุนแรงต่อการ ดำรงชีวิตของประชาชน ควรยอมรับข้อบกพร่องและพร้อมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.3.3 ดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ในแต่ละนโยบายเพื่อ ประเมินผลและพิจารณาทบทวน ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

2.3.4 หน่วยงานส่วนกลางโดยเฉพาะรัฐบาล ควรพิจารณาทบทวนมาตรการ หรือ นโยบายด้านป่าไม้เพื่อนำมา ปรับใช้ให้เหมาะสมในระดับพื้นที่ โดยกำหนดเป้าหมายและลดการปะทะ กันของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐในระดับ พื้นที่ นอกจากนี้ควรดำเนินการกำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

สรุปผลในการวิจัยครั้งนี้แนวทางที่ค้นพบจากการวิจัยคือ RUANGSIT อธิบายได้ดังนี้

1. Resources (การสร้างความตระหนักและวางแผนในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก)

ทรัพยากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ โดยป่าไม้จัดได้ว่าเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปแต่สามารถสร้างขึ้นมาทดแทนได้ชุมชนในพื้นที่จึงควรตระหนักรู้คุณค่า และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติการน้อมนำแนวทาง“การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” **Reforestation without Planting หรือ Natural Reforestation** แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นแนวทางในการดำเนินการโดยป่าสามารถเจริญเติบโตเองได้ตามธรรมชาติถ้ามนุษย์เราไม่ไปรบกวนทำลายป่าและปล่อยให้เติบโตเองตามธรรมชาติสักระยะหนึ่งป่าไม้ก็จะสมบูรณ์ได้ด้วยตัวเอง

2. Utility (การรักษาต้นน้ำการสร้างแนวกันไฟการปลูกป่าที่ลาดชันการใช้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจ)

ประโยชน์ที่ได้รับจากจัดการพื้นที่ป่าและชุมชน ทั้งประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม การรักษาแหล่งต้นน้ำลำธารอันจะส่งผลต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรการอุปโภคและการบริโภคในครัวเรือน การทำแนวกันไฟร่วมกับการปลูกป่าเปียกเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านไฟป่าที่คุกคามสุขภาพและทรัพยากรของชุมชน การปลูกป่าเสริมในพื้นที่ลาดชันเป็นการช่วยบรรเทาการกัดเซาะและพังทลายของหน้าดินโดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นภูเขา **ประโยชน์ทางด้านสังคม** การสร้างความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมจัดการป่าอันเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม ส่งผลต่อความรักสามัคคี ,การรวมกลุ่มกันส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพและศักยภาพของชุมชน ,การใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการสร้างความภูมิใจให้กับชุมชน **ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ** ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดินน้ำป่า การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ และรายได้ให้กับชุมชน

3. Activities/Agreement (การจัดกิจกรรมการส่งผ่านจากรุ่นบุกเบิกสู่คนรุ่นใหม่และการจัดให้มีข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเป็นเสมือนพันธสัญญาร่วมกัน)

จัดกิจกรรมรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าการร่วมด้วยช่วยกันดูแลป่าของชุมชนให้อยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์สิ่งแวดล้อมบางอย่างก็เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติการสร้างกิจกรรมชุมชนในการบริหารการจัดการป่าชุมชนจึงเป็นมิติที่มีการดำเนินงานที่ต้องปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาไม่มีสูตรสำเร็จหรือรูปแบบในการจัดการที่ตายตัวแต่สิ่งหนึ่งที่สามารถชี้วัดความสำเร็จของการจัดการคือการส่งมอบภารกิจในการจัดการป่าจากคนรุ่นบุกเบิกสู่คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในการปลูกป่าทดแทนการมีข้อตกลง **Agreement** ร่วมกันของคนที่อาศัยในชุมชนหรือของชุมชนกับรัฐเป็นเสมือนพันธสัญญาในอันที่จะดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าร่วมกัน และจัดให้มีการประเมินผลกาจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อให้ทราบถึงผลและการจัดการในอนาคต

4. Nature Tourism(จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อยกระดับรายได้ให้กับชุมชน)

การส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อส่งเสริมยกระดับรายได้ให้กับชุมชน ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร การทำแผนการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวโดยให้มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐเอกชน

และชุมชนในท้องถิ่นร่วมประชุมหรือหารือร่วมกันเพื่อใช้เป็นมติและเสนอผู้มีอำนาจพิจารณา รวมทั้งมีการสำรวจและจัดเก็บสถิติข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเพื่อหาแนวทางในการจัดการอย่างเหมาะสม

5. Good Governance (การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญจะสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต ซึ่งหลักการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลประกอบไปด้วย

5.1 หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นการปฏิบัติตามกฎหมายที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดมีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามเท่าเทียมกันทุกคนไม่เลือกปฏิบัติ

5.2 หลักคุณธรรม (Ethics) ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน

5.3 หลักความโปร่งใส (Transparency) การจัดทำและการดำเนินงานอย่างเปิดเผยให้สมาชิกในชุมชนร่วมรับรู้และสามารถตรวจสอบได้

5.4 หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร หรือมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน

5.5 หลักสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability) ตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน

5.6 หลักความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) จัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

5.7 หลักการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Accessibility) สมาชิกในชุมชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสุขภาพและวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน

6. Sustainable (การสร้างโอกาสและความเสมอภาคของคนในชุมชน) การสร้างโอกาสและความเสมอภาคของสมาชิกในชุมชนเป็นแนวทางที่จำเป็นและสำคัญต่อการบริหารจัดการ โดยการสนับสนุนให้มีการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง เป็นการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายธรรมชาติ

7. Integration/ Information (การบูรณาการของคนในชุมชนและป่าชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข) การบูรณาการคนกับป่าวิถีทางแห่งการเกื้อกูลเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนได้ถือกำเนิดขึ้นด้วยพระเมตตาของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งทรงเป็นแบบอย่างของ “การให้” โดยปัจจุบันนี้แนวความคิดการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนเป็นการบูรณาการบนพื้นฐานของการเกื้อกูลกันระหว่างคนกับป่ามีการใช้ประโยชน์จากผืนป่าอย่างยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักและหวงแหนป่ารับหน้าที่รักษาป่าปกป้องคุ้มครองฟื้นฟูและบำรุงรักษาพืชพันธุ์ไม้มีการสร้างสรรค์ผืนป่าให้คืนกลับมาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และยังสามารถเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจความเข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งการเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นด้วย **Information** โดยการเสริมสร้างการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นสิ่ง

ที่สำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกๆ ระดับเพื่อเผยแพร่ความสำเร็จของการบริหารจัดการขยายผลการจัดการไปสู่ชุมชนอื่น

8. Technology(การนำเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาพัฒนาศักยภาพ) พัฒนาศักยภาพเยาวชนเสริมสร้างหลักสูตรและเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้กับกลุ่มเยาวชนต้นกล้าโดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย นำระบบแผนที่ภูมิศาสตร์มาช่วยจัดการข้อมูลที่กระจัดกระจายเริ่มจากให้คนในชุมชนสร้างระบบฐานข้อมูลง่าย ๆ ขึ้นใช้เองโดยจัดเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดความรู้ อาทิ การใช้ซอฟต์แวร์เพื่อการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่การอ่านแผนที่ภูมิศาสตร์และภาพถ่ายดาวเทียมการใช้เครื่องมือระบุตำแหน่งบนพื้นผิวโลก (GPS) จนสามารถรวบรวมและนำข้อมูลด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์หาเหตุและผลในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าการน้อมนำหลักการหลักการ**Three forests, Four Benefits**การปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่างที่ได้พระราชทานไว้คู่แผ่นดินเข้ามาร่วมในการดำเนินการจะทำให้การดำเนินการ มีผลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัย

1.1 หน่วยงานระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด ควรกำหนดแนวทางในการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนให้มีความชัดเจนทุกพื้นที่ครอบคลุมทุกชุมชนในพื้นที่เพื่อป้องกันการบุกรุกผืนป่าของประชาชนในพื้นที่และเป็นการป้องกัน พื้นที่ป่ามิให้มีผู้ใดเข้าไปบุกรุกหรือแสวงผลประโยชน์

1.2 หน่วยงานในระดับพื้นที่ควรส่งเสริมแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อาทิ การส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาแผนงานเชิงบูรณาการเพื่อปกครองพื้นที่พิเศษในกรณีที่เกิด ปัญหาความขัดแย้งในระดับพื้นที่

1.3 ปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติหรือนโยบายของรัฐบางเรื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมและลดผลกระทบที่จะเกิดกับประชาชนในพื้นที่ รวมทั้ง มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนในท้องถิ่น ดำเนินงานโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

1.4 ปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาลด้วยความโปร่งใสและไม่แสวงผลประโยชน์กับประชาชนและ ทรัพยากรในท้องถิ่น

1.5 การขยายผลความสำเร็จของของป่าชุมชนต้นแบบไปสู่ป่าชุมชนแห่งอื่นที่ยังไม่ประสบความสำเร็จโดยจะต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของความเข้มแข็งของชุมชน

1.6 การสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจนถูกต้อง ตรงกับความเป็น จริงในทุกพื้นที่

1.7 การทบทวนศึกษาข้อมูลหรือภูมิหลังให้ชัดเจนถ่องแท้ก่อนกำหนดเป็นนโยบายใดๆ และควรส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ เพื่อลดปัญหาที่จะกระทบหรือเกิดผลเสียแก่ประชาชนในพื้นที่ และหากนโยบายใดเกิดผลกระทบรุนแรงต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ควรยอมรับข้อบกพร่องและพร้อมในการแก้ไข้ปัญหา ดังกล่าว

1.8 ดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละนโยบายเพื่อประเมินผลและพิจารณาบทวน ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

1.9 หน่วยงานส่วนกลางโดยเฉพาะรัฐบาล ควรพิจารณาบทวนมาตรการ หรือนโยบายด้านป่าไม้เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในระดับพื้นที่โดยกำหนดเป้าหมายและลดการปะทะกันของประชาชน และหน่วยงานภาครัฐในระดับ พื้นที่ นอกจากนี้ควรดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง การศึกษาผลกระทบ สภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนในพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าไปสู่การวิเคราะห์แนวทางในการจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในพื้นที่อื่น

2.2 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางชาติพันธุ์ วิธีการดำเนินชีวิตของชุมชน สังคม เศรษฐกิจของชุมชนที่เอื้อให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน ใน เชิงคุณภาพเพื่อสามารถได้ข้อมูลเชิงลึกจากประชาชนในพื้นที่และนำผลการศึกษาไปกำหนดแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมได้ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง ผลกระทบด้านระบบนิเวศต่อการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่เพื่อนำผลไปวิเคราะห์ผลกระทบระยะยาวในอนาคตของระบบนิเวศโดยรวมของป่า ชุมชนในพื้นที่

2.4 ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพที่เหมาะสมแก่ประชาชนในพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาแหล่ง ทรัพยากรในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญและเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

2.5 ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบกับชุมชน ในกรณีที่มีการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เข้าไปในชุมชน เมื่อชุมชนเกิดความเจริญ มีบุคคลภายนอกเข้าไปสะดวก และมีจำนวนมากนั้นจะส่งผลเสียอย่างไรต่อชุมชน ทั้งในประเด็น สังคมของชุมชน ระบบนิเวศของชุมชน และจะส่งกระทบอย่างไรต่อชุมชน

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยต่อคณะกรรมการ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2562 ได้มีข้อเสนอแนะให้ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของ พ.ร.บ ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ประกอบในเอกสารวิจัยในครั้งนี้ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 ได้ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 71 ก ลง 29 พฤษภาคม 2562 และให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 180 วัน นับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีประเด็นที่สำคัญในการส่งเสริมให้การจัดการพื้นที่ป่าและชุมชน มีความยั่งยืนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกัน และเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยแห่งความสำเร็จในการส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ พื้นที่ฟูจัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งป่าชุมชน ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ
2. การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตชุมชนโดยการปลูกป่าทดแทน
3. การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน

4. การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

5. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน
นอกจากนั้นแล้ว พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ.2562 ยังเป็นการปลดล็อคปัญหาเรื่องคนอยู่กับป่ามาตลอดระยะเวลา 80 ปี

1. ป่าชุมชนคือสถานที่ที่ชาวบ้านรวมตัวกันตั้งแต่ 50 คนขึ้นไปสามารถขอขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนได้ ภายใต้กรอบของกฎหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งชุมชนสามารถใช้งานโดยมีข้อตกลงระหว่างภาครัฐและชาวบ้านที่ต้องการใช้ป่าชุมชนเพื่อให้การอนุรักษ์และใช้ป่าอย่างสมดุล ภายใต้เงื่อนไขคนกับป่าจะอยู่อย่างไร

2. นอกจากนั้นแล้วยังปลดล็อคไม้มีค่าที่มีปัญหา มาตลอด 80 ปี ที่ไม่สามารถตัด (หากไม่ได้สัมปทานในพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต)

3. ชาวบ้านในเขตป่าชุมชนจะสามารถรวมตัวกันตั้งคณะกรรมการดูแลป่าชุมชนต่างๆ โดยได้รับการรับรองทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล

4. รายได้ที่ได้จากป่าชุมชนชาวบ้านสามารถไม่ต้องส่งเข้าคลัง แต่ให้เป็นรายได้ของชุมชนเอง ต่อไปชาวบ้านสามารถปลูกไม้มีค่าและใช้ประโยชน์จากป่าได้เต็มที่

5. นอกจากนั้นแล้วกฎหมายยังสนับสนุนภาคเอกชนที่บริจาคที่ดินให้ป่าชุมชนจะได้รับการลดหย่อนภาษี อีกด้วยเพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ประกอบการสนับสนุนป่าชุมชน มากกว่าการไปจัดงานปลูกป่าสร้างฝาย

ดังนั้นการอนุรักษ์ให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันนั้น จะเป็นการทำ 1 อย่าง ได้ประโยชน์ 3 อย่าง คือ

1. ได้ความมั่นคงทางทรัพยากร ทำให้ประเทศมีทรัพยากรป่าไม้มีพื้นที่เพิ่มขึ้น และป่าไม้มีความสมบูรณ์

2. เราได้รับความมั่นคงทางเศรษฐกิจสีเขียวที่ให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าและไม้มีค่า

3. เราจะได้ความยั่งยืนในแง่การอนุรักษ์ธรรมชาติที่เคยถูกทำลาย ระบบนิเวศต่างๆ จะได้รับการดูแล และฟื้นฟูให้เกิดความสมดุล

ทั้งนี้ การจัดตั้งป่าชุมชน กฎหมายได้ระบุไว้ว่า การกำหนดขนาดของพื้นที่และสัดส่วนการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชนให้คำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ ขนาดของชุมชน และศักยภาพของชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการป่าชุมชนด้วยโดยให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด การกำหนดของพื้นที่ป่าชุมชน และสัดส่วนการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชนให้เป็นไปตามระเบียบตามที่คณะกรรมการกำหนด การจะออกข้อบังคับใดๆจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดก่อน และตามมาตรา 50 ภายในป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิเข้าป่าชุมชนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และมีสิทธิใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชน ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนจัดการป่าชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วารสารและหนังสือพิมพ์

- กาญจนา คุ่มทรัพย์. “การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู”, วารสารการเกษตรราชภัฏมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 2558.
- สุจิตรา สามัคคีธรรม,สมศักดิ์ สามัคคีธรรมและ สุวิมล ไชยพันธ์พงษ์: “การจัดการทรัพยากรร่วม :แนวคิดทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ ”,วารสารร่มพฤษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2561.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ. “การศึกษาวิจัยในหน่วยงานท่องเที่ยวของรัฐ”, จุลสารการท่องเที่ยวของรัฐ.2551
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปีที่ 39,ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มีนาคม 2562.

หนังสือ

- กฤษณา ศักดิ์ศรี. องค์การกับมนุษย์สัมพันธ์.กรุงเทพฯ : อักษรวิทยา, 2534.
- กาญจนา เรื่องรจิตปรกรณ์. พฤติกรรมของมนุษย์.กรุงเทพฯ : ธนพรการพิมพ์. 2530.
- โกมล แพรกทอง. (ม.ป.ป). แนวคิดป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา.กรุงเทพฯ:ศักดิ์โสภาคพิมพ์, 2527.
- ชัชวาล ทองดีเลิศ และนันทา เบญจศิลารักษ์, บรรณาธิการ : ตำนานชุมชนรักษาป่า : บทเรียนการต่อสู้-รักษาป่าของชาวบ้านภาคเหนือ: กรุงเทพมหานคร :โปรโตไทป์, 2536.
- ประพันธ์พงษ์ชินพงษ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
- ปรัชญา เวสารัชช. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2527.
- วรรณ วลัยวานิช. ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

เสถียร เหลืองอร่าม. หลักมนุษยสัมพันธ์ต่อการบริหารงานในองค์กร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร์พิทยา, 2519.

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, “ปาฐกถาในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่มที่ 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของปาฐกถาในประเทศไทย” กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

อศินรพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข, 2547.

อรรถัย กักพล. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์, 2552.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

เดือนนภา ภูทอง. “การจัดการปาฐกถาเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยรังสิต, 2561.

มงคล จันทร์ส่อง. “ระดับความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของสมาชิกอบต.อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์” วิทยานิพนธ์, กศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม, 2544.

พรพิมล ชำรัมย์. “การจัดการปาฐกถาในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมกรณีศึกษา บ้านสามขา หมู่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะจังหวัดลำปาง” วิทยานิพนธ์, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม, 2556.

อนุภาพ ธีรลาภ. “การวิเคราะห์เชิงสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาบริหารรัฐกิจคณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

สัมภาษณ์

กิตติพงศ์ ไทยเจริญกุล, คณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด. ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

โกะตะ หินลาดพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหินลาด. ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

โกยเล สัมปทา, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก.

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

จะปู่ ถนอมพงศ์ดี, คณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

จักรกฤษ ตาประยูร, อดีตผู้ใหญ่บ้าน/ประธานสภา อบต.ด่านแม่ละเมา. อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

จักรพงศ์ มงคลศิริ, อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

ชาญชัย ถนอมพงศ์ดี, เลขานุการคณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด.

ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

ชัชวาล บุรินทร์บรรพต, คณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

ณัฐวุฒิ ขอบธรรม, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

เดชพล กล่อมจ้อหอ, ผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงกลุ่มน้ำสาละวิน ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

เด่นชัย ทิศกุลสว่าง, ผู้ใหญ่บ้านบ้านผาผึ้งตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

ตีโพ ชูไทยเจริญ, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

นาวิน จงมิตรสถาพร, ครูการศึกษาออกโรงเรียน บ้านศรีศิริรักษ์ ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

นันทนา ช่วยวงษ์วารีย์, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

บดินทร์ศักดิ์ สุขเชื่อน, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

บุญหรั่ง แก้วพินะ, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

ปฎิภาณบุญศรีพินา, คณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

ปณัสยา บุญวาริน, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

ผดุง ยิ่งไพบูลย์สุข, พลโท. กรรมการมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์/ที่ปรึกษาสถาบัน
สารสนเทศน้ำ. สัมภาษณ์. 19 มิถุนายน 2562.

ผ้า แซ่ว่าง, ผู้ใหญ่บ้านบ้านศรีศรีรักษ์ ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
21 พฤษภาคม 2562.

พจน์สันต์ ภูผาเวียง, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

เพียรพร นิธิพานันท์, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

ไพรัตน์ กิรติยุคศิริ, ผู้ใหญ่บ้านห้วยปลาหลด/ประธานกรรมการคณะกรรมการจัดการน้ำชุมชน
บ้านห้วยปลาหลด. ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์.
22 พฤษภาคม 2562.

ภูโนย ต่ายแต้มทอง, ผู้ช่วยผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงกลุ่มน้ำ
สาละวิน. สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

มยุรา มีแต่ความสุข, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

รอยบุญ รัตมีเทศ, กรรมการและเลขาธิการ มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์.
21 มิถุนายน 2562.

รอยล จิตรดอน, ประธานคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ร่วมกับศูนย์ประสานงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สัมภาษณ์. 21 มิถุนายน 2562.

รุ่งนภา ภูผาเวียง, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

โล๊ะดี ดีทุกประการ, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

วีรยุทธ เลิศล้ำสำเภา, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

ศักดิ์สิทธิ์ชัยสัมฤทธิ์กิจ, รองประธานกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด. ตำบลด่าน
แม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

สรารัฐ สิงเหลือ, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

สุธน เวียงดาว,หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช.ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด

จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562

สุพรรณ รวมเจริญ, ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

สุรัชย์ ประลองผล,เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงผาผึ้ง-ศรีคีรีรักษ์.

ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก.สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

สุรเชษฐ์ เลาว้าง, เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงผาผึ้ง-ศรีคีรีรักษ์.

ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก.สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

อนุชิต เซษฐตระกูล, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านศรีคีรีรักษ์ ตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า

จังหวัดตาก.สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม 2562.

อนุพงศ์ ระวังมัน,ชาวบ้านบ้านหินลาด. ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก.

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

อรรถพร กীরติยศคีรี, คณะกรรมการจัดการน้ำชุมชนบ้านห้วยปลาหลด. ตำบลด่านแม่ละเมา

อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

อุทิศ สมอบ้าน, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยปลาหลด. สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม 2562.

อุทัยกีม่วงคำ,ชาวบ้านบ้านหินลาด ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2562.

กฎหมาย

“ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580”,ราชกิจจานุเบกษา.เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก 13

ตุลาคม 2561,หน้า 6-10.

“แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2557”, “คำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ

ที่ 64/2557เรื่องการปราบปราม และหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้”,

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 115 ง, 20 มิถุนายน 2557

คำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 66/2557เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม

หยุดยั้งการ บุกกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราว

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน”,ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 120,

27 มิถุนายน 2557

“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ”, ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 133 ตอนที่ 115 ก 30 ธันวาคม 2559, หน้า 23.

“พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร”, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 125 ตอนที่ 125 ตอน 39

ก 27 กุมภาพันธ์ 2551 หน้า 34.

“พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562”, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 125 ตอนที่ 71 ก

29 พฤษภาคม 2562

ภาษาต่างประเทศ

Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. Rural Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. In Rural Development Monograph No. 2 The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University, January, 1977.

Erwin, W. Participation management: Concept theory and implementation. Atlanta, GA: Georgia State University, 1976.

Ostrom, E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge : Cambridge University, 1994. Page 8-15.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ : พลโทเรืองสิทธิ์ มิตรภานนท์
- วัน เดือน ปีเกิด : 9 ตุลาคม 2505
- การศึกษา : โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ 21
: โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ 32

ประวัติการทำงาน

- โดยย่อ : รองผู้อำนวยการสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- : รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัย พลโทเรืองสิทธิ์ มิตรภานนท์ หลักสูตร วปอ.รุ่นที่61

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4 กอ.รมน.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ป่าทางด้านภาคตะวันตกเป็นผืนป่าที่มีขนาดใหญ่และต่อเนื่องมีเนื้อที่ประมาณ12ล้านไร่หรือประมาณ18ตารางกิโลเมตรและมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่กว่า100ชุมชนโดยมีกลุ่มชาติพันธุ์กว่า30ชาติพันธุ์อาศัยอยู่จังหวัดตากมีป่าไม้อยู่เป็นจำนวนมากและมีความอุดมสมบูรณ์สูงมีพื้นที่ป่าประมาณ12,110ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ7,568,000ไร่หรือประมาณร้อยละ73ของพื้นที่จังหวัดถือว่าเป็นจังหวัดทางภาคเหนือที่มีพื้นที่ป่าไม้มากและมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าจึงทำให้พื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่เดิมกลับพื้นที่ป่าตามกฎหมายที่ประกาศกลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนกันการผลักดันคนที่อาศัยอยู่ในป่าเดิมให้ไปอยู่ในที่จัดสรรใหม่จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งประเด็นปัญหาเช่นนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ทั่วทุกภาคการแก้ปัญหาเพื่อลดผลกระทบระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการดำเนินการผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการคิดหาแนวทางการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากเพื่อให้เกิดความยั่งยืนรวมทั้งขยายผลแนวทางที่ค้นพบไปยังพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาในลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อใช้เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตาก
2. เพื่อหาแนวทางมาตรการในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมของจังหวัดตาก
2. ขอบเขตด้านประชากรประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ประชาชนในชุมชนดั้งเดิมในจังหวัดตากโดยการสุ่มตัวอย่าง

3.ขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วย2ด้านคือด้านการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมและด้านกระบวนการมีส่วนร่วมดังนี้

3.1ด้านการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมโดยนำข้อสรุประหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ในการร่วมกันบริหารจัดการพื้นที่ประกอบด้วย

- 3.1.1การดูแลรักษาปลูกป่าทดแทน
- 3.1.2การแบ่งพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่กำหนด
- 3.1.3การสร้างความรู้ความเข้าใจ
- 3.1.4 สร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการเริ่มอาชีพใหม่

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมโดยใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff(1981) ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ

- 3.2.1 การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ
- 3.2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
- 3.2.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- 3.2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการวิจัยในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมในเขตจังหวัดตากโดยการค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่แกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากโดยใช้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยแบบสภากาแฟ (World Cafe)งเกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมด้วยการใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูลสำคัญการเก็บรวบรวมข้อมูลจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงที่ตั้งสำรวจปัญหาและค้นหาความต้องการของชุมชนโดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมแล้วตีความที่ได้โดยใช้เหตุผลจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ในแต่ละประเด็นภายใต้ขอบเขตตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้กรณีตัวอย่างที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ชุมชนบ้านห้วยปลาหลดอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก, ชุมชนบ้านผาผึ้ง-บ้านศรีศรีรักษ์อำเภอวังเจ้าและชุมชนบ้านหินลาดนาไฮอำเภอสามเงาจังหวัดตาก

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลแบ่งออกเป็น2ประเภทคือข้อมูลปฐมภูมิเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมทุติยภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องเช่นผู้นำทางจิตวิญญาณผู้นำทางการปกครองเจ้าหน้าที่ป่าไม้หัวหน้าอุทยานชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิโดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำและคนในชุมชนจำนวน60 คนและผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาให้สัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน5คน

เครื่องมือที่ใช้ 2 ลักษณะคือ

การสังเกตโดยลงพื้นที่สอบถามประเด็นสำคัญที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการพื้นที่ป่าประกอบด้วย การสังเกตการซักถามการจดบันทึกการถ่ายภาพโดยรวบรวมที่ครอบคลุมทั้งหมดเช่น สภาพป่าไม้ การใช้ประโยชน์จารีตประเพณีกฎระเบียบของชุมชนความสามัคคีและกิจการต่างๆของชุมชน

การสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและใช้การสนทนากลุ่มโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ผู้นำชุมชนผู้แทนคณะกรรมการป่าชุมชนหัวหน้าอุทยานผู้แทนกรมป่าไม้และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือทฤษฎีการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) การให้ความหมายของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีหน้าที่รับผิดชอบและวิธีการดำเนินการเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานโครงการโดยการร่วมมือสนับสนุนใน 4 ลักษณะของโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff.1977,p.6) ตามที่กล่าวมาข้างต้น

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากมีผลการศึกษาดังนี้

จากการสนทนาแบบWorld Café, การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสนทนาแบบFocus Group ตลอดจนการได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่พบว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการคือ

1. การได้รับแรงต่อต้านจากชุมชนดั้งเดิมและกลุ่มนายทุนที่ต้องการจะครอบครองผืนป่าโดยใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือให้ต่อสู้กับภาครัฐในการดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชน
2. ข้อจำกัดทางกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาเพื่อยกระดับอาชีพรายได้ของชุมชนให้มีรายได้สามารถเลี้ยงตัวเองได้
4. นโยบายที่ขัดกันเองจะเห็นได้จากการมีนโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการใช้กลไกของกฎหมายแต่ในขณะเดียวกันรัฐกลับมีนโยบายส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจและให้สัมปทานพื้นที่ป่าแก่เอกชน
5. การยกระดับอาชีพรายได้ผลผลิตยังมีข้อจำกัดเรื่องการรับรองถิ่นกำเนิดที่ได้มาจากการเปิดเผยชนธรรมชาติ

6. การส่งเสริมให้มีตลาดชุมชนในชุมชนซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีรายได้จากการขายผลผลิตโดยตรงต่อผู้บริโภคได้ราคาดีและลดความเสี่ยงเรื่องราคาและความเสียหายต่อผลผลิต

7. การได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาท้องถิ่นไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

8. สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยังไม่ได้มีการพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง

9. ยังขาดความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่

10. ความจริงจังต่อการแก้ไขปัญหาพื้นที่ของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

11. กลุ่มนายทุนมายังใช้วิธีการจ้างให้ชุมชนดำเนินการปลูกเชิงเดี่ยวเช่นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

12. ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มเพื่อการบริโภคและการเพาะปลูก

13. ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ยังคงติดกรอบกฎหมายของอุทยานเรื่องการพิสูจน์สิทธิ์คนกับป่าใครอยู่ก่อนการทับซ้อนพื้นที่เดิมซึ่งมีผู้อยู่อาศัยและใช้ชีวิตอยู่กับป่ามาแต่ก่อนถือเป็นความเดือดร้อนให้กับชุมชนปี2541คณะรัฐมนตรีจึงมีมติจัดการปัญหาโดยให้มีการสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจนตรวจพิสูจน์สิทธิและขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดและห้ามมิให้บุกรุกป่าเพิ่มเติม

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่2เพื่อหาแนวทางมาตรการในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืนมีผลการศึกษาดังนี้

แนวความคิดในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนดั้งเดิมจังหวัดตากอย่างยั่งยืนโดยแยกออกเป็น3ระดับคือ

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในระดับครอบครัวและชุมชน

1.1 ชุมชนในพื้นที่ควรตระหนักรู้คุณค่าและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติไม่ทำลายป่าไม้ป่าต้นน้ำป่าอนุรักษ์ป่าชุมชนในท้องถิ่น

1.2 ชุมชนในพื้นที่ควรกำหนดแผนงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จำเป็นต้องมี

1.3 ชุมชนในพื้นที่ต้องยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแห่ง องค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรดำรงชีวิตที่ปกติสุขไม่เบียดเบียนทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

1.4 ครอบครัวและชุมชนควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน อาทิ การเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักรู้การดูแลทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ การร่วมเป็นอาสาสมัครป้องกันไฟป่าในพื้นที่ร่วมเสริมกำลังกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการลาดตระเวนตรวจพื้นที่ป่าในพื้นที่ชุมชนการร่วมเป็นอาสาสมัครและการสร้างภาคีเครือข่ายคณะกรรมการป่าชุมชนในพื้นที่และป่าชุมชนแห่งอื่นๆ

1.5 ผู้นำชุมชนควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนไม่แสวงผลประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรป่าชุมชนมากเกินไปจนเป็นการทำลายและเกิดความเสียหาย

1.6 การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการตระหนักห่วงแหน
ในทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่

1.7 จัดทำแผนงานในการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชุมชนในพื้นที่

1.8 เคารพกฎระเบียบของกฎหมายบ้านเมืองและของชุมชน

1.9 ให้ความร่วมมือและประสานงานในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและ
เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

2. กระบวนการมีส่วนร่วมระดับหน่วยงานท้องถิ่นและจังหวัด

2.1 หน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดควรกำหนดแนวทางในการจัดทำแนวเขต
พื้นที่ป่าชุมชนให้มีความชัดเจนทุกพื้นที่ครอบคลุมทุกชุมชน

2.2 หน่วยงานในระดับพื้นที่ควรส่งเสริมแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในพื้นที่

2.3 ปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติหรือนโยบายของรัฐบางเรื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพ
ความเป็นจริง

2.4 เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ด้วยความโปร่งใสและ
ไม่แสวงผลประโยชน์จากชุมชนและทรัพยากรในท้องถิ่น

2.5 การขยายผลความสำเร็จของของป่าชุมชนต้นแบบไปสู่ป่าชุมชนแห่งอื่นที่ยังไม่
ประสบความสำเร็จโดยจะต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของเพื่อให้ชุมชน
อื่นมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้วยระบบภาคีเครือข่าย

3. กระบวนการมีส่วนร่วมระดับประเทศ

3.1 การสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานการจัดการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจน
ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในทุกพื้นที่

3.2 การทบทวนศึกษาข้อมูลหรือภูมิหลังให้ชัดเจนถ่องแท้ก่อนกำหนดเป็นนโยบายใดๆ
และควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่

3.3 ดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละนโยบายเพื่อประเมินผล
และพิจารณาทบทวนประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

3.4 หน่วยงานส่วนกลางโดยเฉพาะรัฐบาลควรพิจารณาทบทวนมาตรการหรือนโยบาย
ด้านป่าไม้เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในระดับพื้นที่

ผลการวิจัยที่ค้นพบ

1. Resources (การสร้างความรู้และห่วงแหนในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการ
ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก) ทรัพยากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติโดยป่าไม้จัดได้ว่าเป็นทรัพยากรที่ใช้

แล้วหมดไปแต่สามารถสร้างขึ้นมาทดแทนได้ชุมชนในพื้นที่จึงควรตระหนักคุณค่าและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติการน้อมนำแนวทาง“การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก”Reforestation without Planting หรือNatural Reforestation แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาเป็นแนวทางในการดำเนินการโดยป่าสามารถเจริญเติบโตเองได้ตามธรรมชาติถ้ามนุษย์เราไม่ไปรบกวนทำลายป่าและปล่อยให้เติบโตเองตามธรรมชาติสักกระยะหนึ่งป่าไม้ก็จะสมบูรณ์ได้ด้วยตัวเอง

2. Utility(การรักษาต้นน้ำการสร้างแนวกันไฟการปลูกป่าที่ลาดชันการใช้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจ)ประโยชน์ที่ได้รับจากจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนทั้งประโยชน์

ทางด้านสิ่งแวดล้อมการรักษาแหล่งต้นน้ำลำธารอันจะส่งผลต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรการอุปโภคและการบริโภคในครัวเรือนการทำแนวกันไฟร่วมกับการปลูกป่าเปียกเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านไฟป่าที่คุกคามสุขภาพและทรัพยากรของชุมชนการปลูกป่าเสริมในพื้นที่ลาดชันเป็นการช่วยบรรเทาการกัดเซาะและพังทลายของหน้าดินโดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นภูเขา

ประโยชน์ทางด้านสังคมการสร้างความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมจัดการป่าอันเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวมส่งผลต่อความรักสามัคคี, การรวมกลุ่มกันส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพและศักยภาพของชุมชน, การใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างความภูมิใจให้กับชุมชน

ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากรดินน้ำป่าการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสร้างความภาคภูมิใจและรายได้ให้กับชุมชน

3. Activities/Agreement(การจัดกิจกรรมการส่งผ่านจากรุ่นบุกเบิกสู่คนรุ่นใหม่และการจัดให้มีข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเป็นเสมือนพันธสัญญาร่วมกัน)จัดกิจกรรมรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าการร่วมด้วยช่วยกันดูแลป่าของชุมชนให้อยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์สิ่งแวดล้อมบางอย่างก็จะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติการสร้างกิจกรรมชุมชนในการบริหารการจัดการป่าชุมชนจึงเป็นมิติที่มีการดำเนินงานที่ต้องปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาไม่มีสูตรสำเร็จหรือรูปแบบในการจัดการที่ตายตัวแต่สิ่งหนึ่งที่สามารถชี้วัดความสำเร็จของการจัดการคือการส่งมอบภารกิจในการจัดการป่าจากคนรุ่นบุกเบิกสู่คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในการปลูกป่าทดแทนการมีข้อตกลง Agreement**ร่วมกันของคนที่ย้ายในชุมชนหรือของชุมชนกับรัฐเป็นเสมือนพันธสัญญาในอันที่จะดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าร่วมกันและจัดให้มีการประเมินผลกาจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อให้ทราบถึงผลและการจัดการในอนาคต**

4. Nature tourism(จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อยกระดับรายได้ให้กับชุมชน)
การส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อส่งเสริมยกระดับรายได้ให้กับชุมชนถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่

ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร การทำแผนการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวโดยให้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐเอกชนและชุมชนในท้องถิ่นร่วมประชุมหรือหารือร่วมกันเพื่อใช้เป็นมติและเสนอผู้มีอำนาจพิจารณา รวมทั้งมีการสำรวจและจัดเก็บสถิติข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเพื่อหาแนวทางในการจัดการอย่างเหมาะสม

5. Good Governance (การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญจะสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่างๆ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต **โดยหลักนิติธรรม (Rule of Law)** เป็นการปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดมีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทุกคนไม่เลือกปฏิบัติ **หลักคุณธรรม (Ethics)** ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน **หลักความโปร่งใส (Transparency)** การจัดทำและการดำเนินงานอย่างเปิดเผยให้สมาชิกในชุมชนร่วมรับรู้และสามารถตรวจสอบได้ **หลักการมีส่วนร่วม Participation** เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรหรือมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน **หลักสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability)** ตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน **หลักความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness)** จัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม **หลักการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Accessibility)** สมาชิกในชุมชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สุขภาพและวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน

6. Sustainable (การสร้างโอกาสและความเสมอภาคของคนในชุมชน) การสร้างโอกาสและความเสมอภาคของสมาชิกในชุมชนเป็นแนวทางที่จำเป็นและสำคัญต่อการบริหารจัดการโดยการสนับสนุนให้มีการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเองเป็นการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายธรรมชาติ

7. Integration/Information (การบูรณาการของคนในชุมชนและป่าชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข) การบูรณาการคนกับป่าวิถีทางแห่งการเกื้อกูลเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ได้ถือกำเนิดขึ้นด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งทรงเป็นแบบอย่างของ “การให้” โดยปัจจุบันนี้แนวความคิดการจัดการพื้นที่ป่าและชุมชนเป็นการบูรณาการบนพื้นฐานของการเกื้อกูลกันระหว่างคนกับป่ามีการใช้ประโยชน์จากผืนป่าอย่างยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักและหวงแหนป่ารักษาป่าปกป้องคุ้มครองฟื้นฟูและบำรุงรักษาพืชพันธุ์ไม้มีการสร้างสรรคผืนป่าให้คืนกลับมาเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและยังสามารถเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจความเข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งการเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นด้วย Information

โดยการเสริมสร้างการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกๆระดับเพื่อเผยแพร่ความสำเร็จของการบริหารจัดการขยายผลการจัดการไปสู่ชุมชนอื่น

8.Technology (การนำเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาพัฒนาศักยภาพ)พัฒนาศักยภาพเยาวชนเสริมสร้างหลักสูตรและเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้กับกลุ่มเยาวชนต้นกล้าโดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัยนำระบบแผนที่ภูมิศาสตร์มาช่วยจัดการข้อมูลที่กระจัดกระจายเริ่มจากให้คนในชุมชนสร้างระบบฐานข้อมูลง่ายๆขึ้นใช้เองโดยจัดเจ้าหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการถ่ายทอดความรู้ อาทิ การใช้ซอฟต์แวร์เพื่อการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่การอ่านแผนที่ภูมิศาสตร์และภาพถ่ายดาวเทียม การใช้เครื่องมือระบุตำแหน่งบนพื้นผิวโลก (GPS) จนสามารถรวบรวมและนำข้อมูลด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์หาเหตุและผลในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าการน้อมนำการ**หลักการThree forests, Four Benefits** การปลูกป่า3อย่างประโยชน์4อย่างที่ได้พระราชทานไว้คู่แผ่นดินเข้ามาร่วมในการดำเนินการจะทำให้การดำเนินการมีผลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดควรกำหนดแนวทางในการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนให้มีความชัดเจนทุกพื้นที่ครอบคลุมทุกชุมชนในเพื่อป้องกันการบุกรุกผืนป่าของประชาชนและเป็นการป้องกันพื้นที่ป่ามิให้มีผู้ใดเข้าไปบุกรุกหรือแสวงผลประโยชน์
2. หน่วยงานในระดับพื้นที่ควรส่งเสริมแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อาทิการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม
3. ปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติหรือนโยบายของรัฐบางเรื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในระดับพื้นที่
4. การปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาลด้วยความโปร่งใสและไม่แสวงผลประโยชน์กับประชาชนและทรัพยากรในท้องถิ่น
5. การขยายผลความสำเร็จของป่าชุมชนต้นแบบไปสู่ป่าชุมชนแห่งอื่นที่ยังไม่ประสบความสำเร็จโดยจะต้องทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติของความเข้มแข็งของชุมชน
6. การสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจนถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในทุกพื้นที่
7. การทบทวนศึกษาข้อมูลหรือภูมิหลังให้ชัดเจนถ่องแท้ก่อนกำหนดเป็นนโยบายและควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่เพื่อลดปัญหาที่จะกระทบหรือเกิดผลเสียแก่ประชาชน
8. ดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละนโยบายเพื่อประเมินผลและพิจารณาทบทวนประสิทธิภาพและประสิทธิผลในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

9. หน่วยงานส่วนกลางโดยเฉพาะรัฐบาลควรพิจารณาทบทวนมาตรการหรือนโยบายด้านป่าไม้เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในระดับพื้นที่โดยกำหนดเป้าหมายและลดผลกระทบที่เกิดกับประชาชนและหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่